

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**SOSYAL BECERİ EĞİTİM PROGRAMI İLE AİLE EĞİTİM PROGRAMININ
OKUL ÖNCESİ DÖNEMDEKİ ÇOCUKLARIN PROSOSYAL DAVRANIŞLARINA
ETKİSİ**

Fatmagül YILDIZ ÖZGÜN
ORCID: ORCID: 0000-0002-1441-1260

Danışman
Doç. Dr. Hayri KOÇ
ORCID: 0000-0002-4589-8999

Konya –2024

ÖN SÖZ (TEŞEKKÜR)

Oldukça uzun ve zorlu bir süreç sonucunda ortaya çıkan bu çalışmanın tüm aşamalarında akademik bilgi ve deneyimleriyle bana ışık tutan, bana olan güvenini hissettirerek motivasyonumu arttıran, yaptığı katkıları emekleri ile gerçek bir öğretmen ve yol göstericinin nasıl olması gerektiği konusunda bana örnek olan değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Hayri Koç'a sonsuz sabrı, içtenliği ve bana olan desteği için teşekkürlerimi sunuyorum. Tez jürimde bulunarak görüş ve önerileriyle katkılar sunan değerli jüri üyesi Doç. Dr. Tolga SEKİ'ye, Doç. Dr. Zeynep ŞİMŞİR GÖKALP'e teşekkür ederim.

Çalışmamın verilerini topladığım okulda yardımlarını benden esirgemeyen okul müdürü Yurdaer TEZCAN'a, okul müdür yardımcısı Meltem YILMAZ'a, 5 yaş sınıf öğretmenleri Aylin BÜYÜKÇAKIR, Pınar DÜNDAR'a, Serap ÇEŞNİAL'e, Zübeyde BAĞCI'ya, bu süreçte benden desteklerini esirgemeyen arkadaşlarım Saliha AKDEMİR'e, Gülizar SELÇUK'a, Şeyda GEMİKSİZ'e, Merve Perihan KARS'a ve çalışmaya gönüllü katılımlarıyla destek veren değerli ailelere ve öğrencilerime çok teşekkür ediyorum.

Yaşamımın her alanında olduğu gibi bu çalışmamda da beni destekleyen aileme her koşulda ve her zaman en büyük destekçim olan canım anneme ve kız kardeşime ayrıca teşekkürlerimi sunuyorum. Her şeyden önce varlığı beni daha güçlü kılan, bu süreçte stresimi en çok paylaşan, benimle geçireceği vakitlerden mahrum kalan canım oğlum Ferit Eren ÖZGÜN'e çok teşekkür ediyorum.

Fatmagül YILDIZ ÖZGÜN

Temmuz 2024

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ (TEŞEKKÜR)	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	v
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	vi
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Sayıtlar.....	4
1.5. Sınırlılıklar	4
1.6. Tanımlar.....	4
2. ALAN YAZIN	6
2.1. Sosyal Beceriler	6
2.1.1. Sosyal becerilerin önemi	8
2.1.2. Sosyal becerilerin sınıflandırılması.....	9
2.1.3. Sosyal becerilerin gelişimi.....	10
2.1.4. Kuramsal yaklaşımlar	13
2.2. Prososyal Davranışlar	20
2.2.1. Prososyal davranış türleri.....	22
2.2.2. Prososyal davranışları etkileyen faktörler.....	29
2.3. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	38
3. YÖNTEM	43
3.1. Araştırmanın Modeli.....	43
3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu	45
3.3. Veri Toplama Araçları	47
3.3.1. Demografik bilgi formu	47
3.3.2. Çocuk prososyallik ölçeği (ÇPÖ)	47
3.4. Sosyal Beceri Eğitim Programı ve Aile Eğitim Programı	48
3.4.1. Programın amacı	48
3.4.2. Programın içeriği	49
3.5. Verilerin Toplanması	52
3.6. Verilerin Analizi	53
4. BULGULAR	55

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	61
5.1. Tartışma	61
5.2. Sonuç	64
5.3. Öneriler.....	65
KAYNAKLAR.....	66
EKLER.....	85
EK-1.....	85
EK-2.....	86
EK-3.....	87
EK-4.....	88
EK-5.....	161

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Sosyal Beceri Eğitim Programı ile Aile Eğitim Programının Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Prososyal Becerilerine Etkisi başlıklı tez çalışmamın toplam **192** sayfalık kısmına ilişkin, 13/06/2024 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%15** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Temmuz 2024

Fatmagül YILDIZ ÖZGÜN

Doç. Dr.Hayri KOÇ

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

Temmuz 2024

Fatmagül YILDIZ ÖZGÜN

Kısaltmalar

ÇPÖ: Çocuk Prososyallik Ölçeği

AEP: Aile Eğitim Programı

SBEP: Sosyal Beceri Eğitim Programı

MÖP: Mevcut Öğretim Planı

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

SOSYAL BECERİ EĞİTİM PROGRAMI VE AİLE EĞİTİM PROGRAMININ OKUL ÖNCESİ DÖNEMDEKİ ÇOCUKLARIN PROSOSYAL DAVRANIŞLARINA ETKİSİ

Fatmagül YILDIZ ÖZGÜN

Bu araştırmanın amacı, Sosyal Beceri Eğitim Programı ve Aile Eğitim Programı'nın okul öncesi dönemdeki çocukların prososyal davranışlarına etkisini incelemektir. Araştırmanın çalışma grubunu 2023-2024 eğitim öğretim yılında Konya ilinde bir devlet bağımsız anaokulunda öğrenim görmekte olan 33 kız, 36 erkek olmak üzere toplam 69 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada dört farklı gruba farklı eğitim programları uygulanmıştır. Birinci gruba sosyal beceri eğitim programı ile aile eğitim programı, ikinci gruba sadece aile eğitim programı, üçüncü gruba ise sadece sosyal beceri eğitim programı uygulanmıştır. Bu üç grup deney grubunu oluşturmaktadır. Kontrol grubuna ise mevcut okulöncesi eğitim müfredat programı uygulanmıştır. Araştırmada yarı deneysel desenlerden biri olan ön test-son test kontrol gruplu desen kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde SPSS 21 istatistik programı kullanılarak tek yönlü ANOVA, Scheffe Testi, ilişkili örneklemeler için t-testi analizleri gerçekleştirilmiştir. Deney ve kontrol gruplarının son test başarı puanları deney grupları lehine istatistiksel bir farklılık göstermiştir. Bir diğer ifade ile deney grubuna verilen her iki eğitim de çocukların prososyal davranışları üzerinde anlamlı bir etki göstermiştir. Deney gruplarının kendi aralarındaki kıyaslamada anne ve babaya göre bu eğitimler arasında istatistiksel olarak bir fark gözlenmemiştir. Ancak deney gruplarının içinde son test başarı puanları öğretmen formu sonuçlarına göre sosyal beceri eğitim programı ile aile eğitim programı uygulanan birinci grubun lehine istatistiksel bir farklılık göstermiştir. Diğer bir ifade ile öğretmenlere göre aile eğitimi ile birlikte verilen sosyal beceri eğitimi tek başına ailelere verilen aile eğitiminden ve tek başına çocuklara verilen sosyal beceri eğitiminden daha etkili olduğu söylenebilir. Bulgular ışığında çocuklara verilen eğitimde ailenin rol model olması etkeninin kuvvetli bir değişken olduğu belirtilip çocuğa verilecek eğitimde, ailede de o konu hakkında bilinçli farkındalık oluşturulması önerisi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal beceri eğitimi, Sosyal beceri, Prososyal davranışlar, Aile eğitimi, Okulöncesi

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Educational Sciences
Guidance and Psychological Counseling Program
Master Thesis

THE EFFECT OF SOCIAL SKILLS TRAINING PROGRAM AND FAMILY EDUCATION PROGRAM ON PROSOCIAL BEHAVIORS OF PRESCHOOL CHILDREN

Fatmagül YILDIZ ÖZGÜN

The aim of this research is to examine the impact of the Social Skills Training Program and Family Education Program on preschool children's prosocial behaviors. The study group of the research consists of a total of 69 students, 33 girls and 36 boys enrolled in a public independent preschool in the Konya province during the 2023-2024 academic year. Four different education programs were applied to different groups in the research. The first group received both the social skills training program and the family education program, the second group received only the family education program, and the third group received only the social skills training program. These three groups constituted the experimental groups. The control group received the existing preschool education curriculum. A pretest-posttest control group design, which is one of the semi-experimental designs, was used in the research. Data analysis was conducted using SPSS 21 statistical software, including one-way ANOVA, Scheffe Test, and paired samples t-test analyses. The posttest achievement scores of the experimental groups showed a statistical difference in favor of the experimental groups compared to the control group. In other words, both trainings given to the experimental group had a significant effect on children's prosocial behaviors. In the comparison between the experimental groups, no statistical difference was observed between these trainings according to the mother and father. However, among the experimental groups, the posttest achievement scores favored the first group where both the social skills training program and the family education program were applied, according to teacher evaluations. In other words, according to the teachers, social skills training provided together with family education is more effective than family education given to families alone or social skills training given to children alone. Based on the findings, it is suggested that the role of the family as a role model in children's education is a significant variable, and creating conscious awareness in the family about the subject is recommended for effective education of the child.

Keywords: Social skills training, Social skill, Prosocial behaviors, Family education, Preschool

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, araştırmaya ilişkin varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlara ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

İnsan yaşamının ilk anlarından itibaren sosyal bir ağın içine dâhil olur ve hayatı boyunca diğer insanlarla sürekli etkileşim halindedir. Bu toplumsallaşma süreci, bireylerin doğal bir eğilimidir. Olumlu sosyal ilişkiler, sağlıklı toplumların temel dinamiklerini oluşturur (Uzmen ve Mağden, 2002). Prososyal davranışlar, bireylerin yararına olacak şekilde, karşılık beklemeden gerçekleştirilen isteğe bağlı pozitif eylemler olarak tanımlanır (Arslaner, 2019). Bu davranışlar, toplumsal düzenin sorunsuz devamı ve bireylerin yararına yönelik eylemler olarak kabul edilir (Bağcı ve Samur, 2016). Literatürde farklı tanımları bulunmasına rağmen, prososyal davranışların olumlu sosyal etkileri konusunda genel bir uzlaşma vardır (Gilbert vd., 2019). Bu davranışlar, kişinin yardımlaşma, empati, paylaşma ve iş birliği yapma gibi olumlu sosyal eylemlerini kapsar (Artan ve San-Bayhan, 2009; Uzmen ve Mağden, 2002).

Erken çocukluk dönemi, bireyin sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimi açısından kritik bir dönemdir. Bu dönemde kazanılan sosyal beceriler, ileriki yaşlarda bireyin davranışlarının temelini oluşturur (Kulaksızoğlu vd., 2015). Sosyal becerilerin erken yaşlarda kazandırılması, bireyin topluma uyum sağlaması ve yaşam doyumu açısından önemlidir (Burak vd., 2023). Sosyal beceri eğitimlerinin en uygun zamanı okul öncesi dönemdir; bu dönemde verilen eğitim, davranışsal problemlerin önüne geçmesinde etkili olabilir (Kılıç, 2016).

Çocukların sosyal becerileri, hayatlarının ilk yıllarında aile içinde gelişmeye başlar. Aile içindeki güvene dayalı, demokratik tutumlar, çocukların sosyal becerilerinin gelişimini destekler (Işık, 2007). Çocuklar, temel becerilerini ilk olarak anne babalarının davranışlarını taklit ederek ve gözlemleyerek öğrenir. Güvene dayalı, sevgi dolu bir aile ortamında büyüyen çocuklar, toplumsal kuralları ve sosyal becerileri öğrenir (Koşay, 2013). Çocuk büyüdükçe aile ile olan iletişimin payı azalırken, akran grupları ile olan etkileşim artar. Bu süreçte çocuklar, sosyal becerilerini geliştirmeye devam eder (Acun-Kapıkıran vd., 2006). Sosyal becerilere sahip çocuklar, paylaşabilen, özgüvenli, problem çözme yeteneği gelişmiş ve çevresi tarafından kabul gören bireyler olarak tanımlanır (Erbay, 2008). Sosyal beceriler,

psikolojik sağlamlık, çevreyle uyum ve akademik başarı açısından da önemlidir (Carter vd., 2004).

Son yıllarda, prososyal davranışlar üzerine yapılan araştırmaların sayısı artış göstermiştir. Bu araştırmalar, prososyal davranışların bireysel ve toplumsal iyileşmeyi destekleyen niteliklere sahip olduğunu ve kişilerin sosyal bağlar oluşturmasına katkıda bulunduğunu göstermektedir (Taygur-Altıntaş ve Yıldız-Bıçakçı, 2017; Uygun ve Kozikoğlu, 2020). Bu bağlamda, erken çocukluk döneminde prososyal davranışların öğretilmesi kritik bir rol oynar (Burak vd., 2023). Araştırmalar, erken çocuklukta gelişen prososyal davranışların yaş, kişilik özellikleri, cinsiyet gibi bireysel faktörlerin yanı sıra, ebeveyn yaklaşımları, aile yapısı, kültürel değerler, toplumsal normlar ve eğitim sistemi gibi çevresel faktörlerden etkilendiğini göstermektedir (Aydın, 2021; İlhan-Ildız ve Tezel, 2018). Ebeveynlerin çocuklarına karşı sergiledikleri tutumlar, çocukların prososyal davranışlarını şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır (Ahmadova, 2019). Çocukların sosyal davranışları, onların iletişim becerilerini, sosyal gelişimlerini ve öğrenme motivasyonlarını etkileyen faktörlerdir (Bosmans vd., 2021).

Bu bağlamda, prososyal davranışlar ve sosyal becerilere yönelik hazırlanan eğitim programları, bireylerin yaşam kalitesini artırmak ve toplumsal uyumu desteklemek açısından önemli bir yere sahiptir. Yetersiz sosyal becerilerin toplumda çeşitli problemlere, suç işleme sıklığının artmasına ve bazı psikolojik rahatsızlıklara yol açabileceğinden dolayı sosyal beceri eğitim programlarının artmasına temel olmuştur (Segrin ve Giverts 2003). Bu eğitim programı ruhsal bozuklukların, saldırgan davranışların, ihmal ve istismarın önüne geçmede yardımcı olur. z-kontrol, öz-saygı zgven ve sosyal yeterliliğin, benlik saygısının gelişmesine, akademik başarının artmasına olumlu katkıda bulunur (Dowd ve Tierney, 2005).

Sonuç olarak, okul öncesi dönemde sosyal beceri ve prososyal davranışların kazandırılması, bireyin ve toplumun sağlıklı gelişimi için büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, sosyal beceri eğitim programları ve aile eğitim programlarının, çocukların prososyal davranışlarını nasıl etkilediğini incelemek hem bireysel hem de toplumsal açıdan değerli katkılar sağlayacaktır. Bu doğrultuda bu araştırmanın problem cümlesi “Sosyal beceri eğitim programı ile aile eğitim programının okul öncesi dönemdeki çocukların prososyal davranışlarına etkisi var mıdır?” biçiminde tanımlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, sosyal beceri eğitim programı ile aile eğitim programının okul öncesi dönemdeki çocukların prososyal davranışlarına etkisini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1) Aile eğitim programının ve sosyal beceri eğitim programının uygulandığı deney grubunun prososyal davranış ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

2) Sadece aile eğitim programının uygulandığı deney grubunun prososyal davranış ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

3) Sadece sosyal beceri eğitim programının uygulandığı deney grubunun prososyal davranış ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

4) Mevcut okul öncesi eğitim programının uygulandığı kontrol grubunun prososyal davranış ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

5) Deney gruplarına uygulanan eğitimlerin prososyal davranışlar üzerinde etkisi arasında fark var mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Okul öncesi dönem, bireyin sosyal ve duygusal gelişiminin temelini atıldığı bir dönemdir. Bu dönemde kazanılan sosyal beceriler, çocuğun ilerleyen yaşamında sağlıklı ilişkiler kurmasını, problem çözme yeteneklerini geliştirmesini ve toplumsal normlara uyum sağlamasını etkileyen kritik unsurlardır. Literatürde okul öncesi dönemde sosyal duygusal gelişimine yönelik yapılan eğitimler bireylerin on beş yıl sonrasında bile sosyal yeterlilikler üzerinde etkili olduğu belirtilmektedir (Hawkins vd., 2008).

Çocukların prososyal davranışları üzerindeki önemli etkisi olan çeşitli faktörler bulunmaktadır. Çocuğun sosyal çevresi olan ailesi ve arkadaşları bu davranışlar üzerinde oldukça etkilidir. Çocuğun aile üyelerinden prososyal davranış sergileyen sosyal beceriye sahip kişileri rol model alması bu becerilerin kazanılmasında büyük etkiye sahiptir (Glazer, 1991). Akranlarıyla sosyal beceri eğitimi alan çocuğun eğitiminde ailenin yer alması öğrenilen davranışların kalıcılığının artması açısından büyük önem arz etmektedir (Göktaş, 2015). Literatür incelendiğinde sadece çocuklar üzerinde gerçekleştirilen programların olumlu sosyal davranışlar ve prososyal davranışlar üzerinde olumlu etkisi olduğu görülmüştür (Aksakal, 2020; Bağcı-Çetin, 2021; Bozkurt, 2022; Ekinci-Vural 2006; Erten-Sarıkaya, 2020;

Göktaş, 2015; Gözün-Kahraman, 2012; Köleoğlu, 2023). Ancak bu konuda aileyi faktörler arasına katıp hem çocuk hem aile eğitim programı uygulayan araştırmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda, sosyal beceri eğitim programları ve aile eğitim programlarının, okul öncesi dönemdeki çocukların prososyal davranışları üzerindeki etkisinin araştırılması, bu alanda önemli bir boşluğu dolduracaktır.

Sosyal beceri eğitimi, empati, iş birliği ve paylaşma gibi prososyal davranışları teşvik ederek çocukların duygusal farkındalıklarını artırmayı amaçlar. Aile eğitimi ise, çocukların sosyal becerilerini desteklemek ve aile içi iletişimi güçlendirerek çocukların sosyal gelişimine olumlu bir etki yapabilir. Dolayısıyla, bu çalışma, sosyal beceri eğitim programlarının ve aile eğitim programlarının okul öncesi dönemdeki çocukların prososyal davranışları üzerindeki potansiyel etkilerini belirleyerek, pedagojik uygulamalara ve ailelere yönelik müdahalelere ışık tutacaktır.

Bu araştırma, akademik literatürdeki eksiklikleri gidermek ve pedagojik uygulamalara somut katkılarda bulunmak amacıyla önemli bir adım olacaktır. Sonuçlar, eğitimciler, psikolojik danışmanlar ve ailelere çocukların sosyal gelişimini destekleme konusunda daha etkili stratejiler geliştirmeleri için rehberlik sağlayacak ve bu alandaki bilimsel anlayışı derinleştirecektir.

1.4. Sayıtlar

Araştırmaya katılan öğretmen ve velilerin Çocuk Prososyallik Ölçeğindeki sorulara ön test ve son test uygulamasında içten ve samimi yanıt verdikleri varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

1) Araştırma, 2023-2024 eğitim öğretim yılında Konya ili Karatay ilçe merkezinde belirlenen bağımsız anaokulunun 5 yaş grubunda olan öğrencilerden deney ve kontrol grubunda bulunan çocuklar ile sınırlıdır.

2) Araştırma, Çocuk Prososyallik Ölçeğinden elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Sosyal Beceri: Sosyal beceriler, başkalarının davranışlarını tahmin etmeyi ve anlamayı da içeren, başkalarıyla etkileşime girmemize ve iletişim kurmamıza olanak tanıyan yeteneklerdir (Soto-Icaza vd., 2015).

Prososyal davranış: Empati, yardımlaşma, paylaşma gibi olumlu sosyal davranışları içeren ve kişinin kendi isteğiyle, ödül vb. gibi herhangi bir isteği olmadan başkalarının yararı için yapılan istekli eylemlerdir (Artan ve San-Bayhan, 2009; Eisenberg ve Mussen, 1989).

Sosyal beceri eğitim programı: Çocukların empati, iş birliği, yardımlaşma, paylaşma ve sorumluluk gibi sosyal becerilerini geliştirmek amacıyla hazırlanan eğitim programıdır (MEB, 2023).

Aile eğitim programı: Aile bireylerinin, özellikle ebeveynlerin, çocuk yetiştirme, iletişim, problem çözme ve sosyal duygusal destek konularında becerilerini geliştirmeyi amaçlayan eğitim programıdır (İşmen Gazioğlu, 2024).

BÖLÜM 2

2. ALAN YAZIN

Bu bölümde araştırma konusu ile ilgili literatür taramasından elde edilen bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Sosyal Beceriler

Sosyal beceri, kişilerin çevreleriyle iletişim kurmalarını, olumlu tutumlar geliştirmelerini ve sosyal taraflarını sergilemeyi kapsayan becerilerin toplamı olarak tanımlanabilir. Sosyal beceri, kişinin çevresiyle girdiği iletişimde sosyal olarak kayıp vermeden kendini açıklayabilme becerisi diye de tanımlanabilir (Atmaca vd., 2020). Sosyal beceriler bireylerin sosyalleşebilmesini sağlayacak davranışları ifade eder. Her bireyde farklı sosyal beceriler bulunsa da bu beceriler hayatın farklı zamanlarında ortaya çıkar. Bundan dolayı kişiler farklı zamanlarda farklı sosyal becerilere sahip olabilir ve kişiler arası iletişimi olumsuz etkileyebilir. Sosyal beceriler, kişilerin yaşadıkları olaya göre değişkenlik gösterebilir. İletişim kişilerin en önemli becerilerinden biridir. İletişim becerisi herkesin aktif kullanması gereken temel becerilerdendir. İletişim yeteneği başka yeteneklerin edinilmesini kolaylaştırırken iletişimde yaşanan sorunlar diğerlerinin edinilmesini güçleştirebilir (Değirmenci, 2022).

Sosyal beceri ve sosyal yeterlilik kavramları, alan yazınında sıklıkla karıştırılmaktadır. Bu durum, bu iki terimin birbirine eş anlamlı olarak kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Fakat son dönemde bu iki terim arasındaki ayırım daha net hale gelmiştir. Sosyal yeterlilik terimi, sosyal beceri terimine göre daha kapsamlıdır. Sosyal yeterlilik, genel olarak bir bireyin sosyal yaşamda başarılı olabilmesi için gereken geniş bir yelpazeyi ifade ederken, sosyal beceriler daha spesifik yetenekleri ve özellikleri içermektedir (Merrel ve Gimpell, 2014). Bu ayırım, alanın daha iyi anlaşılması ve kavramsal çerçevenin netleştirilmesi açısından önemlidir. Çocukluk dönemi, psikolojide kritik bir dönem olarak kabul edilir ve bu dönemde kazanılan sosyal beceriler, yaşamın sonraki aşamalarını da etkiler. Bu nedenle çocukluk dönemi ve sosyal beceri ilişkisi büyük önem taşır. Çocukluk döneminde geliştirilemeyen beceriler varsa, bu becerileri sonraki yıllarda kazanmak daha zor olabilir. Örnek olarak, çocukluk döneminde başlayıp devam eden aşırı utangaçlık, hata yapmaktan korkma ve iletişim becerisi gelişmemiş çocuğun ileriki yaşlarında bu yetenekleri edinmesi çok daha zor olabilmektedir. Yetişkinler, zamanla sosyal beceriler kazanabilirler fakat bu süreç çocukluk

dönemiyle kıyaslandığında daha zorludur. Bunun sebebi yetişkinler yaşadığı zaman boyunca meydana gelen beceri eksikliklerini kişiliklerinin bir parçası gibi algılayabilirler. Ancak unutulmaması gereken bir nokta var; Sosyal becerilerin yetişkinlik döneminde öğrenilmesi mümkündür (Tutkun ve Dinçer, 2019). Bu nedenle, yaşam boyu öğrenme ve gelişme fırsatlarına açık olmak önemlidir. Çocuklar doğdukları andan itibaren sosyal çevrelerine dahil olurlar. Hayatları boyunca sosyal ilişkiler içine girme, iletişim içinde olma ve çevresi tarafından onaylanacak eylemler yapma gereği hissederler. Bu bakış açısına göre, çocukların hayatlarında karşı karşıya kaldıkları zorlukları aşabilme yetenekleri ve bu konuda kendilerini yeterli hissetmeleri son derece önemlidir. Sosyal beceriler bunun gibi zorluklarla başa çıkmalarına yardımcı olur ve kişiler arası iletişim süreçlerini güçlendirir (Baran ve Aksoy, 2020; Stanley, 2009).

Sosyal beceriler, bireylerin yaşamlarında önemli bir rol oynar ve sadece sosyal gelişim alanıyla sınırlı kalmaz. Bu beceriler çeşitli ihtimaller ve değişkenlerle ilişkilidir. Özellikle çocukların sosyal gelişimini desteklemek amacıyla bu konuda bilgi sahibi olmak önemlidir. Farklı tanımlamalar kişilik özelliği, tutumlar, dil gelişimi, algılama, zeka seviyesi ve sosyal gruplarla girdiği etkileşimler gibi çeşitli odak noktalarına dayanır. Bu noktalar, çocukların sosyal becerilerini uygun şekilde desteklemek için bir yatırım değeri taşır. Ailelerin bu konuda farkındalık kazanması ve çocukların sosyal becerilerini güçlendirmeye yönelik çabaları, çocukların yaşamlarında olumlu etkiler yaratır. Erken yaşlardaki çocukların psikososyal sağlık durumunun pozitif belirtileri, hayatın sonraki safhalarında karşılaşılması muhtemel sosyal risklerle zıt bir ilişki içinde olduğuna dair bulgular bulunmaktadır (Jones vd., 2011; Toumbourou, 2011). Bu bulgular ışığında, çocukların gelecekteki sosyal, davranışsal ve eğitimsel başarıları üzerinde sosyal yeteneklerin olumlu bir etkisi olacağı varsayılmaktadır (Sanson vd., 2009). Matson ve Rivet'in (2007) tanımına göre, sosyal yetenekler; bireyin sosyal ortama uyum sağlaması ve uygun iletişim yöntemleriyle potansiyel anlaşmazlıkları yönetebilme kapasitesi olarak ifade edilmektedir.

Sosyal beceriler, bireylerin çevreleriyle etkili iletişim kurmalarını, sosyal normlara uyum sağlamalarını ve sosyal yetkinliklerini sergilemelerini sağlayan yeteneklerdir. Bu beceriler, kişinin yaşamını sürdürdüğü çevrenin normlarına uygun davranışlar geliştirmesine yardımcı olurken, bireyler arası ilişkilerin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesine de katkı sağlar. Sosyal beceriler ve sosyal yeterlilik kavramları sıklıkla karıştırılmakla birlikte, sosyal yeterlilik daha kapsamlı bir terim olup, bir bireyin sosyal yaşamda başarılı olabilmesi için

gereken geniş bir yelpazeyi ifade eder. Çocukluk döneminde kazanılan sosyal beceriler, yaşamın sonraki aşamalarını önemli ölçüde etkiler ve bu dönemde yeterince geliştirilemeyen becerilerin ilerleyen yaşlarda kazanılması daha zordur. Sosyal beceriler, bireyler arası ilişkilerde saygı, duygu ve düşüncelerin uygun şekilde aktarılması, problemleri çözme ve sosyal ortama uyum sağlama gibi önemli rollere sahiptir. Bu becerilerin erken yaşlarda geliştirilmesi, çocukların gelecekteki sosyal, davranışsal ve eğitimsel başarılarını olumlu yönde etkileyebilir.

2.1.1. Sosyal becerilerin önemi

Sosyal çevrelerde başarılı bir şekilde uyum sağlamak ve aktif rol oynayabilmek için sosyal becerilerin hayatımızda kritik rolü vardır. Doğduğunda sosyal gelişimi eksik olan çocuklar, çevrelerindeki uygun davranış örneklerini takip ederek ve gelişim evrelerini geçerek sosyal olarak olgunlaşmaktadırlar. Çocuklar, sosyalleşme süreci boyunca, çevrelerinden aldıkları ipuçlarıyla uygun davranışları öğrenirler; bu da onların kuralları anlamalarını, iletişim becerilerini geliştirmelerini ve isteklerini ifade etmelerini sağlar. Sosyal beceri gelişiminde, aile yapısı, kültürel değerler, eğitim ortamı ve eğitim programlarının kalitesi gibi çevresel faktörler etkili olmaktadır (Ceylan, 2009; Erbay, 2008; Özbey, 2012).

Doğumlarından itibaren sosyal etkileşim içinde olan çocuklar, bu etkileşimleri anlamlandırmak ve uygun tepkiler geliştirmek için sosyal becerilere ihtiyacı vardır (Samancı ve Uçan, 2017). Kişinin sosyal becerileri iletişim yeteneklerini güçlendirir ve çevreye adaptasyonunu kolaylaştırır. Çocuğun doğumundan itibaren başlayan sosyal beceri gelişimi, çevresiyle kurduğu etkileşimlere bağlı olarak zaman içinde ve kademeli olarak ilerler (Acun-Kapıkıran vd., 2006). Yaşamın ilk altı yılında, çocukların gelişimi hızlı bir şekilde devam eder ve öğrenme kapasiteleri yüksektir. Bu dönemde edinilen davranışlar, yetişkinlikte de sürer ve insanın kişilik yapısının, alışkanlıklarının ve değer yargılarının temelini oluşturur (Işıkol, 2019; Tuğluk vd., 2008). Bu nedenle, sosyal beceri gelişimi için ilk çocukluk dönemi yani 0-6 yaş arası dönem büyük önem taşımaktadır.

Sosyal beceriler kişilerin aktif rol alarak çevreleriyle uyumla yaşayabilmesi için önemlidir. Bu becerilerin eksik olduğu durumlarda çocuklar, çevrelerindeki örneklerle sosyal olarak olgunlaşırlar. Doğumdan itibaren sosyal etkileşim içinde olan çocuklar, bu etkileşimleri anlamlandırmak ve uygun tepkiler geliştirmek için sosyal becerilere ihtiyaç duyarlar. Sosyal beceriler, iletişim yeteneklerini güçlendirir ve çevreye adaptasyonu kolaylaştırır. Edinilen bu sosyal beceriler kişiliğin temelini oluşturur.

2.1.2. Sosyal becerilerin sınıflandırılması

Sosyal beceriler, çevre ile girilen etkileşimler neticesinde gelişerek bilişsel ve duygusal olarak ortama göre farklılaşabilir. Bireylerin, belirli amaçlar için kullandıkları sosyal beceriler, çeşitli özellikler barındırdığı için katagorize edilmektedir (Atak, 2020). Sosyal beceriler, çeşitli eylemleri tanımlar ve bu nedenle pek çok sınıflandırmayla karşılaşılır çünkü sosyal etkileşimlerin çeşitli yönlerine yoğunlaşır (Gülay ve Akman, 2009).

Sosyal becerileri pek çok araştırmacı farklı şekildedir sınıflandırmıştır (Akkök, 2006; Bellack vd., 2004; Caldarella ve Merrell, 1997; Gresham ve Elliott, 1990; Rinn ve Markle, 1979; Zins vd., 2004). Bu araştırmacıların yaptığı sınıflandırmalar aşağıdaki gibidir: Akkök (2006) tarafından yapılan çalışmada, sosyal beceriler altı ana kategoride incelenmiştir. Bu kategoriler şunlardır: ilişki kurma ve sürdürme yetenekleri, grup içinde işbirliği yapabilme yetenekleri, duygusal farkındalık ve ifade yetenekleri, saldırganlıkla başa çıkma yetenekleri, stresle başa çıkma yetenekleri, planlama ve problem çözme becerileri. Canney ve Byrne (2006) tarafından yapılan sınıflandırmaya göre, sosyal beceriler; Temel Beceriler (beden dili, kişisel alanın korunması), etkileşim becerileri, duygusal beceriler, bilişsel beceriler olarak dörde ayrılır. Bellack vd. (2004)'a göre sosyal beceriler; ifade edici eylemler, sözel olmayan eylemler, sosyal algılar, etkileşim davranışları, durumsal faktörler (kültürel değerlere uyum) olarak beş farklı boyutta ele alınmaktadır. Caldarella ve Merrell (1997), çocuklar ve ergenler ile çalıştığı 21 araştırmayı kapsayan ve sosyal becerileri sınıflandırmak için yaptıkları çalışmanın neticesinde sosyal becerileri arkadaşlarıyla ilgili beceriler, kendini kontrol, atılganlık, uyum ve akademik becerileri şeklinde beş gruba ayırmışlardır. Gresham ve Elliott (1990) sosyal becerileri işbirliği, sorumluluk, kendini kontrol ve atılganlık olmak üzere dört gruba ayırmıştır. Rinn ve Markle (1979), sosyal becerileri sınıflandırma ile ilgili yaptığı çalışmada, sosyal becerileri dört grupta incelemişlerdir. Bu gruplar kendisini ifade edebilme, destekleme, hakkını savunabilme ve iletişim becerileridir.

Sosyal becerilerin gruplanmasının ayrı ayrı incelenmesi sonucunda: duygu ve düşünceleri uygun dille ifade etme, iletişim başlatabilme, devam ettirme ve sonlandırabilme, arkadaşlık ilişkisini kaliteli yönetme, diğerlerinin duygularını anlayabilme ve uygun dönütler verme yeteneği, kurallara uyma, diğer insanlara yardım ve ihtiyaç halinde kendisi için yardım talebinde bulunma, görevlerini doğru bir şekilde yapma, uyum sağlama ve grup içinde aktif olma gibi beceriler sosyal becerilerin temelini oluşturduğu söylenebilir (Köleoğlu, 2023). Bu sınıflandırmaların ortak noktası, sosyal becerilerin duyguları ifade etme, iletişim kurma,

arkadaşlık ilişkilerini yönetme, yardımlaşma ve uyum sağlama gibi temel yetenekler üzerine odaklanmasıdır.

Sosyal beceriler, çevre ile olan etkileşimler sonucunda gelişen ve öğrenilen önemli yeteneklerdir. Bu beceriler, bilişsel ve duygusal özellikleriyle çeşitli ortamlara göre farklılık gösterebilir ve bu nedenle farklı sınıflandırmalarla tanımlanabilirler. Akademik literatürde yapılan araştırmalar, sosyal becerileri ilişki kurma, grup içinde işbirliği yapma, duygusal farkındalık, saldırganlıkla başa çıkma, stresle başa çıkma, planlama ve problem çözme gibi ana kategorilere ayırır. Farklı araştırmacılar, sosyal becerileri temel beceriler, etkileşim becerileri, duygusal beceriler, bilişsel beceriler gibi farklı kategorilere ayırmışlardır.

2.1.3. Sosyal becerilerin gelişimi

Gelişim, yaşamın her aşamasında devam eden bir süreçtir ve Yavuzer'e (2012) göre bu süreç dinamiktir, genetik özelliklerin etkisi altındadır, ardışık ve düzenli bir yapıya sahiptir ve dengeli bir ilerleme gösterir. Gelişim, fiziksel, bilişsel, sosyal ve duygusal boyutlarıyla çok katmanlı bir fenomendir. Pek çok sosyal beceri, bireylerin farkına varmadan, plansız bir biçimde ilk olarak aile içinde ve sonrasında ise akran etkileşimiyle kazanılır (Avcıoğlu, 2007). Sosyal becerilerin köklerinin, çocuğun dünyaya geldiği andan itibaren atıldığı ve ilk altı yılın gelişimi için kritik dönemi olduğu ifade edilebilir. İki yaşından sonra sosyal referans alma yeteneği artarken, üç yaşından itibaren her bireyin farklı duygusal durumları ve tepkileri olabileceği bilinci gelişmeye başlar (Santrock, 2016).

Çocukların sosyal yeteneklerinin gelişiminde, aile bireylerinin karakteristik özellikleri, çocuklara yönelik davranış biçimleri, kültürel normlar ve değerler, çocuğun erken yaşlarda karşılaştığı sosyal etkileşim olanakları önemli bir rol oynar. Çocuklar, hayatlarına aileleriyle kurdukları etkileşimlerle başlarlar ve bu güvenli bağlanma aracılığıyla diğer insanlarla ilişki kurma becerisine temel oluşturur. Bakıcı ile sağlam bir iletişim ağı kurulması, çocuğun diğer bireylerle de pozitif ilişkiler geliştirmesine ve sağlam bir kişilik yapısına kavuşmasına katkıda bulunur. Okul dönemi başladığında, öğretmenlerle kurulan sağlıklı ilişkiler de çocuklarda sosyal becerilerin ilerlemesine yardımcı olur (Flannagan ve Hardee, 1994; Petit vd., 1988; Pianta, 1999). Okullar, çocukların aile dışındaki ilk sosyal etkileşimlerini yaşadıkları yerlerdir ve bu ortamlarda akranları ve öğretmenleriyle etkileşime geçerek, paylaşma, iş birliği yapma ve dil yetilerini geliştirme şansı elde ederler (Emen ve Aslan, 2018; Kandır, 2001).

Çocuklar, kendinden beklenenleri, var olan kuralları sorgulamayı, uygun olan ve olmayan davranışları, nezaketi, güvenli alanda olmayı ailesinden ve çevresinden edindiği gözlemleriyle öğrenirler (Broadhead vd., 2010). Çocuklar, ev dışındaki bireylerle nasıl ilişki kuracaklarını ve özellikle yaşlıları ile nasıl vakit geçireceklerini öğrenirken sosyal becerilerini geliştirirler. Bu süreçte, oyuncakları paylaşmanın yanında yiyecekleri ve yetişkin ilgisini de paylaşmayı öğrenirler. Ayrıca, ilişkilerinde karşı karşıya kaldıkları problemleri çözme ve başka çocukların haklarına saygı gösterme becerilerini de kazanırlar. Sosyal gelişim süreci gibi sosyal becerilerin öğrenilmesi de kademelidir (Gülay ve Akman, 2009). Çocuklar okul öncesi dönemde akranlarıyla oyun oynarken birlikte kurallar koyarak, koyulan kurallara herkesin uymasını beklerler. Kurallara uygun hareket edilmediğinde tepki gösterirler. Okula başladıklarında akranlarıyla daha çok etkileşime giren çocuklar, yetişkinlere daha az bağımlı olma eğilimindedir (Oktay, 2007). Merrell (2003) ise okul öncesi dönemde olması gereken sosyal beceri davranışlarını şu şekilde sıralamıştır: sıra beklemek, toplumsal kurallara uymak, eşyalarını paylaşmak, grup ile beraber çalışmak, akranlarının haklarına saygı duymak ve onların haklarını savunmak, oyuna katılmak, boş zamanlarını etkili kullanmak, uzlaşabilmek, özgüven, girişken olma ve yanlış yaptığı zaman özür dileme. Sosyal beceriler ile ilişkilendirilen, çocukların diğer bireylerle ilişkisini destekleyen önemli beceriler vardır. Bu nedenle çocuklar temel iletişim becerilerine sahip olmalıdır. Ayrıca grup içinde aktif olma, iş birliği yapma ve yardımlaşma gibi davranışları da kazanmalıdır. Bu prososyal davranışların okul öncesi dönemde edinilmemiş olması, yetişkinlikte pek çok sorunlu davranışa yol açabilir (Kaya, 2016).

MEB (2024) tarafından okul öncesi dönemde çocuklara kazandırılması hedeflenen sosyal-duygusal kazanımlar oldukça önemlidir. Bu kazanımlar, çocukların sosyal ve duygusal gelişimini destekler ve ileriki yaşlarda daha sağlıklı ilişkiler kurmalarına yardımcı olur. Bu kazanımlardan bazıları şu şekildedir:

1. Adres Bilgisi ve İletişim Becerileri:

Yaşadığı Evin Adresini Bilmek: Çocuklar, evlerinin adresini bilmeli ve gerektiğinde iletişim kurabilmelidir.

Ebeveynlerin Telefon Numarasını Söylemek: Acil durumlarda ebeveynlerine ulaşabilmek için telefon numaralarını bilmek önemlidir.

2. Duygusal İfade ve Empati:

Duygularını İfade Etmek: Çocuklar, duygularını açıkça ifade edebilmeli ve başkalarının duygularını anlamalıdır.

Başkalarının Duygularını Açıklamak: Empati yaparak başkalarının duygusal durumunu anlamak ve destek olmak önemlidir.

3. Kural ve Yasaklara Uyma:

Kurallara Uymak: Çocuklar, toplumsal kurallara ve evde belirlenen kurallara uymalıdır.

Kuralları Diğer Bireylere Açıklama: Gerekli durumlarda kuralları başkalarına anlatma becerisi önemlidir.

4. Sorumluluk ve Özgüven:

Sorumlulukları ve Görevleri Yerine Getirmek: Çocuklar, evdeki basit görevleri yerine getirerek sorumluluk almayı öğrenmelidir.

Özgüven Sahibi Olmak: Kendine güvenmek, çocukların başkalarıyla daha rahat iletişim kurmasına yardımcı olur.

5. İletişim ve Liderlik Becerileri:

Yeni Tanışılan Kişilerle İletişim Kurmak: Çocuklar, yeni insanlarla kolayca iletişim kurabilmeli ve arkadaşlık ilişkileri geliştirebilmelidir.

Duyguları Kontrol Altına Almak: Duygusal tepkileri yönetmek, sağlıklı ilişkiler için önemlidir.

Gerekli Durumlarda Liderlik Yapmak: Grup içinde liderlik yapabilme yeteneği, çocukların özgüvenini artırır.

Sosyal becerilerin gelişimi, sosyal gelişim teorilerinin incelenmesiyle tam olarak kavranabilir. Her ne kadar bu teoriler farklı dönemlerin koşullarına göre şekillense de, hepsi çocukların sosyal gelişiminde oyunun kritik bir rol oynadığı konusunda hemfikirdir. Psikoanalitik teori, çocuklara oyunda duygularını ifade etme fırsatı sunarken; öğrenme teorisi, pekiştirmeler ve akran etkileşimiyle yeni davranış kazandırmakta; bilişsel teori ise, rol

oyun yoluyla sosyal becerilerin geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır (Gülay ve Akman, 2009).

Okul öncesi dönemdeki çocuklar, olumlu duygular geliştirirken, aynı zamanda toplum kurallarını, normlarını ve kültürel değerlerini öğrenirler ve bu bilgiler ışığında uygun davranışlar sergileme becerisi kazanırlar. Bu nedenle, okul öncesi dönemde kazanılan davranışlar, sosyal becerilerin edinilmesinde büyük bir rol oynar. Erken yaşlarda geliştirilen sosyal beceriler, çocukların diğerleriyle sağlıklı ilişkiler kurmalarına, akademik başarılarını artırmalarına ve ileride uyumlu kişiler olmalarına katkı sağlayacaktır.

2.1.4. Kuramsal yaklaşımlar

Bu bölümde, okul öncesi dönemdeki çocukların prososyal davranışlarının gelişimini anlamak için kullanacağımız kuramsal çerçeveler detaylı olarak ele alınacaktır. Psikoanalitik kuram, psikososyal kuram, sosyal öğrenme kuramı, bağlanma kuramı, ekolojik sistemler kuramı, bilişsel yaklaşım kuramı ve davranışçı yaklaşım kuramı gibi temel teoriler, çocukların sosyal becerilerinin ve prososyal davranışlarının gelişiminde oynadığı roller bağlamında incelenecektir.

Psikoanalitik kuram

Sigmund Freud, psikanalitik teorinin kurucusu olarak bilinir. O insanın içgüdüsel olarak bencil ve saldırgan bir varlık olduğunu öne sürmektedir. Freud'un psikoanalitik teorisine göre, insanlar doğuştan gelen irrasyonel cinsel ve saldırgan dürtüler ile doğarlar ve kendi arzularına yöneliktirler (Ateş ve Sağar, 2024). Bu çocuklar, ebeveynleriyle olan ilişkilerinde düşmanca ve saldırgan dürtülerle başa çıkmak için tahmini olarak dört ile altı yaşlarında bir bilinç seviyesi olan üst benliği geliştirirler. Üstbenlik, çocuğun kendi cinsiyetindeki ebeveyninin değerlerini içselleştirdiği ve benimsediği bir özdeşleşmenin sonucudur. Süperego geliştiren çocuklar, suçlu hissetmemek için prososyal eylemler sergileyebilirler (Eisenberg vd., 2006). Prososyal davranışlar genellikle kişiliğin rasyonel kısmı olan ego tarafından süperegonun irrasyonel talepleri ile başa çıkmada tercih edilen savunma sistemleridir.

Carl Gustav Jung kişinin bireyselleşme sürecinde, özgecilik ve yardımlaşma gibi eylemleri açıklarken bireyin bireycilikten uzaklaştığını vurgulamıştır. Jung'a göre, insan toplum içinde dayanışma ve yardımlaşma duygularını geliştirerek olgun bir birey olur (Jacobi, 2002). Alfred Adler (2003), üstünlük duygusuyla ilişkilendirdiği empati ve yardım etme

davranışlarını diğerlerine empati gösteren ve yardım eden kişilerin esasında kendilerinin üstünlük duygusuna tatmin sağlamak maksadıyla yapılabileceklerini ileri sürer. Fromm'a (1991) göre de, bireyde iyilik ve dürüstlük gibi dürtülerin yanı sıra saldırganca ve yıkıcı davranışlar da bulunur. Kişi sadece saygı, sevgi, sorumlulukları ve özen ile öz manasındaki insanîyetini devam ettirebilir.

Sigmund Freud'un psikanalitik teorisi, insanların doğuştan gelen irrasyonel cinsel ve saldırgan dürtülerle doğduğunu öne sürer. Bu dürtülerle başa çıkmak için çocuklar, dört ile altı yaşları arasında üst benlik adını verdiğimiz bir bilinç seviyesini geliştirirler. Üst benlik, çocuğun kendi cinsiyetindeki ebeveyninin değerlerini içselleştirdiği bir özdeşleşmenin sonucudur. Bu kuram, prososyal davranışları anlamak için önemlidir. Süperegö geliştiren çocuklar, suçluluk hissetmemek için prososyal davranışlar sergileyebilirler.

Psikososyal Kuram

Erikson'un geliştirdiği psikososyal gelişim kuramına göre, insanın doğumdan ölümüne kadar süren bir süreç içinde psikososyal olarak geliştiği kabul edilmektedir. Bu nedenle sosyal beceriler ve prososyal davranışlar, geniş bir zaman dilimi ve gelişim ağı içerisinde değerlendirilmektedir. Erikson, insan hayatını sekiz bölüme ayırmıştır. Okul öncesi dönemi kapsayan temel güvene karşı güvensizlik (0-1,5 yaş), Özerkliğe Karşı Kuşku ve Utanç (1,5-3 yaş) ve Girişimciliğe Karşı Suçluluk (3-6 yaş) bölümleridir.

Temel Güvene Karşı Güvensizlik dönemi doğum ile ilk bir buçuk yılı kapsar ve kişinin bebeklik dönemi olarak tanımlanır. Bebeklik dönemi ile birlikte bireyin psikososyal gelişimi de başlar. Bu dönemde iletişim becerileri henüz sınırlı olan bebekler, daha çok ebeveynleri ile iletişim kurarlar. Çocuklarda bu sayede güven duygusu da gelişmeye başlar. Bebekler, bakıma muhtaç oldukları için kendileriyle ilgilenen kişilere güven duymak isterler (Tokuşlu, 2022).

Özerkliğe karşı kuşku ve utanç dönemi 1,5 yaş ile 3 yaş arası dönemi kapsar. Bu dönem, bebeklik döneminin sonu ve ilk çocukluk döneminin başlangıcı olarak kabul edilir. Çocuklar için en önemli şey, çevrelerini keşfetmektir. Nesnelere keşfetmenin yanı sıra sözsüz ifadeleri de deneyimleyerek sosyal becerileri öğrenmeye başlarlar. Ayrıca, kendisini kabul ettirebilme yetisi bu dönemde son derece önemlidir. Ebeveynleri tarafından onaylanan çocuk daha kaliteli iletişim becerilerine sahip olacaktır (Berk, 2018).

Girişimciliğe karşı suçluluk 3 yaş ile 6 yaş arasını kapsamaktadır. Erken çocukluk dönemi olarak bilinir ve çocukların diğerleriyle daha fazla etkileşimde bulunduğu bir dönemdir. Bu dönemde okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim almaya başlayan çocuklar da bulunmaktadır. Sosyal ilişkileri gelişen çocuklar, bu dönemde sosyal becerilerini de geliştirirler. Okul ve oyunlar aracılığıyla kazanılan birçok sosyal beceri bu dönemde edinilir. Akranları arasında ön planda olma, girişimcilik ve kendini ifade etme gibi sosyal beceriler, bu dönemde öne çıkan becerilerdir (Berk, 2018).

Psikososyal gelişim kuramı, insan yaşamının her aşamasında karşılaşılan temel zorlukları ve bu zorlukların kişisel gelişim üzerindeki etkilerini vurgular. Erik Erikson tarafından geliştirilen bu kuram, bireyin doğumundan ölümüne kadar sekiz farklı evrede psikososyal olarak geliştiğini savunur. Her bir evrenin başarıyla geçilmesi, sağlıklı bir kişilik yapısı geliştirmek için önemlidir. Bu yaklaşım, eğitim, terapi ve kişisel gelişim alanlarında derin bir anlayış sağlar.

Prososyal davranışlar, kişinin başkalarına yardım etme, paylaşma, işbirliği yapma ve empati gösterme gibi olumlu davranışları içerir. Erikson'un kuramı, çocukların bu evrelerdeki çatışmaları nasıl aştığını anlamamıza yardımcı olur. Örneğin, temel güvene karşı güvensizlik döneminde bebeklerin bakıma muhtaç oldukları için kendileriyle ilgilenen kişilere güven duymak istemesi, prososyal davranışların temelini oluşturabilir. Aynı şekilde, özerkliğe karşı kuşku ve utanç döneminde çocuklar kendi iradelerini kullanma yetisini kazanır ve bu da prososyal davranışları etkiler. Bu kuram, çocukların sosyal becerilerini geliştirmelerine ve olumlu ilişkiler kurmalarına için önemlidir.

Sosyal öğrenme kuramı

Sosyal bilişsel kuram, davranışları çocuklar çevrelerindeki kişileri taklit ederek öğrendiği ve davranış kazanımının taklit yoluyla olduğunu savunmaktadır (Koç, 2009). Sosyal bilişsel öğrenme kuramına göre, ahlaki gelişimde biliş ve çevresel etkenler birbiri ile ilişkili olduğu vurgulanmıştır. Bandura'ya göre, ahlaki kurallar kişinin sezgisi, diğerlerinin değerlendirmesi, alınan sosyal tepkiler ve seçilen rol modeller gibi çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgilerle şekillenmektedir. Deneyimlerden edinilen bilgiler ile kişiler ahlaki bakımdan uygun olan davranışlara karar verir ve davranışlara ne kadar değer vermesi gerektiğini öğrenmektedirler (Bandura, 2002; Hoffman, 2000).

Prososyal gelişimin, bireyin kişisel ve öz-düzenleme süreçleri aracılığıyla gerçekleştiği kabul edilmektedir (Bandura, 2002). Pozitif etkilerin ayarlanmasında, öz-etkinlik algısının ve empati yeteneğinin, prososyal eylemleri teşvik etmede önemli olduğu belirlenmiştir (Bandura vd., 2003). Dolayısıyla, bireyin temel duygusal durumlarını düzenleme becerisi, empatik tepkileri ve prososyal davranışları gerçekleştirme ihtimalini etkileyen faktörler, prososyal davranışların uygulanmasında kritik bir öneme sahiptir (Eisenberg vd., 2006).

Sosyal öğrenme kuramı, insanların davranışlarını anlamada önemli bir rol oynar. Bu kuram, bireylerin çevrelerindeki diğer insanları model alarak ve gözlem yaparak öğrendiğini savunur. Özellikle çocuklar, yeni sosyal davranışları bu şekilde öğrenirler. Sosyal öğrenme kuramı, adli psikolojide sapkın veya suçlu davranışlar gösteren bireylerin davranışlarını anlamada yardımcı olmaktadır. Ayrıca, gelişim psikolojisinde cinsiyet rollerinin kazanılması ve ahlaki gelişimin açıklanmasında da temel bir kuramdır. Bu nedenle, çocukların prososyal davranışlarını anlamak ve desteklemek için sosyal öğrenme kuramını dikkate almak önemlidir.

Bağlanma kuramı

Bağlanma, bebeklerin bakıcıları ile aralarında geliştirdikleri, kendilerini duygusal anlamda rahat ve emniyette hissetmelerini sağlayan bir ilişki türüdür (Öztürk ve Tortop, 2019). John Bowlby tarafından geliştirilen Bağlanma Teorisi, bağımlılık ve özerklik davranışlarını farklı perspektiflerden ele alır. Bu teori, sosyal gelişim üzerine diğer teorilerden çeşitli yönleriyle ayrılır (Keleş ve Küçüküran 2020).

Bowlby'nin araştırmaları, insanların sosyal varlıklar olarak nasıl değiştiği ve farklı çevrelerin çocukların psikososyal gelişimleri üzerindeki etkileri üzerine yapılan iki ana gözleme dayanmaktadır. Onun dikkatini çeken ilk nokta, bebeklerin bakıcılarına derin bir bağlılık geliştirmeleridir. Bowlby, bebeklerin geliştirdikleri bu yakın ilişkilerin, patolojik olan bağımlılık belirtisi olmadığını, tersine çocukların gelişimlerinin kritik aşamalarında çevresel tehlikelerden korunmalarını sağlayan rutin ve doğal bir süreç parçası olduğunu savunmuştur (Reisz vd., 2018). Bowlby, hayatın ilk senesinde güvenli bir bağlanmanın ve bakıcı tarafından verilen hassas bakımın büyük önem taşıdığını vurgulamıştır. Aynı zamanda bağlanma sürecinde bebeklerin ve annelerin biyolojik olarak bu sürece hazır olduklarını belirtmiştir (Santrock, 2016).

Bağlanma sürecini dört basamağa ayıran Bowlby bu basamakları şöyle tanımlamıştır: *Bağlanma öncesi* dönem olarak adlandırılan ve ilk basamak olan bu dönem doğumdan sonraki ilk iki ayı kapsar. Bağlanma tepkilerini bebekler herhangi bir ayırım yapmaksızın tüm insanlara gösterirler. *Bağlanma gelişim dönemi* olarak adlandırdığı ikinci basamak ikinci aydan yedinci aya kadar devam eder. Bu dönemde bebekler, tanıdık kişileri yabancı insanlardan ayırt etmeye başlar ve ana bakım vericiye karşı daha yoğun bir bağlanma geliştirir. *Bağlılık dönemi* diye adlandırdığı üçüncü basamak yedinci aydan başlayarak iki yaşa kadar sürer. Bu dönemde, özel bağlanma ilişkileri tam anlamıyla oluşur. Bebeklerin dil gelişimi ve karşılıklı etkileşim becerilerindeki ilerlemeler sayesinde, ana bakım verici ile iletişimleri artar. *Karşılıklı ilişki dönemi* diye adlandırdığı dördüncü basamak ise iki yaşından sonra başlar ve bu dönemde çocuklar, diğer insanların da duygularının farkına varır ve bu bilgiyi davranışlarını şekillendirmede göz önünde bulundurlar (Schaffer, 1996).

Bowlby'nin teorileri akademik çevrelerde geniş kabul görmüş olsa da, bağlanma terimi üzerine çalışmalar yapan teorisyenler de hayatın ilk zamanlarında bakıcı ve bebek arasındaki ilişkinin önemini vurgulamışlardır. Bağlanma teorisyenlerinin genel kabulüne göre, bir kişinin hayatı boyunca göstereceği sosyal-duygusal davranışlar, yaşamın ilk döneminde ana bakım verici ile kurduğu bağlanma ilişkisi tarafından şekillendirilir (Santrock, 2016). Bağlanma ilişkisini bakıcı ve bebek arasındaki pozitif duygularda ve zor zamanlarda birbirleri için sergiledikleri tutumlar oluşturur. Bağlanma teorisine göre, ihtiyaçları zamanında ve hassas bir şekilde giderilen bebekler kendini güvende hissediyorken, ihtiyaçları zamanında ve özenli giderilmeyen bebekler saldırgan ve öfkeli tutumlar takınırlar. İhtiyaçları düzensiz giderilen bebekler ise kararsız tutumlar sergileyebilirler. Bebekler diğer insanlarla kuracağı ilişkileri şekillendiren şemalarını bakıcısıyla arasındaki ilişki sonucunda oluştururlar (Wong vd., 2009).

Bağlanma kuramı, çocukların prososyal davranışlarını anlamada önemli bir rol oynar. Bu kuram, çocukların ebeveynleri veya bakıcılarıyla olan duygusal bağlarını inceleyerek, bu bağların çocukların sosyal ve duygusal gelişimini nasıl etkilediğini araştırır. Bağlanma kuramına göre, güvenli ve sağlıklı bir bağlanma ilişkisi, çocukların empati, yardımseverlik ve paylaşma gibi prososyal davranışlarını destekler. Bu nedenle, okul öncesi dönemdeki çocukların prososyal davranışlarını anlamak ve geliştirmek için bağlanma kuramını dikkate almak önemlidir.

Ekolojik sistemler kuramı

1979'da Urie Bronfenbrenner'in geliştirdiği teori, insan gelişiminin ekolojik yönlerini tanımlar ve zamanla 'biyoekolojik teori' olarak adlandırılmıştır. Bronfenbrenner, bu teoriyi, bireylerin yaşam boyu süren etkileşimlerini ve bu etkileşimlerin bireyin bulunduğu çevrelerle olan ilişkisini içeren bağlamlar olarak açıklar (Tudge, 2019).

Bronfenbrenner'in görüşüne göre, ekolojik perspektif insanları çevrelerini bütünsel bir şekilde değerlendirmeye yönlendirir (Bronfenbrenner, 1979). Sosyal gelişimi etkileyen faktörleri tanımlarken, çevresel ve sosyo-kültürel faktörlerin karmaşık etkileşimlerini vurgular. Tüm sistemler arasındaki etkileşimlerin bütüncül bir değerlendirmesi gereklidir (Twintoh vd., 2021). Bronfenbrenner'a göre, gelişimi anlamak için sadece çocuğu değil, onun içinde bulunduğu çevreyi de bilmek ve bu çevre ile bir arada değerlendirmek esastır. Teoride, çocuğun sosyal çevresi, birbirini içeren ve genişleyen katmanlar halinde düzenlenmiş karmaşık ilişkilerden oluşur. Ekolojik Sistemler Teorisini Bronfenbrenner, dört alt sistem olan makrosistem, ekzosistem, mezosistem ve mikrosistem olarak tanımlar. Tanımlanan sistemler, bireylerin ait olduğu alt kültürlerini temsil eder (Lindo, 1997; Obalar ve Ada, 2013).

Bronfenbrenner'e göre, kişinin çevresindeki doğrudan ilişkiler mikrosistem olarak adlandırılır. Mezosistem ise, mikrosistemi içerir ve kişinin aktif olarak katıldığı birden fazla çevreler arasında kurulan ilişkileri kapsar. Ekzosistem, kişiyi etkileyen yaşantıların gerçekleştiği çevreyi ifade eder. Makrosistem ise, geniş bir bakış açısıyla, inanışları, kültürleri ve bu kültürlerin yaşam tarzlarını temsil eder (Demirkasımoğlu ve Eranıl, 2021).

Ekolojik Sistemler Kuramı, insan gelişimini yalnızca bireysel özellikler ve içsel faktörlerle değil, aynı zamanda çevresel etkileşimlerle de açıklar. Bu kuram, çocuğun içinde yaşadığı çevrenin her bir parçasının gelişimini nasıl etkilediğini vurgular. Ekolojik Sistemler Kuramı, çocukların prososyal davranışlarını anlamada önemlidir çünkü bu davranışlar, çocuğun çevresiyle olan etkileşimlerden kaynaklanır. Bu kuram, çocuğun gelişimini bütüncül bir şekilde ele alarak, içinde bulunduğu ekosistemleri dikkate almayı gerektirir.

Bilişsel yaklaşım kuramı

Kohlberg'e göre ahlaki gelişim, sosyal bilişsel gelişimin bir parçasıdır. Bunun da sabit, evrensel ve hiyerarşik aşamalar dizisinden oluştuğunu savunur. Çocuklar, bilişsel ve algısal becerilerini geliştirdikçe, başkalarının duygularını yansıtan işaretleri anlama ve dünyayı o

kişilerin çerçevesinden görebilme yeteneğini kazanır (Shapiro, 2013). Piaget, çocukların oyunlarını inceleyerek ve birlikte oynayarak ahlaki gelişimlerini gözlemlemiştir. Oyun kuralları, yalan, adalet, ceza ve eşitlik gibi konularda çocuklarla diyalog kurarak bilişsel gelişim teorisi oluşturmuş (Wright ve Croxen, 1989). Ahlaki gelişim, özerklik ve karşılıklılık gibi birbirini destekleyen kavramlara dayanmaktadır; zira ahlak, başkalarıyla ilişkiler olmaksızın mevcut olamaz ve özerkliği zorunlu kılar (Çam vd., 2012). Piaget ve Kohlberg, küçük çocuklarda perspektif alma yeteneğinin kısıtlı olduğunu düşündükleri için, bilişsel gelişim çalışmalarında olumlu sosyal eylemlerin ilkökul yıllına gelene kadar belirmesinin beklenmediğini ileri sürmüşlerdir. Ancak, Eisenberg, prososyal davranış gelişiminde sosyo-bilişsel gelişim ve çevresel duygusal etmenlerin önemli olduğunu vurgulamıştır (Eisenberg vd., 2006).

Bilişsel yaklaşım kuramı, çocukların prososyal davranışlarını anlamada önemli bir rol oynar. Bu kurama göre, çocukların iç dünyaları, düşünceleri ve inançları, sosyal etkileşimlerini şekillendirir. Bilişsel yaklaşım, çocukların empati, yardımlaşma ve paylaşma gibi prososyal davranışlarını anlamak için bireyin zihinsel süreçlerini vurgular. Bu süreçler, çocukların başkalarının duygularını anlamalarına, perspektif alabilmelerine ve uygun sosyal davranışları sergilemelerine yardımcı olur. Dolayısıyla, bilişsel yaklaşım kuramı, okul öncesi dönemdeki çocukların prososyal davranışlarını anlamada önemli bir araçtır.

Davranışçı Yaklaşım Kuramı

Bu teoride, çocukların davranışlarının ödül ve ceza ile şekillendirilmesi esas alınmaktadır. Ödül, istenen sosyal becerilerin güçlenmesine ve devamına katkıda bulunurken, ceza ise istenmeyen davranışların azalmasını hedeflemektedir. Çocuklar, sosyal becerilerini geliştirirken, toplumsal kabul görme arzusu ön plana çıkar ve bu doğrultuda sosyal olarak onaylanan davranışlar pekiştirilir. Davranışsal teoriye göre, çocukların sosyal becerilerinin gelişimi, davranışlarının sistematik olarak pekiştirilmesiyle mümkündür ve bu, sosyal kabul görme durumlarını da etkiler (Berk, 2018).

Davranışçı kuram, insan davranışını anlamak ve açıklamak için önemli bir yaklaşımdır. Bu kuram, çevresel uyarıcıların davranış biçimini belirlemedeki rolünü vurgular. John B. Watson tarafından oluşturulan bu kuram, bireyin davranışlarına odaklanmayı hedefler ve bilinç düzeyindeki deneyimin psikolojinin merkezi olması görüşüne karşı çıkar. Watson'a göre, dışsal uyarılar ve gözlenebilir tepkiler arasındaki iyi öğrenilmiş bağlantılar gelişimin

ana unsurlarıdır. Çocukların doğuştan gelen eğilimlere sahip olmadığı, çevreleriyle etkileşim içinde gerçekleşen bir davranış değişim süreciyle geliştikleri düşünülür. Bu nedenle davranışçı kuram, çocukların prososyal davranışlarını anlamada önemli bir araçtır.

2.2. Prososyal Davranışlar

Sosyal gelişim, prososyal ve antisosyal davranışlar olmak üzere iki temel bileşenden oluşmaktadır (Yağmurlu ve Candan-Kodalak, 2009). Erken çocukluk dönemine ait sosyal duygusal gelişim çalışmalarında, genellikle saldırganlık ve şiddet gibi antisosyal davranışlar öne çıkmaktadır. Ancak 1970'lerden beri araştırmacılar (Eisenberg vd., 2006), özellikle prososyal davranışlara odaklanmışlardır. Prososyal davranışları ve sergilenen prososyal davranışların etkilerini araştıran çalışmaların sayıları hızla yükselmektedir. Prososyal eylemlerle alakalı yapılan çalışmaların sayısındaki artışın nedeni, yaşamın ilk yıllarında edinilen prososyal eylemlerin insanların ve toplulukların etkileşim kalitesinde, çocuk ve ergenlerin sergiledikleri olumlu sosyal davranışlarda, akademik başarıda ve psikolojik doyumda önemli bir etki bıraktığı neticesine varılmasıdır (Kumru vd., 2004; Paulus ve Moore, 2012; Taygur-Altıntaş ve Yıldız-Bıçakçı, 2017).

Başkalarına yardım etmeyi hedefleyen prososyal davranış, genellikle ilişkilerin temelini oluşturur (Eisenberg ve Fabes, 1998; Knafo ve Plomin, 2006). Prososyal davranışlar, genellikle diğerlerinin faydasına yönelik, toplum tarafından olumlu değerlendirilen davranışlardır (Vaughan ve Hogg, 2007; Kail, 2004). Prososyal eylemler, başkalarına yarar sağlama amacı güden, zorlama olmayan ve gönüllülük esaslı istekli eylemlerdir (Mussen ve Eisenberg, 1989). Faklı bir tanımlamada da prososyal eylem, her yaş grubundan olan kişileri barış ve huzur içinde birlikte tutan toplumsal bir bağlayıcıdır (Lay ve Hoppmann, 2015).

Prososyal davranışı için yapılan tanımlara bakacak olursak: kişinin koruma eğilimi, paylaşma ve diğerlerine yardım etmeyle karakterize olmuş şahsi niteliğidir (Sarmadi ve Flouri, 2016). Topluluğa veya insana yarar sağlamak için sergilenen istekli eylemlerdir (Mussen ve Eisenberg, 1997). Bireysel çıkar gözetmeksizin başkalarının yararı için olan paylaşmak ve yardım etmek gibi eylemlerdir (Hoffman, 1982). Prososyal davranış terimi olumlu sosyal davranışla eşanlamlı olarak kullanılmaktadır. Özelliği ve sonucu durumlarına bakılınca olumlu olan ve antisosyal davranışların karşıt anlamını taşıyan terim olarak 1960 dan beri sosyal psikolojinin literatüründe yer almaktadır (Akbaba, 1994; Önal, 2018; Uzmen,

2001). Kısaca özetlemek gerekirse, prososyal davranışlar bir çıkar beklentisi olmadan, diğerlerinin çıkarları ve iyiliği için sergilenen davranışlardır.

Yüksek düzey ahlaki bir yapı kabul edilen özgecilik kavramı prososyal davranış teriminin ortaya çıkışında etkilidir. Bu iki terim birbiri ile örtüştüğünden ve sık sık birbirinin yerine kullanıldığından yakından ilişkilidir. Özgecilik; ahlaki inançlardan kaynaklanan, beklentiden bağımsız, istekli ve bilinçli şekilde, kişiye fayda sağlama amaçlı dayanışma davranışı içeren bir kavramdır (Bar-Tal ve Raviv, 1982). Başka tanımda; bireyin çıkarı olmaksızın, diğerlerine iyilik yapma, onlar için zaman ayırma ve herhangi bir nesneyi paylaşma eylemidir (Bee, 1992).

Özgecilik ve prososyal davranış ifadeleri birbirine yakın gibi görünse de, prososyal eylemler daha genel bir kavramdır ve diğerkamlık, prososyal eylemlerin bir alt kümesi şeklinde tanımlanır (Scott ve Seglow, 2007). Carlo ve Randall (2002) bu alanda yapılan araştırmaları ve kuramları incelemiş ve prososyal eylemleri diğerkam, itaatkar, duygusal, toplumsal, saklı ve acil olacak şekilde çeşitli alt boyutlarda ele almışlardır. Diğerkam prososyal davranışlar, diğerlerinin iyiliklerini önemsemenin verdiği motivasyonla içselleştirilen ve karşılıksız olarak sergilenen eylemlerdir. İtaatkâr olan prososyal davranışlar ise istek durumunda gerçekleştirilen yardım davranışlarını içerir. Duygusal olan olumlu sosyal davranışlar ise, duygusal uyaranların bulunduğu durumlarda sergilenen yardım davranışlarıdır. Toplumsal olan prososyal eylem, kişinin yapacağı en etkili ve iyi yardımı; çevresinden değer ve saygı görmek, onaylanmak amacıyla insanların gözleri önünde gerçekleştirmesidir. Saklı olan olumlu sosyal davranışlar, yardım eden kişinin kim olduğunu yardım alan kişinin bilmediği olayları bulundururken; acil prososyal eylemler, ihtiyaç duyulduğunda veya kriz zamanlarında yapılan yardım eylemlerini niteler (Taygur-Altıntaş ve Yıldız-Bıçakçı, 2017; Kumru vd., 2004).

Bartal ve Raviv (1982), olumlu sosyal eylemler içinde yardımlaşma, paylaşmak, bağış, iş birliği gibi davranışları bulundurmaktadır. Bu eylem biçimleri, olumsuz sosyal davranışların antitezidir. Sorumluluk, borçluluk hissi diğerlerinin isteklerine uygunluk, çıkar beklentisi veya özgecilik gibi çeşitli sebeplerden ötürü prososyal davranışlar farklı kalitelerde gerçekleşebilir.

Prososyal davranışlar, bireyin kendisiyle ilgili olan ve başkalarına yardım etme motivasyonundan kaynaklanan olmak üzere iki ana kategoriye ayrılır. Bunlar ben merkezli ve

özgeci. Ben merkezli prososyal davranışlar, bireyin kendi üzüntüsünü gidermek veya başkaları tarafından eleştirilmemek için yardım etme eğiliminde olduğu durumları içerirken; özgeci prososyal davranışlar, bireyin kendisiyle ilgili olmayıp olumlu duygular ve değerler ile motive edildiği durumları kapsar (Çalık vd., 2009). Bundan sebeple olumlu sosyal davranışların gösterilmesinde bireylerin düşüncelerinden emin olmak ve prososyal davranışın kategorisini belirlemek epeyce zordur (Kumru vd., 2004).

Olumlu sosyal eylemler çok yönlü ve karışık olan bir kavramı ifade eder. Bu eylemler, içinde diğerlerinin yararını içeren kişilerarası davranışları içerir. Bunlardan bazıları; paylaşma, yardım etme, empati kurma, sempati duyma, koruma, perspektif alma, rahatlatma, özgecilik, cesaretlendirme, işbirliği, fedakarlık, bağışta bulunma, teselli etme, iletişime girme ve sürdürme, ilgi gösterme gibi duygusal ve davranışsal eylemlerdir (Bağcı, 2015; Gözün-Kahraman, 2012; Karadağ ve Mutağçılar, 2009; Somer, 2015).

Prososyal gelişim tanımlamaları hem motivasyonel hem de davranışsal unsurları kapsar. Motivasyonel yaklaşımı savunanlar fedakarca olan yardım davranışını yardımcı olacak olan bireyin, çıkar ya da kazanç beklentisi olmaksızın sergilediği yardım odaklı bir davranış olarak tanımlar. Davranışsal bakış açısında, kişilerin niyetlerini kesin olarak belirlemek oldukça zor olduğundan davranış araştırmacıları, yardım eden bireyin niyetlerinden bağımsız olarak bir başkasına yardım etme, yarar sağlama veya destek olma eylemini özverili yardımlaşma davranışı olarak kabul etmektedirler. Bu yaklaşım, davranışın kendisine odaklanarak, kişinin niyetlerini değil, gerçekleştirdiği eylemi değerlendirir (Shaffer, 1979). Zira olumlu sosyal eylemlere yönelik motivasyonlar değişebilir. Bu değişkenlik; mükellefiyet, sorumluluk duygusu, eleştirilme korkusu, başka insanların yaşadığı sıkıntıları giderme ve hafifletme arzusu, başka insanların beklentilerine uyum, herhangi bir çıkar aramaksızın özgeci davranma gibi çeşitli nedenlerden ötürü meydana çıkabilir (Bartal, 1982; Hasting vd., 2007).

2.2.1. Prososyal davranış türleri

Bu bölümde, okul öncesi dönemdeki çocukların geliştirmesi beklenen temel prososyal davranış türleri ele alınacaktır. Empati, iş birliği, paylaşma, yardımlaşma ve sorumluluk konuları, bu davranışların çocukların sosyal becerilerine katkıları bağlamında detaylı bir şekilde incelenecektir.

Empati

Hoffman'a (1987) göre empati bireyin kendi durumundan ziyade iletişimde olduğu kişinin durumuna uygun gösterdiği duygusal tepkidir. Carl Rogers ise empatiyi bireyin kendini başkalarının yerine koyabilmesi, o kişilerin duygu ve düşüncelerini anlayabilmesi, durumlara onların bakış açılarıyla bakabilmesidir, şeklinde ifade etmiştir (Dökmen, 2023). Başka bir tanımda duygusal davranışın paylaşılması odağında olan duygusal bir süreç olduğu söylenmektedir (Feshbach, 1975). Empati ayrıca, kişinin kendi ile karşısındaki kişi arasında olan duygu paylaşımı (Roberts ve Strayer, 1996) ve kişinin, başka insanların duygu durumu ve içinde olduğu duruma uygun vereceği duygusal tepkiler olarak tanımlanmaktadır (Eisenberg ve Strayer, 1987).

Kohut'a (1959) göre empatinin, bireyin içsel dünyasını anlamak amacıyla kullanılan teknikler içinde önemli yeri vardır. Empati, başkalarının herhangi bir durum karşısındaki duygularını anlama ve bu doğrultuda ortaya çıkan davranış olup bu davranışın diğer insanın hissettiğiyle benzer olmasıdır (Damon vd., 2006).

Kalliopuska (1992), yaptığı çalışmada bireylerin empati beceri düzeyleri ile öz saygı ve ruhsal gelişim düzeyleri arasında pozitif ilişki olduğunu bulmuştur. Bazı araştırmacılar, empati becerisinin doğumla gelen içgüdüsel bir beceri olduğunu ve bu becerinin geliştirilip güçlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir (Martin ve Clark, 1982; Sagi ve Hoffman, 1976; Simner, 1971).

Wispe (1987), çocukların sosyal duygusal gelişimleri ile alakalı olan çalışmalarda empati becerisinin zamanla daha fazla yer aldığını belirtmektedir. Yapılan çoğu çalışmada, empati beceri düzeyleri yüksek olan çocukların yetişkinlikte sosyal-duygusal uyumları ve öz saygılarının yüksek, paylaşma, işbirliği ve yardımlaşma gibi prososyal davranışlar sergilemeye daha yatkın oldukları, ayrıca saldırganlık davranışlarının daha az olduğu ve çevresi tarafından daha fazla kabul edildikleri vurgulanmaktadır (Eisenberg ve Fabes, 1998; Feshbach ve Feshbach, 1982; Grossman vd., 1997; Kalliopuska ve Ruokonen, 1993; Roberts ve Strayer, 1996). Rogers (1975) ise, empati becerisinin doğumla gelen bir özellik olmadığını fakat öğrenilebileceğini, uygun çevresel ortamların empati becerisini çok daha iyi bir şekilde geliştirebileceğini belirtmiştir. Bu gelişimin olabilmesi için başta aileler, terapistler ve öğretmenlerin katkı sağlayabileceğini belirtmiştir. Farklı görüş ve düşüncelere sahip olan bu araştırmacıların hepsinin bulunduğu ortak payda ise empati becerisinin geliştirilebileceği ve bu doğrultuda yapılacakların çok mühim ve gerekli olduğudur.

Eisenberg ve Mussen (1989), prososyal beceriler arasındaki en önemli becerinin empati olduğunu savunmaktadırlar. Hoffman (2008), ise empatik becerilerin yardımlaşma gibi prososyal davranışlara sebep olduğunu belirtmiştir. Empatik ilginin, prososyal davranışlara aracılık eden önemli ve kritik bir etmen olduğu belirtilmiştir (Eisenberg ve Mussen, 1989). Bu bakış açısına göre, empatinin prososyal davranışların temeli ve bu davranışların sergilenmesinde önemli bir faktör olduğu belirtilmektedir. Beaty (1998), empati becerisine sahip olmayan çocukların yardımlaşma, paylaşma ve iş birliği gibi prososyal davranışlarda doğal davranmadıklarını vurgulanmıştır (Beaty, 1998).

Weston ve Main (1980), yaptıkları bir çalışmada üzgün bir kişiyi gören 1 yaşındaki bebeklerin ailelerinden alınan görüş formunda aileler, bu bebeklerin ağlayan birini gördüklerinde o kişiyi rahatlatmaya yönelik davranış sergileme girişimlerinin olduğunu (sarılma, öpme, dokunma vb.) belirtmişlerdir. Bu doğrultudaki başka bir çalışmada, başka bireylerin sıkıntı içinde olduğu durumlara duygusal bir reaksiyon veren çocukların, sıklıkla bu bireyi rahatlatmak için çeşitli davranışlar sergiledikleri görülmüştür (Radke-Yarrow vd., 1983; Radke-Yarrow ve Zahn-Waxler, 1984). Bu araştırma sonuçlarından yola çıkarak duygusal empatinin somut göstergesi olan yüz ifadelerinin, çocukların prososyal davranış sergileyip sergilemeyeceğine dair ipucu oluşturduğu söylenebilir. Çocukların empati beceri düzeyleri yüksek ise prososyal davranışları daha fazla sergiledikleri görülmektedir.

Okul öncesi dönemdeki çocukların düşünce ve duygularının benmerkezci olması sebebiyle empati becerilerinin gelişme olanağı olmadığını belirten araştırmacıların tersine, bu dönemde empati becerilerinin gelişmesine etki edecek çalışmaların yapılması, bazı araştırmacılar tarafından “gerçek empati” olarak tanımlanan bilişsel empatiye etki etmese bile, duygusal empati için olumlu katkı sağlayabilir (Özer, 2016). Bundan dolayı bu dönemdeki çocuklarda yeni gelişim gösteren empati becerilerini göz ardı etmek yerine, çocuklara bu konuda az da olsa katkı sağlayacağı düşünülen eğitimlerin önemli olduğu görülmektedir. Çocukluk döneminde az gibi görülen bu etki yetişkinlik döneminde büyük etkiye sahip olacaktır.

İş birliği

İşbirliği, aynı hedeflere ve çıkarılara sahip bireylerin enerjilerini birleştirmesi olarak da ifade edilmektedir (Sözkesen, 2015). İşbirliği, görevlerin daha etkili ve hızlı bir şekilde tamamlanmasına katkı sağlarken aynı zamanda işbirliği yapılan kişi ile dostluk kurma fırsatı sunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, işbirliği prososyal bir davranış olarak nitelendirilir ve

bu süreçte bireylerin çıkarları gözetilmektedir (Tomasello ve Warneken, 2009). Çalışmalar incelendiğinde, yaşamın ilk yıllarında iş birliği becerisinin çocuğun, akranlarıyla etkileşimlerinin gelişimine ve işbirlikçi eylemlerine pozitif katkısı vardır (Uzmen, 2001).

Çocuğun "biz" zamirini kullanmaya başlaması, çocuklarda işbirliği becerisinin gelişmeye başladığı zamandır (Oğuzkan ve Güler, 1996). Sosyal gelişimleri gereği çocuklar, işbirliği becerilerini ilk olarak oyunlar aracılığıyla sergilemektedirler (Gülay ve Akman, 2009). Beş yaşına geldiklerinde çocuklar, sosyal gelişim açısından belirli bir olgunluğa ulaşır ve akranlarıyla yaptıkları işbirliği daha belirli ve bilinçli bir hal alır (Aslan, 2008).

Ashman ve Gillies (1998), 6-8 yaşlardaki çocukların akademik becerileri ile işbirlikçi eylemleri arasındaki ilişkiyi ele almışlardır. Bu bağlamda, iki farklı öğrenme grubu oluşturulmuş; gruptan birine işbirliği için gerekli becerilerin ve davranışların açıklandığı, işbirliğinin özendirildiği eğitim verilmiş, öteki gruba ise bu konuda yapılandırılmış bir eğitim verilmemiştir. Çalışma sonuçlarına göre, yapılandırılmış eğitim alan 6-8 yaşındaki çocukların bilişsel ve dil becerilerinin daha yüksek düzeyde geliştiği, okuma becerilerinde daha fazla ilerleme kaydettikleri ve sekiz yaşındaki çocukların akademik testlerde daha yüksek puanlar aldığı gözlemlenmiştir.

Paylaşmak

Paylaşma, bireyin kendi özelliklerini, eşyalarını, bilgilerini veya benzer durumları başkalarına sunma veya ortak kullanma eylemidir (Damon vd., 2006). Tisak ile Ford göre (1986) paylaşmak, kişinin sahip olduğu şeyleri diğerlerine yararlı olmak amacıyla bırakmasıdır. Paylaşma, bireyin kendisine ait kaynaklardan vazgeçerek başkalarına fayda sağlama amacıyla, kendi sahip olduğu eşyayı veya bilgiyi diğerleriyle paylaşma veya ortak kullanma eylemidir (Eisenberg vd., 2006).

Paylaşma, doğuştan gelmemektedir. Genellikle ortak hayatın sonucunda zaman içinde gelişen bir eylemdir (Morgan, 2004; Şahin, 2017). Paylaşma becerisi prososyal davranışların kazanılma sırasına bakıldığında en erken görülen ve sık sık sergilenen davranıştır. Çocuklar tarafından en hızlı öğrenilen prososyal davranışlardan paylaşmak, yaşamın ilk senelerinde en sık gözlemlenen eylemlerden biridir; ancak bu eylemin gelişimi açısından birtakım farklılıklar gözlemlenebilir (Beatty, 1998; Eisenberg, 2005). Çocuğun etrafında gerçekleşen olaylar ve durumlar, bu davranışın öğrenilmesine olanak sağlarken, bilişsel olgunluğu da bu davranışı uygulamasına katkıda bulunur (Beatty, 1998).

Yapılan araştırmalar, on iki aylık dönemden itibaren paylaşma eyleminin çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Paylaşma davranışı, çocukların elindeki nesnelerin diğer kişilerle eşit bir şekilde paylaşılmadığını fark etmeleri ve bunu düzeltmeye yönelik davranış sergilemelerini gerektirmektedir. Bu, sadece yemek veya oyuncak gibi somut şeylerin paylaşılmasıyla sınırlı olmayıp, aynı zamanda bilgi ve duyguların paylaşılması biçiminde de gözlemlenebilir. Muhakeme becerisindeki ilerleme, sosyal etkileşimlerin artması, ebeveynlerin paylaşmaya teşvik edici konuşmaları ve karşılık beklentileri, bu çeşitliliğin nedenleri olarak sıralanabilir (Aydın, 2015; Çelik-Kahraman, 2019; Hay ve Cook, 2007).

Birçok araştırmacının paylaşma davranışının iki yaş dolaylarında ortaya çıktığını ifade etmesine rağmen, dönemin benmerkezci gelişim özelliğinden dolayı, paylaşma becerilerinin hala istenilen düzeyde gelişmediğı söylenebilir. Üç yaşında, çocukların hedeflerine ulaşmak için diğer insanlara yardım ettiğı ve oyuncaklarını onlarla paylaştığı gözlemlenmektedir. Dört yaşından sonra, çocuğun sosyal çevresindeki rolünün artmasıyla doğru orantılı olarak paylaşma davranışlarında da belirgin bir artış görölmekte fakat bu yaşlarda hâlâ kişisel menfaatlerine duyarlılık devam etmektedir. Bu nedenle, 4 yaşa kadar kendi odaklı davranışlar sergileyen çocuktan tam manasıyla bir paylaşma eylemi beklenmemelidir. Bu duruma göre, benmerkezci davranışlar gösteren çocuklar, beş-altı yaşlarına geldiklerinde sosyalleşmenin bir parçası olarak paylaşmayı öğrenirler (Bağcı-Çetin, 2021; Blake ve Rand, 2010; Gülay ve Akman, 2009; Öztürk-Samur, 2011).

Yardımlaşma

Prososyal davranış listesinin ilk sıralarında yer alan yardım etme davranışı, çıkar beklentisi olmadan insanların ihtiyaç anlarında sıkıntısını gidermeye yönelik yapılan davranışlardır (Ayten, 2009; Fersahoğlu, 2001). Yardım, bireyin gücünü ve olanaklarını diğerlerinin yararına olacak doğrultuda kullanması, sahip olduğu imkânları diğerlerinin faydasına sunması, insanlara ihtiyaçlarına göre destek olmalarıdır. Yardımlaşma, akla gelen her konuda işbirliğı ve dayanışma halinde olmak, zorda olan kişilere yardım etmek, empati kurarak diğerlerine pozitif davranışlar sergilemek anlamına gelir (Göçmen, 2019). Yardımseverlik, ihtiyacı olan bireylere destek olmak, gereksinim duydukları şeyleri sunmak, maddi ve manevi yardımda bulunmak ve sahip olunan imkânları paylaşmak anlamına gelir (Ekinci, 2018). Yardımseverlik, erdemli bireylerin iyi değerleri ve sahip oldukları imkânları paylaştıkça çoğalacağına inanarak sergilediğı bir davranıştır (Çelik, 2014). Yardımlaşma, kişiler arasındaki sevgiyi güçlendiren, birlik beraberliğı artıran, toplumsal barışın temelini

atan önemli bir değerdir. İnsanlar, sahip oldukları kaynakları paylaşarak, yardım ederek, birlikte çalışarak mutlu olabilirler (Yılmaz, 2023).

Toplumsal hayatın kaçınılmaz bir gerekliliği olan yardımlaşma, çocuklara ilk yıllardan itibaren öğretilmelidir. Yardımlaşma değerini çocuklara kazandırmaya çalışırken, çocuklara diğerleriyle işbirliği içinde olmaları, ihtiyaç sahiplerine yardım etmeleri ve toplumsal hayatta sorumluluk sahibi olmaları gerektiği öğretilir. Çocuk, bu kavramları bilebilir ya da bu eylemlerin iyi olduklarını söyleyebilir. Fakat bu değerlerin gerekliliklerini anlama konusunda güçlük çekebilir. Eğer ki çocuk, akranlarıyla veya kardeşleriyle oyuncaklarını paylaşırsa, yoksul ve kimsesi olmayan çocuklar için yardım kampanyasına katılım gösterirse yardımlaşma, işbirliği, paylaşma ve sorumluluk görevlerini gerçek manada öğrenmiş olur (Aydın, 2003).

Yardımlaşma destek olma davranışıyla ilişkili olup toplumsal yaşamın bir zorunluluğu olarak ortaya çıkar ve bu davranışın okul öncesi dönemde kazanılması son derece önemlidir (Bektaş ve Karadağ, 2013; Bierhoff, 2002). Çocuklar, yaşama çevrelerinde gözlemledikleri davranışları taklit etmekle başlarlar. Henüz 18. ayda dahi, çocuklar kendilerini tam anlamıyla ifade edemeseler bile yardımseverlik davranışları sergileyebilirler. Bu davranışlar zaman içinde pekiştirildikçe, Warneken ve Tomasello'nun (2009) belirttiği gibi, davranışların görülme sıklığı artmaktadır. Yavuzer'e göre, çocuklar 6-7 yaşından sonra grup oyunlarına ilgi göstermeye başlar ve bu dönemde toplumsallaşma duygusunda belirgin şekilde artış olduğu gözlemlenir. Bu yaşlarında çocuk, ailesinden ve okuldan aldığı terbiye sebebiyle bencilliği azalır ve arkadaşlarıyla paylaşma ve yardımlaşma konularına artan bir eğilim gösterir (Yavuzer, 1992).

Yardım etme davranışı, okul öncesi dönemde artan bir eğilim ve çocuklarda sıklıkla rastlanan eylemlerden biridir (Nielsen vd., 2014; Dworetzky, 1990). Anaokulu çağında olan çocuklarda yapılmış olan çalışmalar, erken çocuklukta yardımlaşma eyleminin istekli ve karşılıksız olarak diğer insanlar için yapılabildiğini ortaya koymaktadır. Bu çalışma sonucu, çocuklarda olumlu sosyal eylemlerin doğuştan gelen bir eğilimle ortaya çıkabileceğini ve zaman içinde ilerleyebileceğini gösteriyor. 14 ve 18 aylık bebeklerle yürütülen araştırmalarda, bebeklerin karşılık beklemeden yapılan eylemlere karşı doğal bir eğilime sahip oldukları ve çeşitli bağlamlarda yardım etme niyetiyle güdüledikleri ifade edilmiştir (Warneken ve Tomasello, 2009). Farklı bir araştırmada, üç ve dört yaşındaki çocukların yardım etme eylemi gösterdikleri belirlenmiştir (Collier-Baker vd., 2014). Ancak, altı yaş grubundakilerin,

kendisinden küçük olan çocuklardan daha çok yardımlaşma eylemi gösterdikleri gözlemlenmiştir (Bar-Tal ve Raviv, 1982).

Sorumluluk

Sorumluluk, eğitim yoluyla kazanılabilen bir özelliktir. Bu özellik, erken çocukluktan itibaren çocuğun gelişim düzeyine uygun görevler verilmesi ve bu görevlerin yerine getirilmesi ile tanımlanabilir (Erman ve Arcagök, 2024). Sorumluluk kavramı farklı kaynaklarda çeşitli perspektiflerle ele alınmış ve açıklanmıştır. Sorumluluk, bazı uzmanlar tarafından bir değer veya norm olarak nitelendirilirken, diğer kaynaklarda ise bir beceri ve kişide bulunması gereken bir özellik olarak tanımlanmıştır.

Cüceloğlu (1999), sorumluluğu "Hesap vermeye hazır olma" olarak tanımlamıştır. Bu tanıma göre, kişinin hesap verebilmesi için iki ön koşulun sağlanması gerekmektedir. Bunlar kişinin hesap vereceği konuda bilgi, beceri ve yeteneklere sahip olması ve aynı zamanda eylem özgürlüğünün olmasıdır. Cüceloğlu, kişinin sadece kendi kontrolü altındaki davranışlardan sorumlu tutulabileceğini vurgulayarak sorumluluk koşullarını açıklamıştır. Ayrıca, sorumluluk becerisi olmadan kişilik bütünlüğünün olamayacağına da dikkat çekmiştir.

Yavuzer (1997), sorumluluğu; çocuğun ilk yıllarından itibaren yaşına, cinsiyetine ve gelişim düzeyine göre kendine ait işleri yapması olarak ifade eder. Şahan'a (2011) göre, sorumluluk, bireyin gündelik yaşantısında karşılaştığı probleme yönelik olgun seçimler yaparak oluşturduğu düşünce, duygu, bilgi ve becerilerin birleşimidir. Başaran (1974)'a göre, sorumluluk duygusu, bir görev olarak üstlenilen veya başkaları tarafından verilen bir işi sonuca vardırma ve gerekli olduğu durumda yerine getirilen bu görevin sonuçları ile ilgili hesap verebilecek olmaktır.

Sorumluluk bilinci, aniden ortaya çıkan veya kalıtsal olarak aktarılan bir özellik değildir. Çocuklar, bu bilinci sadece öğrenerek kazanabilirler (Tuzcuoğlu, 2003). Sorumluluk bilincinin ilk fark edildiği ve eğitimin ilk verildiği yer genellikle ailedir. Çocuklarda saygı, sevgi, güven ve sorumluluk değerlerinin temelini oluşturmak ailenin en temel görevlerinden biridir. Aile, sorumluluk bilincini çocuğa kazandırmaya çalışırken büyük bir dikkat göstermelidir.

Ebeveynlerin ve eğitimcilerin ideal düzeyde birey yetiştirmelerinde çocuklara yaşamlarının ilk yıllarında aşılacak olan bazı değerler önemlidir. Bu değerlerin, çocuğun

ileriki yaşamında hayati bir etkisi olacaktır. Civelek (2006), bu değerleri huzurlu, mutlu ve başarılı bir yaşamın anahtarı olarak nitelendirmektedir. Sorumluluk becerisini kazanan çocuklar, gelecekte toplum bilincine sahip, ahlaki değerlere saygı gösteren, ülkelerini, insanları, çevreyi seven koruyan geliştiren, saygılı bireyler olacaktır (Çelebi-Öncü, 2002).

Yapılan araştırmalar incelendiğinde, sosyal duygusal gelişim düzeyinin kişilerin kimlik ve kişiliklerinin oluşmasında, geleceğin toplumsal kimliğinin biçimlenmesinde belirleyici bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Kişilerin, etrafındaki insanlarla ve toplumla uyum içinde olmaları için kurallara uymak, pozitif ilişkiler kurmak, etrafındaki insanlara karşı duyarlı olmak, duygularını kontrol etmek gibi bir takım sosyal becerilerinin olması gerekmektedir (Özyürek ve Ceylan, 2014).

2.2.2. Prososyal davranışları etkileyen faktörler

Bu bölümde, prososyal davranışları etkileyen genetik ve çevresel faktörler ele alınacaktır. Genetik faktörler arasında yaş, cinsiyet ve mizaç; çevresel faktörler arasında ise aile, kardeş sayısı ve doğum sırası, kültür, okul öncesi eğitim ve akran ilişkileri detaylı bir şekilde incelenecektir.

Genetik Faktörler

Yaş

Çocukların büyüdükçe, sosyal davranışlarında gözlemlenen değişimler ve gelişmeler ortaya çıkar. Bu durum, yaşça büyüme sürecine, gelişim alanlarında olgunlaşmaya ve çeşitli yaşantı deneyimlerine bağlıdır. Bu gelişmeler genellikle prososyal eylemlerin sıklığı, çeşitliliği ve davranış kalıpları açısından yaş ilerledikçe arttığını göstermektedir (Eisenberg vd., 2006). Olumlu sosyal eylemlerin devamlılığı, yaş ile doğru orantıda ilerlemektedir. Bu davranışların kalıcılığını destekleyen nitelikte, farklı zamanlarda bağımsız olarak yapılan ölçümler bulunmaktadır. Örneğin, yapılan bir boylamsal araştırmada, anneleri tarafından bebeklerin 1-2 yaşlarında doğal durumlara karşı gösterdiği davranışlar kaydedilmiştir. Çalışmada, annenin aldığı darbe veya yaralara karşı bebeklerin gösterdiği sıkıntı tepkileri raporlanmıştır. Beş yıl sonra yapılan gözlemlerde, bu bebeklerin üçte ikisinin başka insanların sıkıntısına tepki verme biçimlerinin kararlı bir çizgide devam ettiği sonucuna varılmıştır (Radke-Yarrow ve Zahn-Waxler, 1984).

Olumlu sosyal eylemlerde en belirgin artış genellikle erken çocukluk döneminde, çocukların anaokuluna başlamasıyla birlikte gözlemlenir. Ancak, genellikle okul öncesi dönemde yaş ilerledikçe bir artış görülse de, yetişkinlikte artış hızı önemli ölçüde düşmektedir (Eisenberg vd., 2006).

Cinsiyet

Sosyal davranışlarda ve yapılan tercihlerde cinsiyete dayalı farklılıklar 18 aydan itibaren belirmeye başlar; bu farklılıkların çoğu okul öncesi yılların sonunda daha belirgin hale gelir (Geary, 2003). Genellikle, kızların, erkeklere kıyasla daha sosyal oldukları ve sosyal becerilerini daha etkin bir şekilde kullanma eğiliminde oldukları gözlemlenmektedir (Chiu, 2001).

Cinsiyet, sosyal gelişim üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Eisenberg ve Mussen (1989) tarafından yapılan bir değerlendirmede, cinsiyet farklılıkları incelendiğinde, kızların erkeklere kıyasla daha çok olumlu sosyal davranış sergiledikleri ve daha diğerkâm oldukları vurgulanmıştır. Bunun yanında, olumlu sosyal eylemlerin kızlarda daha sık sergileniyor olmasının nedeni, cinsiyetlere atfedilen rollerden kaynaklanan çocuk yetiştirme teknikleriyle ilişkilendirildiği ifade edilmiştir. Kızlar, erkeklerle kıyaslandığında, genellikle yüksek düzeyde duygusal destek sunarlar ve samimi paylaşımlarda bulunurlar, örneğin, sorunları hakkında konuşma konusunda daha istekli olabilirler. Ayrıca sorunları çözmek için daha fazla yardım etme ve rehberlik sağlama eğilimindedirler (Geary, 2003).

Cinsiyet faktörünün prososyal davranışlar üzerinde etkisi olduğunu gösteren bazı çalışmalar olduğunu söyleyebiliriz. Randall ve Carlo'nun (2002) araştırması, kızların genel olarak erkeklere kıyasla daha çok olumlu sosyal davranış sergilediklerini göstermektedir. Ayrıca, kızların empatik, sempatik ve ilgili olma durumlarında da erkeklere nazaran daha çok eğilimli oldukları belirtilmiştir. Altay ve Güre'nin (2012) araştırmasına göre, kızlar, erkeklerden daha fazla akranlarıyla oyun oynama, sevgiyle yaklaşma, işbirliği yapma, eşyalarını paylaşma ve zor durumda olan arkadaşlarını teselli etme gibi prososyal eylemleri daha fazla ortaya koymaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri ve anne babaların cinsiyetlere atfettiği kalıplaşmış olan eylemlerdeki ayrım nedeniyle, kız ve erkek çocukları arasında çeşitli olumlu sosyal davranış farklılıkları gözlemlenebilir. Genel olarak, toplum, kız çocuklarından yardımlaşma, teselli verme ve öğretme gibi davranışları sergilemesini beklerken, erkeklerden daha bağımsız ve görev odaklı davranmalarını talep eder (Eisenberg vd., 2006).

Çeşitli kültürlerde, genel olarak kızlardan erkeklere göre daha yardımsever ve diğer kişilere karşı daha ilgili olması beklenir. Kızların sergiledikleri bu tür davranışları özellikle sık sık ve güçlü bir şekilde ödüllendirildiği belirtilmiştir (Eisenberg ve Mussen, 1989). Çocukların temel aktivitelerinden olan oyunlara bakıldığında, prososyal davranışlar cinsiyete dayalı farklılık göstermektedir. Örneğin, evciliklerde kız çocukları, anne olup bebeklere bakım verme, ağlayan bebekleriyle ilgilenme ve yiyecek hazırlama gibi temsili olumlu sosyal eylemler sergilerler (Çelik-Kahraman, 2019).

Mizaç

Mizaç, kişiliğin erken dönemde ortaya çıkan ve genetik kökenli olan sabit bireysel farklılıklar olarak tanımlanabilir (Berk, 2018; Aytar-Güngör, 2016). Bu özellikler, kişinin çevresiyle etkileşiminde nasıl tepki vereceğini belirleyen kalıtsal eğilimlerdir ve çocukların dış dünyayı algılamasını etkileyerek çevresiyle olan ilişkilerini şekillendirir (Bağcı, 2015). Mizaç faktörü, sosyal gelişimde önemli bir rol oynar çünkü çocuğun çevresini algılaması ve tepki vermesinde etkilidir, bu da çocuğun benlik düzenlemesi açısından kritiktir.

Çocukların benlik düzenlemesi, duygu ve davranışlarını kontrol edebilme yetenekleriyle ilgilidir. Çevrelerindeki olayları ve durumları doğru bir şekilde değerlendirerek uygun tepkiler göstermelerine yardımcı olur. Prososyal davranışlardan olan empati becerisi, bu duruma uygun tepkilerin verilmesinde önemli bir faktördür (Yağmurlu ve Candan-Kodalak, 2009).

Mizaç farklılıkları, çocukları çeşitli şekillerde sınıflandırılabilmesini sağlar; sıcakkanlı, sakin, enerjik, çekingen, heyecanlı, utangaç, dikkatli, içe dönük veya dışa dönük gibi. Sanson vd. (2000) tarafından yapılan araştırmalarda ise mizaç üzerine dört temel tür belirlenmiştir: Tepkisellik, sebatkârlık, sıcakkanlılık ve ritmiklik. Bu bilgiler ışığında, mizaç değişkeninin prososyal davranışlarla ilişkilendirildiğinde, sıcakkanlı ve sebatkâr olan çocukların çekingen ve tepkisel olan çocuklara göre daha fazla yardımda bulunma, başkalarının sorunlarıyla ilgilenme veya paylaşmak gibi prososyal eylemleri sergilemesi beklenir (Çelik-Kahraman, 2019).

Çevresel Faktörler

Aile

Aile, toplumsal yapının temel birimi olarak, çocukların büyüme sürecinde kritik bir rol oynar. Çocuklar, hayata başladıkları ilk andan itibaren, ailenin sosyal uyumu teşvik eden yapısı sayesinde prososyal davranışlar geliştirmeye yönlendirilirler (Tezel-Şahin ve Özyürek, 2016). Prososyal davranışların edinilmesinde ailenin etkisi büyüktür. Ebeveynler tarafından sergilenen prososyal davranışlar, çocuklarda bu tür davranışların oluşumunu teşvik eder. Bu sebeple, aileler çocukların prososyal davranışlarını şekillendirmede önemli bir faktördür (Orte vd., 2015). Çocuklar, sıcak ve destekleyici aile ilişkileri içinde büyüdüklerinde, bu davranışları gözlemleyerek öğrenirler (Özcan, 2016). Ayrıca, ailelerin tutumları da çocukların sosyal gelişim üzerinde etkilidir; olumlu ve destekleyici ebeveynler, karşılaştıkları zorluklar karşısında gösterdikleri başa çıkma stratejileri ile çocuklarına örnek olur ve onların prososyal davranışlar geliştirmelerine yardımcı olur (Orte vd., 2015).

Aileler, çocuklarının prososyal davranışlar kazanmasında ve bu davranışların gelişiminde yol gösterici bir rol oynarlar. Çocuklarının sosyal becerilerini çeşitli yöntemlerle biçimlendiren aileler, beklenen davranışları doğrudan ifade etme, prososyal davranışların gösterilmesinde model olma, yanlış davranışları cezalandırma, doğru davranışlara teşvik etme ve empati kurmayı teşvik eden bir ortam sağlama gibi yöntemler kullanırlar (Carlo vd., 1999; Serttaş, 2019). Ayrıca, aile içindeki kardeşlerin varlığı, işbirliği, paylaşım ve yardımlaşma gibi prososyal davranışların yanı sıra sosyal uyum yeteneklerini de pozitif yönde etkilemektedir (Toy, 2006; Türkmen, 2018).

Çocuklar, anne ve babalarıyla kurdukları sağlam ve dengeli iletişim sayesinde toplumda kendilerini daha güvenli hissederler. Sevgi ve güven dolu bir aile ortamında yetişen çocuklar, prososyal davranışların gelişimi için gerekli deneyimleri kazanma şansına sahip olurlar. Bir çocuğun sosyal gelişimi, ebeveynlerinden aldığı eğitimin niteliği, onlarla kurduğu güvenli bağ, kardeşleri ve çevresiyle olan ilişkileri tarafından şekillendirilir (Reichle ve Gloger-Tippelt, 2007; Schmidt-Denter vd., 1994; Yavuzer, 2012). Ebeveynlerinin sevgisini ve desteğini hisseden çocuklar, dış dünyaya karşı endişelerini azaltır ve diğer insanların ihtiyaçlarına karşı duyarlılıkları artar (Zahn-Waxler vd., 1979).

Kardeş sayısı ve doğum sırası

Kardeş ilişkileri, çocuğun sosyal duygusal becerilerinin gelişmesinde ve sosyal becerilerinin oluşumunda önemli bir rol oynar. Bu ilişki, olumlu veya olumsuz bir rol model olarak da etkisini gösterir (Taygur-Altıntaş ve Yıldız-Bıçakçı, 2017). Özellikle büyük kardeşlerin küçük kardeşleriyle vakit geçirmesi ve ilgilenmesi sebebiyle duygu düzenleme ve kavrama becerilerinin daha iyi geliştiği görülmektedir. Bu etkileşim aynı zamanda çift yönlü bir ilişki olarak da değerlendirilebilir; yani büyük kardeş, prososyal davranışlarını desteklerken, küçük kardeş de bu ilişkiden faydalanır (Bağcı, 2015).

Kardeşler arasındaki ilişki, aralarındaki yakınlık ve destek ile çocuğun hayatında önemli bir rol alabilmektedir. Ancak, kardeşlerin birbirlerini yakından tanınması bazen destek sağlarken bazen de çatışmalara sebep olabilir (Küçükturan ve Keleş, 2020). Kardeşler arasındaki ilişkinin çocuğun sosyal duygusal gelişimine etkisi, ilişkinin nitelik ve kalitesinden kaynaklanır. Olumlu kardeş ilişkileri, çocuğun duygu düzenleme becerilerini geliştirmesine ve olumlu sosyal davranışları sergileme fırsatları sunar. Aksine, olumsuz olan kardeş ilişkileri ise çocuğun uyum problemlerine, kaygılı ve saldırgan olmasına yol açabilir (Küçükturan ve Keleş, 2020). Bu nedenle, kardeş ilişkilerinin nitelikli ve destekleyici olması, çocuğun sağlıklı gelişimine katkı sağlar.

Eisenberg vd. (2006) yaptığı çalışmada, büyük kardeşlerin prososyal davranışları daha sık sergilediği ve kardeş sayısının artmasının bireylerin prososyal davranışlarda bulunma eğilimini ve yardım etme davranışlarını artırdığı belirtilmiştir. Çocuğun kardeşlerinin sayısı ve varlığı, çocuğun yardımlaşma, teselli etme, işbirliği, paylaşma ve destek olma gibi prososyal davranışları sergileme fırsatını artırarak sosyal duygusal gelişimini olumlu yönde etkileyebilir. Bu konu ile ilgili yapılan çalışmalar, çocuğun kardeşinin olmasıyla olumlu sosyal eylemleri arasında olumlu bir ilişkinin olduğunu göstermektedir (Santrock, 2016).

Altı yaşındaki çocukların olumlu sosyal eylemleri ile öğretmenlerinin ve annelerinin özgeciliği arasındaki ilişkilerin ele alındığı bir çalışmada, annesi çalışan, kız olan ve kardeş sayısı çok olan çocukların daha fazla prososyal davranışlar sergilediği gözlemlenmiştir (Öztürker, 2014). Bu durum, çocuğun sosyal çevresindeki etkileşimlerin ve deneyimlerin olumlu sosyal davranışlarını şekillendirmede önemli bir rol oynayabileceğini göstermektedir.

Farklı doğum sırasına sahip kardeşler, aileleriyle geçirdikleri süre, süreçteki maddi kaynakların değişmesi, anne babalarının ilgi ve alakası, kaliteli zaman geçirme imkanları gibi

faktörlerin farklı olması sebebiyle farklı imkanlara sahiptirler. Çocuğun doğum sırasının ailesinde ki yaşantılarını etkileyebileceği ve farklı yaşantılarının olmasından dolayı sosyal duygusal gelişimlerini de etkileyebileceği kabul edilmektedir (Keleş ve Küçükturan, 2020).

Kültür

Kültür, bireylerin ait olduğu toplumun değerleri, inançları, gelenekleri ve sosyal normları gibi unsurların bütünü olarak tanımlanabilir. İnsanlar, kültürün besleyici etkisi altında çocukluktan itibaren büyür ve gelişirler (Günindi, 2008). Çocuklar, ilk olarak aileleri tarafından, daha sonra ise okul, mahalle, sosyal etkinlikler ve akran grupları gibi çeşitli ortamlarda, kültürel olarak uygun prososyal davranışları öğrenir ve benimserler (Kumru vd., 2004). Kültürel farklılıklar ve benzerlikler, çocukların duygusal yanıtlarını ve prososyal davranışlarını etkileyebilir ve bu iki unsur birbirleriyle etkileşim içindedir (Trommsdorff vd., 2007). Prososyal davranışlar, yardımlaşma, iş birliği ve paylaşma gibi eylemleri içerir ve bu davranışlar, bir toplumun seçimleri, karakteri ve gelenekleriyle sıkı bir bağlantı içindedir (Özdemir, 2010; Serttaş, 2019).

Kültürler arasında, prososyal davranışlara verilen değerler değişkenlik gösterir ve bu farklılıklar, bireylerin sosyalleşme süreçlerini etkileyebilir. Örneğin, Batı Afrika gibi toplumlarda, toplumsal birliği sağlamak için değer verilen olumlu sosyal eylemler, çocukluktan başlanarak teşvik edilir (Eisenberg vd., 2006). Kibbutz topluluklarındaysa, rekabeti azaltıcı ve iş birliğini destekleyici tutumlar benimsenir ve çocuklar, topluluk içinde iş birliği yapmayı ve grup olarak hareket etmeyi öğrenirler. Bu yaklaşım, Kibbutz çocuklarının yüksek sosyal sorumluluk ve cömertlik seviyelerine sahip olmalarına katkıda bulunur (Eisenberg ve Mussen, 1989).

Araştırmalar, geleneksel kırsal toplumlarda çocuklar, kentsel veya batı kültürlerindeki çocuklara kıyasla daha iş birlikçi davranışlar sergilediklerini desteklemektedir (Eisenberg ve Mussen, 1989). Aynı toplum içinde bile, kültürel topluluklar arasında prososyal davranışlarda çeşitlilik gözlemlenebilir. Whiting ve Whiting (1975), Amerikan toplumunda yürüttükleri bir araştırmada, büyük ailelerde yaşayan ve ebeveynleri zor işlerde çalışan batılı olmayan toplulukların çocukları, Amerikan ailelerinin çocuklarına kıyasla yardım etme ve iş birliği konusunda daha yüksek performans göstermişlerdir.

Okulöncesi eğitim

Erken çocuklukta, çocuklar ailelerinden ayrı zaman geçirdikleri ve sosyalleşme ihtiyaçlarını karşıladıkları ev dışı ortamlardan biri de okul öncesi eğitim kurumlarıdır. Bu kurumlar, çocukların doğal yeteneklerini ortaya çıkarmak ve gelişimsel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla sosyal, fiziksel ve eğitsel programları içerir (Bağcı, 2015). Okul öncesi eğitim kurumları, çocukları toplumsal ve kültürel normlar doğrultusunda eğitir ve istenilen davranışları geliştirmelerine yardımcı olur. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB, 2024), okul öncesi eğitimin hedeflerinden birini; çocukların bedensel, zihinsel ve duygusal gelişimlerini destekleyip geliştirmenin yanı sıra olumlu alışkanlıklar kazanmalarını sağlamaktır diye ifade etmiştir. Okul öncesi eğitim kurumlarında çocuklar, kendi yaşıtı arkadaşlarıyla etkileşime geçerler ve bu ortamda kendilerinin ve diğerlerinin duygularının farkına varma, diğerleriyle ilgilenme onları rahatlatma, duyguların sebebini anlatma, olumlu-olumsuz duygularını uygun şekilde açıklama, haklarını bilme, savunma ve diğerlerinin haklarına saygılı olma gibi prososyal davranışları daha kolay bir şekilde öğrenirler.

Çocuklar, okul yaşantılarında hem yetişkin kişilerle hem de akranlarıyla etkileşim halindedirler. Bu etkileşimler sayesinde diğer insanların isteklerini, ihtiyaçlarını, duygularını, düşüncelerini ve değer yargılarını anlama ve göz önünde bulundurma becerilerini geliştirirler; bu da onların başkalarıyla bir arada olmalarını ve sağlıklı ilişkiler kurmalarını sağlayan prososyal becerilerini geliştirir (Önal, 2018). Öğretmenler, çocukların gelişimleri ve eğitimlerinde önemli bir rol oynarlar. Anaokulu öğretmenleri, çocukların kendi olumlu sosyal tepkilerine ilgi çekerek bu davranışları destekleyebilir. Çocuklarla kurdukları etkileşimlerde sıklıkla yardımcı olma, paylaşımda bulunma ve değerlendirmeleriyle alakalı açık, anlaşılır talimatlarda bulunur, bu tarz eylemleri destekleyip ödüllendirirler (Mussen ve Eisenberg, 1989). Çocukların okul öncesi eğitim aldığında daha sosyal oldukları ve sınıf arkadaşları ile girdiği etkileşimlerin prososyal davranışları desteklediği gözlemlenmiştir (Sebanç, 2003).

Okul öncesi dönemde, öğretmenler empatik, nazik, yardımsever ve cömert olmak gibi çevreye yönelik davranışları ilk önce kendileri sergileyip çocuklara rol model olmalıdır. Erken eğitime başlamanın önemi büyüktür, çünkü okul öncesi eğitime başlandığında çocuğu destekleyen çevre sayesinde prososyal davranışları edinme hızı artar. Okul öncesi dönem, çocuğun gelişimde kritik bir zamandır. Bu dönemde edinilen davranışlar genellikle ileri yaşlarda da devam eder. Prososyal davranışları okul öncesi eğitimde edinen çocuklar, bu davranışları ilkokulda daha fazla sergileme eğilimindedirler (Eisenberg vd., 2006; Hyson ve

Taylor, 2011). Okul öncesi dönemde çocuklar prososyal davranışları sınıf ortamında daha sık göstermektedir. Oyuncak paylaşma, iş birliği içinde olma ve ağlayan bir arkadaşlarını teselli etme gibi davranışlar, sınıf ortamında sıkça gözlemlenen prososyal davranışlardır (Trawick-Smith, 2014).

Erken çocukluk döneminde, sıcak, sevgi dolu, açık iletişimli, olumlu ve yakın olan bir öğretmen-çocuk etkileşimi, olumlu sosyal eylem gelişiminde direkt etkilidir (Önal, 2018). Öğretmenler, düşünceli ve nazik eylemler sergilediklerinde öğrencilere örnek olmaktadır. Bunun yanında, işbirliği gerektiren ödevler gibi disiplin teknikleri ile ahlaki değerleri tartışmayı teşvik ederek ve günlük yaşamda prososyal davranışları vurgulayarak, öğrencilerin prososyal davranışlarını geliştirmeleri için katkıda bulunabilirler (Eisenberg ve Mussen, 1989).

Çocukların ve öğretmenlerinin prososyal davranışları karşılaştırıldığında belirgin ilişkiler bulunmaktadır. Ek olarak, öğrenci-öğretmen ilişkisindeki nitelik ile sergiledikleri prososyal davranışların benzerliği arasında da anlamlı bir bağlantı saptanmıştır (Howes, 2000; Kienbaum, 2001). Öğretmen-öğrenci ilişkisi daha içten, daha yakın, daha az problemlidir olduğunda ve çocuklar kendilerini daha güvende hissettiklerinde, çocukların prososyal davranışları önemli ölçüde artmaktadır (Hastings vd., 2007). Öğretmenlerin öğrencileriyle olan pozitif ilişkileri çocukların prososyal davranışlarını desteklerken, direktif veya kontrolcü tavırlar çocukların prososyal davranış sergilemelerini etkilememektedir (Kienbaum, 2001).

Okul ortamında çocuklar konu alınarak yapılan deneysel çalışmalar, öğretmenlerin prososyal davranışlarının 5-7 yaş arası çocuklarda saldırganlık davranışını azalttığını; paylaşma, yardımlaşma ve onarım davranışlarını ise artırdığını göstermektedir (Flannery vd., 2003). Çocukların prososyal davranışlar gösterme eğilimleri, öğretmen ve sınıf özelliklerinden etkilenmekte ve öğretmenin davranışı ile sınıf ortamının bu davranışları artırdığı sonucuna ulaşılmıştır (Hastings vd., 2007).

Çocuklar okulda, edindikleri bilgi ve becerilerin yanı sıra sosyal ve duygusal açıdan da gelişme kaydetmektedirler (Toy, 2006). Uzmen ve Mağden'in (2002) yaptığı çalışmada, resimli hikaye kitaplarının yardımlaşma ve paylaşma gibi prososyal davranışlara odaklanarak çocuklara işitsel ve görsel yollarla aktarılmasının, prososyal davranışların sergilenme sıklığını artırdığı gözlemlenmiştir. Çocukların yardımlaşma davranışını öğrenmeleri okul aracılığıyla gerçekleşmektedir. Öğretmenlerin prososyal davranış kazandırmada ki rolü büyüktür.

Akran İlişkileri

Okul öncesi eğitimi gören çocuklar, sıklıkla akranlarıyla etkileşimde bulunurlar. Oyun sırasında iş birliği yapmayan, sorunları çözerken diğerlerine yardım etmeyen çocuklar, akran grupları tarafından dışlanma riski taşıdıklarının farkındadırlar (Eisenberg vd., 2006). Akran ilişkileri, çocukların prososyal davranışlar geliştirmesine katkıda bulunur. Bu nedenle, okul öncesi eğitim gören çocuklar için prososyal davranışlar edinmek daha mümkün hale gelir (Sebanc, 2003).

Akranlar arasındaki etkileşimler, çocukların birbirlerine fiziksel, zihinsel ve sosyal yetenekler kazandırmalarında önemli bir rol oynar (Aral vd., 2000). Sağlıklı akran bağları, sosyal duygusal gelişimleri için önemlidir (Santock, 2016). Çocuklar, akranları ile geçirdikleri zaman içinde yaşamın kurallarını ve toplumsal normları öğrenir, sosyal duygusal olarak olgunlaşır ve dostluk ihtiyaçlarını karşılar (Önal, 2018).

Erken yaşlardaki çocuklar, duygusal süreçlerin sebeplerini ve etkilerini anlama konusunda önemli ilerlemeler kaydederler. Dil yeteneklerinin ve perspektif alabilme kapasitelerinin gelişimi, empati gibi prososyal davranışları destekleyen temel motivasyonları güçlendirir. Ayrıca, çocuklar başkalarını rahatlatma ve teselli etme gibi davranışları sergileyebilirler. Mesela, altı yaşında bir çocuk, annesi olmayan daha küçük bir çocuğa, “Merak etme, hemen dönecek. Buradayım,” diyerek destek olabilir (Berk, 2018).

Yaşlılar, sosyal etkileşimlerimizde önemli etkiye sahiptir. Çocuklar, yaşlılarının sosyal etkileşimlerine duyarsız değildir. Yaşlılarıyla etkileşiminin farklı yaş gruplarında ve çeşitli davranış kalitelerinde prososyal eylemler gözlemlenebilir. Bu eylemler arasında paylaşmak, teselli vermek, kibarlık, tehlikeden korumak, empati kurmak, işbirliği yapmak, yardımlaşmak ve desteklemek bulunur. Okul öncesi dönemdeki çocukların %30’u, yaşlılarına karşı kendiliğinden prososyal davranışlar sergilerken; yaşlılarıyla diyaloga girdikleri veya oyun oynadıkları esnada akranlarından gelen yardım talepleri, paylaşım istekleri, teşekkür etme, onaylama ve gülümseme gibi etkileşimler bu oranı %48’e yükseltir (Eisenberg ve Mussen, 1989).

Yaşlılarla ilişkiler, davranış modellerinin oluşmasında önemli bir rol oynar (Eisenberg ve Mussen, 1989). Özellikle çocukluk döneminde, yaşıt etkileşimlerinin önemli bir kısmını oyun oluşturur (Santrock, 2016). Oyun sırasında çocuklar farklı roller üstlenir, kurallar koyar, çatışmalar yaşar ve çözüm yolları bulurlar. Akranlar ile birlikte oluşturulan oyun ortamları,

yardımlaşma, paylaşma ve işbirliği gibi prososyal eylemleri sergilemek veya şahit olmak için önemli bir fırsat sunar. Bu tür olumlu davranışları deneyimleme fırsatının olduğu ortamlarda çocuklar birbirlerine model olur ve rehberlik ederler (Çelik-Kahraman, 2019).

Berk'in (2018) çalışmasına göre, okul öncesi dönemde çocukların ilişkileri hususidir ve bu dönemde arkadaşlarıyla daha sık selamlaşırlar, övgülerde bulunurlar. Sağlıklı arkadaşlıkların gelişimi için prososyal davranış becerileri önemlidir. Arkadaşlıkta prososyal yeteneklere sahip olan çocukların, arkadaşlarının sevgisini kazanmaları ve iki taraflı doyurucu arkadaşlık ilişkileri geliştirmeleri beklenmektedir. Bunun yanında, çocukların prososyal davranış kapasiteleri ve mizaçları, arkadaş edinme sürecini etkiler. Berk'e göre (2018), arkadaş canlısı ve prososyal eylem becerilerine sahip olan çocuklar yeni arkadaşlıklar kurma konusunda daha başarılı olurken, saldırgan ve çekingen çocuklar daha az sayıda arkadaş edinirler.

Arkadaşlık, çocuklar için eşsiz sosyal fırsatlar ve öğrenme imkânları sağlar (Trawick-Smith, 2014; Berk, 2018). Arkadaş topluluklarında çocuklar, eşit bir platformda etkileşimde buldukları için, bir arada iletişimi devam ettirmek, işbirliği içinde olmak ve oyunlarının içindeki hedeflerini belirlemek zorundadırlar. Böylece, çocuklar yaşitlarıyla hususi bir bağ oluştururlar ve arkadaşlık ilişkileri geliştirirler (Berk, 2018).

2.3. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bolat'ın (2023) yaptığı çalışmada Almanya'da okul öncesi öğrencisi olan 60-72 aylık arasındaki 286 tane Türk çocuğun prososyal davranışları ile babalarının prososyal davranışları ve babalık rolü algıları arasındaki ilişki incelenmiştir. Veri toplama aracı olarak "Demografik Bilgi Formu", "Çocuk Prososyallik Ölçeği", "Yetişkin Prososyallik Ölçeği", "Babalık Rolü Algı Ölçeği" kullanılmıştır. Çalışmada çocukların prososyal davranışları ile babalarının prososyaldavranışları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu, Yetişkin Prososyallığı ile Babalık Rolü Algısı arasında da pozitif yönlü zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki elde edilmiş ve yetişkin prososyallığının babalık rolü algı düzeyi üzerinde anlamlı açıklayıcı olduğu görülmüştür. Ayrıca babaların Almanya'da yaşama süreleri arttıkça prososyallik düzeylerinin azaldığı gözlemlenmiştir.

Ata'ın (2022) yaptığı çalışmada 37 tane ilkokul çocuğunun ebeveynleri için geliştirilen Prososyal Destek Eğitim Programının çocukların ve anne babalarının prososyallik düzeylerine etkisi araştırılmıştır. Veri toplama aracı olarak "Çocuk Prososyallik Ölçeği:

Çocuk Formu” ve “Çocuk Prososyallik Ölçeği: Anne-Baba-Öğretmen Formu”, “Yetişkin Prososyallik Ölçeği” kullanılmıştır. Çalışmada uygulanan eğitim programının deney grubundaki anne baba ve çocuklarının üstünde orta etki düzeyinde olumlu etkisinin olduğu görülmüştür.

Günindi (2022) yaptığı çalışmada pandemi sebebiyle beş yaşında yüz yüze eğitime devam eden 159 çocuk ile çevrimiçi eğitime devam eden 137 çocuğun sosyal uyum becerilerinde farklı eğitim ortamları sebebiyle oluşan bir farklılık olup olmadığı araştırılmıştır. Veri toplama aracı olarak “Sosyal Uyum Becerileri Ölçeği (SASS)” kullanılmıştır. Çalışmada yüz yüze eğitim grubundaki çocukların lehine SASS'nin sosyal uyum alt faktörü açısından anlamlı bir fark bulunmuş ve sosyal uyumsuzluk alt faktör puanları da diğer gruba göre anlamlı derecede düşük olduğu görülmüştür.

Bozkurt'un (2022) yaptığı çalışmada geliştirilen prososyallik eğitim programının 52 tane 60 ile 72 aylık arasındaki çocukların prososyal davranışlarına olan etkisi araştırılmıştır. Veri toplama aracı olarak “Kişisel Bilgi Formu”, “Çocuk Prososyallik Ölçeği (ÇPÖ) - Anne, Baba ve Öğretmen Formu” kullanılmıştır. Çalışmada uygulanan Prososyallik Eğitim Programının çocukların prososyal davranışpuanlarına öğretmenlerin görüşlerine göre olumlu yönde etkilediği görülmüştür.

Kanyılmaz-Canlı'nın (2022) yaptığı çalışmada 4-6 yaş grubunda ki 42 çocuğa uyguladığı “Orman Okulu Temelli Prososyal Destek Programı”nın çocukların prososyal davranışlarına etkisi araştırılmıştır. Veri toplama aracı olarak “Çocuk-Aile Demografik Bilgi Formu”, “Çocuk Prososyallik Ölçeği”, “Okul Öncesi Sosyal Değer Kazanımı Ölçeği” ve bu araştırma kapsamında geliştirilen “Prososyal Davranış Görüşme Formu” ve video kayıtları kullanılmıştır. Çalışmada “Orman Okulu Temelli Prososyal Destek Programı”nın çocukların prososyal davranışlarını geliştiren etkili bir program olduğu görülmüştür.

Bağcı-Çetin'nin (2021) yaptığı çalışmada 5-6 yaş grubu 30 çocuğa uygulanan Prososyal Davranış Psiko eğitim Programının çocukların prososyal davranışlarına, sosyal duygusal uyumuna ve yaşam doyumuna etkisi araştırılmıştır. Veri toplama aracı olarak “Prososyal Davranış Ölçeği”, “Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği-30 (SYDD-30)”, “Yaşam Doyumu Ölçeği (Çocuk Formu)” kullanılmıştır. Çalışmada deney grubundaki çocukların prososyal davranışlarının, sosyal duygusal uyumun sosyal yetkinlik alt

boyutunun ve yaşam doyumunun ön test ve son test puan ortalamaları arasında pozitif olarak anlamlı bir fark olduğu görülmüştür.

Genç'in (2021) yaptığı çalışmada 204 çocuklar ile annenin prososyal davranışlarının ve tutumlarının çocuğun prososyal davranışlarına etkisi araştırılmıştır. Veri toplama aracı olarak "Demografik Bilgi Formu", "Çocuk Prososyallik Ölçeği (Anne ve Öğretmen İçin)" ve "Yetişkin Prososyallik Ölçeği", "Anne Baba Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği (ABTÖ)-A Formu" kullanılmıştır. Çalışmada annelerin prososyal davranışları ile çocuklarının prososyal davranışları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca demokratik tutum sergileyen annelerin çocuklarının prososyal davranışlarının daha iyi olduğu belirlenmiştir.

Karaman ve Dinçer'in (2020) yaptığı çalışmada 290 tane 25 ile 72 aylık arasındaki çocuklar ile kardeş sayısı, yaş, okul öncesi eğitime kaç yıl geldiği, cinsiyet, anne babanın eğitim düzeyi gibi değişkenlerin prososyal davranışlara etkisi araştırılmıştır. Veri toplama aracı olarak "Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)", "Çocuk Prososyallik Ölçeği (ÇPÖ)" ve "Demografik Bilgi Formu" kullanılmıştır. Çalışmada prososyal davranış puanları incelendiğinde cinsiyet değişkeninde kızların erkeklere, ileriki yaşların erken yaşlara, yarım yıldan fazla anaokuluna gidenlerin yeni başlayanlara kıyasla daha yüksek puanları olduğu görülmüştür.

Berti ve Cigala'nın (2020), yaptıkları çalışmada, 3-6 yaş arasındaki 21 çocuk ile farkındalık temeline dayalı programın okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal-duygusal becerilerine etkisi araştırılmıştır. Veri toplama aracı olarak "Kodlama Izgarası", "Baş-Ayak-Diz-Omuz Görevi", "Yap-Yapma Görevi", "Duygu Anlama Testi", "İki Yanlış İnanç Görevi", "Bir Görünüş-Gerçeklik Ayrımı Görevi", "İki Görsel Algılama Görevi" ve "Bir Gizleme Oyunu" kullanılmıştır. Çalışmada uygulanan programın prososyal davranışlar, öz düzenlemeyi engelleyen süreçler ve duygusal vebilişsel bileşenlerin içinde perspektif alma becerisinin olumlu yönde etkilendiği görülmüştür.

Çelik-Kahraman (2019) çalışmasında, prososyal davranış ölçeği geliştirmek ve bazı değişkenlerin prososyal davranış üzerindeki etkisi araştırmayı hedeflemiştir. Ölçek resimlendirilmiş problem durumlarına verilen cevaplar doğrultusunda prososyal davranışları değerlendirmek için geliştirilmiş. 48 ay ile 72 ay yaş aralığında olan 499 çocuk ile farklı değişkenlerin prososyal davranış üstündeki etkileri incelenmiştir. Veri toplama aracı olarak

“Demografik Bilgi Formu” ve “Okul Öncesi Prososyal Davranış Ölçeği” kullanılmıştır. Çalışmada prososyal davranış puanları incelendiğinde büyük yaş grubundaki çocukların, doğum sırasının, ebeveynlerin yüksek derece eğitim seviyesi olanların puanlarının yüksek ve geliştirilen prososyal davranış ölçeğinin yüksek geçerlilik ve güvenilirliği olduğu görülmüştür.

Çubukçu'nun (2019) yaptığı çalışmada 48-72 aylık olan ve okul öncesi eğitim alan 198 çocuğun prososyal davranışları ile annelerinin prososyal davranışları ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Veri toplama aracı olarak “Kişisel Bilgi Formu”, “Çocuk Prososyallik Ölçeği-Anne ve Öğretmen Formu”, “Yetişkin Prososyallik Ölçeği” ve “Ebeveyn Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Çalışmada prososyal davranış puanları incelendiğinde 60-72 aylık olan çocukların daha yüksek puanları olduğu ve annelerin prososyal davranış puanları ve otoriter tutumlar ile çocuğun prososyal davranış puanı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmüştür.

Dereli'nin (2019) yaptığı çalışmada 310 tane 4-5 yaş çocuklar ile saldırganlık türleri, ahlaki-sosyal kural bilgisi ve olumlu sosyal davranışlar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Veri toplama aracı olarak “Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu” ve “Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgisi Algı Ölçeği” kullanılmıştır. Çalışmada, prososyal davranış puanı ve saldırganlık türleri puanının, ahlaki ve sosyal kural bilgisi algı puanını anlamlı yönde etkilediği görülmüştür.

Goncharova ve Ross'un (2019) yaptığı çalışmada 11-54 ay aralığındaki çocuğu olan 98 ebeveyn ile Öz-farkındalık ve prososyal davranış arasındaki ilişki araştırılmıştır. Veri toplama aracı olarak “Erken Prososyal Davranış Anketi”, “Stipek Benlik Kavramı Anketi” ve “Çocuk Yeteneklerinin Ebeveyn Raporu” kullanılmıştır. Çalışmada yaş ve bilişsel gelişim ile öz farkındalık ve prososyal davranışlar arasında pozitif yönde anlamlı korelasyon olduğu görülmüştür.

Longobardi vd.,'nin (2019) yaptıkları çalışmada 8-11 yaş aralığındaki ilköğretim çocuklarının empatik kaygıları, alıcı dilleri, zihin kuramı ve perspektif almabecerilerinin prososyal davranışları üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Veri toplama aracı olarak “PPVT-R”, “bakış-tahmin ve söz-tahmin görevleri”, “Farklı Durumlarda Nasıl Hissediyorum Anketi” ve “Okul Çağı Çocuklarında Sosyal Uyum Yeteneği Endeksleri Anketi” kullanılmıştır.

Çalışmada, empatik kaygıları, alıcı dilleri, zihin kuramı ve perspektif alma becerilerinin hepsinin de prososyal davranışları olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Contevd.,'nin (2018) yaptıkları çalışmada, 24-47 aylık toplam 149 İtalyan çocuk ile duygu bilgilerinin, zihin teorisi ve dil becerilerinin prososyal davranışlarının oluşumunda ki etkisi araştırılmıştır. Doğal gözlem ve doğrudan görev verme şeklinde karma yöntemin uygulanmıştır. Çalışmada, çocukların sosyal biliş puanlarının prososyal davranışların sergilenmesiyle anlamlı ilişkisi olduğu görülmüştür.

Coynevd.'nin (2017) yaptıkları çalışmada okul öncesindeki 240 çocuğun süper kahramanlarla etkileşimleri ile prososyal, savunma ve saldırgan davranışları arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Çocukların medya kullanımları ve sonuçları farklı zamanlarda iki kere ebeveynleri tarafından bildirilmiştir. Çalışmada okul öncesi dönemdeki çocukların süper kahramanlar ile olan etkileşimlerinin ertesi yıl saldırgan davranışlarında ki artışla ilgili olduğu, savunma davranışları veya prososyal davranışlarıyla ilgili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Howesvd.'nin (2008) yaptıkları çalışmada okul öncesi eğitimi alan 4 yaşında olan 2439 çocuğa uygulanan programın dil becerileri, akademik durumları ve sosyal beceri gelişimine etkisini araştırılmıştır. Okul öncesindeki program 3 açıdan incelenmiş; programın alt yapısı, tasarımı ile ilgili dokuz kalite standardına uygunluğu, sınıf ortamı, öğrenci-öğretmen etkileşimi. Çalışmada öğretmen-öğrenci güçlendiren uygulamaların, program geliştirilmesinin ve profesyonel gelişim çabalarının çocukların okula hazıroluşlarını kolaylaştırabileceğini tespit edilmiştir. Ayrıca bu uygulamayı koruyan okul öncesi eğitim kurumlarındaki öğrencilerin akademik, dil ve sosyal beceri seviyeleri daha iyi olduğu görülmüştür.

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Sosyal Beceri Eğitim Programı ile Aile Eğitim Programının okul öncesi dönemdeki çocukların prososyal davranışlarına etkisini ele almak amacıyla yapılan araştırmada, bir değişkenin bir durum üstündeki etkilerinin incelenbilmesine imkân vermesi, neden sonuç ilişkisini test edebilmesi ve en geçerli ve güvenilir desen olması nedeniyle deneysel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Deneysel araştırma; bilimsel araştırma yöntemleri arasında en kesin sonuçların elde edildiği araştırma yöntemidir. Çünkü çalışmada karşılaştırılabilir işlemler uygulanarak değişkenin etkisi incelenir ve bu yöntemle çalışılan bir çalışmanın araştırmacıyı en kesin sonuçlara götürmesi beklenir (Büyüköztürk vd., 2014). Deneysel model ile çalışılan her çalışmada mutlaka karşılaştırılan gruplar vardır. Bu belirli bir şeyin kendi öncesi ve sonrasındaki değişimleri ya da başka “şey”ler arası farklılıkların karşılaştırılması anlamında olabilir (Karasar, 2023).

Eğitim-öğretim kurumunda yapılacak olan araştırmalarda eğitim ortamında yarı deneysel desenle çalışılması önerilmektedir (Lombardovd., 2007). Sınıflar eğitim başlamadan önce idare tarafından oluşturulmuştur. Öğrencileri tekrardan rastgele gruplara atama olanağı olmadığından bu çalışma mevcut sınıflar ile gerçekleştirilmiş yarı deneysel bir çalışmadır. Fakat gruplara verilecek olan aile eğitim programı ile sosyal beceri eğitim programı rastgele belirlenmiştir. Bundan dolayı çalışmada yarı deneysel desenlerden olan ön test–son test kontrol gruplu desen kullanılmıştır. Çalışmanın bağımlı değişkenleri, anaokuluna giden çocukların olumlu prososyal davranışları, bağımsız değişken ise Aile Eğitim Programı ve Sosyal Beceri Eğitim Programı’dır. Çalışmada, deney gruplarındaki ve kontrol grubundaki çocuklara sınıf öğretmenleri tarafınca mevcut okul öncesi eğitim uygulanmasına devam edilmiştir. İlaveten deney grubundaki çocuklara araştırmacının hazırladığı Sosyal Beceri Eğitim Programı ve ailelerine de Aile Eğitim Programı uygulanmıştır. Araştırmadaki deneysel desenin sembolik görünümü Tablo 3.1’de gösterilmiştir.

Tablo 3.1. Ön Test-Son Test Kontrol Gruplu Desen

Grup	Ön test	İşlem	Son test
GD ₁	O1.1	X ₁	O1.2
GD ₂	O2.1	X ₂	O2.2
GD ₃	O3.1	X ₃	O3.2
GK	O4.1		O4.2

GD₁: Sosyal beceri eğitim programı ve aile eğitim programı uygulanan deney grubunu,

GD₂: Aile eğitim programı uygulanan deney grubunu,

GD₃: Sosyal beceri eğitim programı uygulanan deney grubunu,

GK: Kontrol grubunu,

O1.1 : Deney 1 grubunun ön test,

O1.2 : Deney 1 grubunun son test,

O2.1 : Deney 2 grubunun ön test,

O2.2 : Deney 2 grubunun son test,

O3.1 : Deney 3 grubunun ön test,

O3.2 : Deney 3 grubunun son test,

O4.1 : Kontrol grubu ön test,

O4.2 : Kontrol grubu son test ölçümlerini,

X₁: Deneysel işlemi (Sosyal Beceri Eğitim Programı uygulaması)

X₂: Deneysel işlemi (Aile Eğitim Programı uygulaması)

X₃: Deneysel işlemi (Sosyal Beceri Eğitim Programı ve Aile Eğitim Programı uygulaması) ifade etmektedir (Büyüköztürk vd., 2024).

Tablo 3.2. Araştırmada Kullanılan Deneysel Desenin Açıklanması

Grup	Ön Test	Uygulama/Deneysel İşlem	Son Test
Deney 1	Demografik Bilgiler formu	Ailelere yönelik Aile Eğitim Programı	ÇPÖ (Anne Formu)
	ÇPÖ (Anne Formu)		
	ÇPÖ (Baba Formu)	Çocuklara yönelik Sosyal Beceri Eğitim Programı	ÇPÖ (Baba Formu)
	ÇPÖ(Öğretmen Formu)		ÇPÖ(Öğretmen Formu)
Deney 2	Demografik Bilgiler formu		ÇPÖ (Anne Formu)
	ÇPÖ (Anne Formu)	Ailelere yönelik Aile Eğitim Programı	
	ÇPÖ (Baba Formu)		ÇPÖ (Baba Formu)
	ÇPÖ(Öğretmen Formu)		ÇPÖ(Öğretmen Formu)
Deney 3	Demografik Bilgiler formu		ÇPÖ (Anne Formu)
	ÇPÖ (Anne Formu)	Çocuklara yönelik Sosyal Beceri Eğitim Programı	
	ÇPÖ (Baba Formu)		ÇPÖ (Baba Formu)
	ÇPÖ(Öğretmen Formu)		ÇPÖ(Öğretmen Formu)
Kontrol	Demografik Bilgiler formu		ÇPÖ (Anne Formu)
	ÇPÖ (Anne Formu)	Okulda uygulanan Okulöncesi eğitim müfredatı	
	ÇPÖ (Baba Formu)		ÇPÖ (Baba Formu)
	ÇPÖ(Öğretmen Formu)		ÇPÖ(Öğretmen Formu)

ÇPÖ: Çocuk Prososyallik Ölçeği

3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Çalışmada, vakit, işgücü ve maddiyat gibi sınırlılıklar sebebiyle kolay erişim ve uygulama olanağı veren uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, 2023-2024 eğitim ve öğretim yılında Konya ilinde bulunan bir bağımsız anaokulunda beş yaş grubunda öğrenim gören toplam 69 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın grubunda bulunan dört sınıf rastgele sosyal beceri eğitim programı ile aile eğitim programının uygulanacağı grup (Deney 1), aile eğitim programının uygulanacağı grup (Deney 2), sosyal beceri eğitim programının uygulanacağı grup (Deney 3) ve mevcut okul öncesi eğitim programının uygulanacağı grup olarak belirlenmiştir. Sınıflar idare tarafından eğitim-öğretim yılı başında kız-erkek sayılarına göre homojen bir şekilde dağıtılmıştır. Bundan dolayı grupların birbirlerine benzer olduğu söylenebilir. Deney 1 grubunda 19 çocuk

ve çocukların ebeveynleri, Deney 2 grubunda 20 çocuk ve ebeveynleri, Deney 3 grubunda 17 çocuk ve ebeveynleri, kontrol grubunda ise 13 çocuk ve ebeveynleri bulunmaktadır. Çalışma grubuna ilişkin demografik bilgiler Tablo 3.3 ile Tablo 3.4'te belirtilmiştir:

Tablo 3.3 Çalışma grubunda yer alan deney gruplarına ve kontrol grubuna ait cinsiyet, kardeş sayısı ve kaçınıcı çocuk olduğuna ilişkin yüzdeler dağılımları

Değişkenler		Deney 1		Deney 2		Deney 3		Kontrol		Toplam	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Cinsiyet	E	11	57.9	10	50.0	9	52.9	6	46.2	36	52.1
	K	8	42.1	10	50.0	8	47.1	7	53.8	33	47.9
Kardeş Sayısı	Yok	3	15.8	5	25.0	4	23.5	0	0.0	12	17.3
	1	14	73.7	11	55.0	10	58.8	9	69.2	44	63.8
	2	2	10.5	4	20.0	2	11.8	2	15.4	10	14.4
	3	0	0.0	0	0.0	1	5.9	2	15.4	3	4.5
Kaçınıcı Çocuk	1	8	42.1	13	65.0	12	70.6	6	46.2	39	56.6
	2	10	52.6	5	25.0	2	11.8	4	30.8	21	30.4
	3	1	5.3	2	10.0	2	11.8	2	15.4	7	10.1
	4	0	0.0	0	0.0	1	5.9	1	7.7	2	2.9

Tablo 3.3'de görüldüğü gibi çalışma grubunda 33 (%47.9) kız, 36 (%52.1) erkek çocuk yer almaktadır. Çalışma grubunda 12 (%17.3)'sinin kardeşi bulunmazken, 44 (%63.8)'ünün 1 kardeşi, 10 (%14.4)'unun 2 kardeşi, 3 (%4.5)'ünün 3 ve 3'ten fazla kardeşi bulunmaktadır. Gruptaki çocukların 39 (%56.6)'u ilk çocuk, 21 (%30.4)'i ikinci çocuk, 7 (%10.1)'si üçüncü çocuk ve 2 (%2.9)'si dördüncü çocuktur.

Tablo 3.4. Araştırmaya katılan deney gruplarındaki ve kontrol grubundaki çocukların anne ve babalarının öğrenim durumuna yönelik yüzdeler dağılımı

		İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniversite	
		N	%	N	%	N	%	N	%
Anne	Deney1	4	21.1	1	5.3	2	10.5	12	63.2
	Deney2	1	5.0	5	25.0	6	30	8	40
	Deney3	0	0.0	2	11.8	2	11.8	13	76.5
	Kontrol	1	7.7	1	7.7	5	38.5	6	46.2
	Toplam	6	8.7	9	13.0	15	21.8	39	56.5
Baba	Deney1	1	5.3	3	15.8	4	21.1	11	57.9
	Deney2	1	5.0	6	30.0	7	35.0	6	30.0
	Deney3	0	0.0	1	5.9	7	41.2	9	52.9
	Kontrol	0	0.0	4	30.8	3	23.1	6	46.2
	Toplam	2	2.9	14	20.3	21	30.4	32	46.4

Tablo 3.4'te çalışma grubunda 6 (%8.7) ilkokul mezunu, 9 (%13.0) ortaokul mezunu, 15 (%21.8) lise mezunu ve 39 (%56.5) üniversite mezunuanneyer almaktadır. Babaların 2 (%2.9)'sinin ilkokul mezunu olduğu, 14 (%20.3)'ünün ortaokul, 21 (%30.4)'inin lise, 32 (%46.4)'sinin ise üniversite mezunu olduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu bölümde araştırmada veri toplarken kullanılan demografik bilgi formu ve çocuk prososyallik ölçeği detaylı olarak açıklanmıştır.

3.3.1. Demografik bilgi formu

Demografik Bilgi Formu, çalışmada yer alan çocuk ve ebeveynleri hakkındaki genel bilgiler edinmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. İçeriğinde çocuk ile ilgili olan bilgiler; yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, anne babasına dair bilgiler; anne-baba eğitim düzeyleri toplamda yedi soru yer almaktadır.

3.3.2. Çocuk prososyallik ölçeği (ÇPÖ)

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan “Çocuk Prososyallik Ölçeği” ile okul öncesi eğitim dönemindeki çocukların prososyal davranışlarını saptamak amaçlanmıştır. “Çocuk Prososyallik Ölçeği–(ÇPÖ)”nin dayanağı Strayer (1985) tarafından geliştirilmiş olan “Çocuk Dereceleme Anketi” ve Weir vd. (1980) tarafından geliştirilen “Prososyal Davranış Anketi”dir. Bower (2012) tarafından yürütülen araştırmada ise bu iki anket birlikte kullanılmıştır. “Çocuk Prososyallik Ölçeği (ÇPÖ)” Bower (2012) tarafından birleştirilmiştir. Bağcı (2015) tarafından ise Türkçeye uyarlaması yapılmıştır. Türkçe uyarlamasında 22 madde bulunmaktadır. Bu maddelere yönelik yapılan faktör analizi sonucu incelendiğinde ölçeğin tek boyutlu olduğu sonucuna varılmıştır. Anne, baba ve öğretmen formlarının her birinde aynı maddeler mevcutken, anne formundaki 11. maddenin formdan çıkartılması gerektiği yönünde karar verilmiştir. Baba ve öğretmen formundaki bütün maddeler aynıdır. Çocuk Prososyallik Ölçeği (ÇPÖ) anne Formu 21 maddeden, baba ve öğretmen formları ise 22 maddeden oluşmaktadır (Bağcı, 2015). Öğretmen, anne ve baba tarafından ölçme aracı ayrı ayrı doldurulmaktadır. Ölçekte çocukların sergiledikleri prososyal davranış becerilerine göre değerlendirme yapılması istenmektedir. “Çocuk Prososyallik Ölçeği (ÇPÖ)” Türkçe’ye uyarlanırken alınan uzman görüşleri sonucunda “Çocuk Prososyallik Ölçeği (ÇPÖ)” 7’li likert tipi, 5’li likert tipi ölçeğine çevrilmiştir. Ölçekteki her maddeden alınacak en minimum puan 1, maksimum puan ise 5 tir. Puanlama her üç formun cevapları için “Hiçbir Zaman” ifadesi 1 puan, “Nadiren” ifadesi 2 puan, “Bazen” ifadesi 3 puan, “Genellikle” ifadesi 4 puan, “Her Zaman” ifadesi 5 puan olacak şekilde çocukların prososyal davranış becerisini sergileme düzeyine göre yapılmaktadır. “Çocuk Prososyallik Ölçeği”nin baba ve öğretmen formundan çocuğun alabileceği en yüksek puan 110, en düşük puan ise 22’dir. Anne formundan çocuğun

alabileceği en yüksek puan 105, en düşük puan ise 21'dir. Çocuğun ölçekten aldığı toplam puan ile prososyal davranış becerisi arasında pozitif yönde bir ilişki vardır (Bağcı, 2015).

Bağcı (2015), "Çocuk Prososyallik Ölçeği (ÇPÖ)"ne ilişkin yaptığı geçerlik ve güvenilirlik analizleri sonucunda "Çocuk Prososyallik Ölçeği" öğretmen formu'nun güvenilirlik katsayısının .96, anne formunun güvenilirlik katsayısının .91, baba formunun güvenilirlik katsayısının .92 olduğunu bulmuştur. Bu araştırma kapsamında elde edilen cronbach alpha iç tutarlılık katsayıları öğretmen formu için .94, anne formu için .90 ve baba formu için .90 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar dikkate alındığında Çocuk Prososyallik Ölçeği (ÇPÖ) anne, baba ve öğretmen formlarının 5-6 yaşındaki çocukların olumlu sosyal davranışlarını ölçmede ve ayırmada geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğu sonucuna varılmıştır.

3.4. Sosyal Beceri Eğitim Programı ve Aile Eğitim Programı

3.4.1. Programın amacı

Okul öncesi eğitim, genel olarak çocuğun doğumuyla başlayan ve ilkokula kadar devam eden yılları kapsamaktadır (MEB, 2024). Okul öncesi eğitim, bireylerin sağlıklı gelişimi, yaşam boyu eğitim ve aile yaşam kalitesinin yanı sıra sosyal istikrar, ekonomik kalkınma ve uluslararası rekabet gücü gibi pek çok açıdan hayati öneme sahiptir (Gu, 2023). Okul öncesi dönem, çocukların hayatındaki en önemli dönemlerden biridir ve beyin gelişiminin ve sinaptik bağlantıların en yoğun ve hızlı yaşandığı dönemdir. Okul öncesi dönemde çocuklar, sosyal becerilerini hızla geliştirirler. Bu beceriler empati, işbirliği, arkadaşlık kurma, duygusal ifade ve iletişim gibi alanları içerir. Sosyal beceri eğitimi, çocukların bu dönemde sosyal ilişkilerini olumlu bir şekilde yönlendirmelerine yardımcı olur. Bu dönemdeki beceri edinimi, çocukların gelecekteki başarısını ve gelişimini şekillendiren temel bir aşamadır (MEB Doğubayazıt Rehberlik ve Araştırma Merkezi, 2023).

Okul öncesi dönem, çocukların hayatındaki en önemli dönemlerden biridir. Bu dönemde kazanılan tutum ve davranışlar, çocukluktan gençliğe ve yetişkinliğe uzanan yaşam döngüsünü etkiler. Bu nedenle, çocuklarımızın ve gelecek nesillerin daha başarılı, daha fazla prososyal davranış sergileyen ve daha mutlu bireyler olmaları için okul öncesi dönemde sosyal gelişimi desteklemek önemlidir.

Bu doğrultuda, okul öncesi dönemdeki çocuklar için "Sosyal Beceri Eğitim Programı" hazırlanmıştır. Öğrenme sürecinde çocukların en etkili rol modelleri aileleri olduğu göz önünde bulundurularak çocuklara verilecek sosyal beceri eğitim programının yanında aileler

için “Aile Eğitim Programı” hazırlanmıştır. Okulda “Sosyal Beceri Eğitim Programı” ile desteklenen çocukların evde de “Aile Eğitim Programı” ile bilinçli farkındalık oluşturulmuş ebeveynleriyle desteklenmesi öğrenmeyi daha kalıcı yapacağı düşünülmüştür. Bu programın amacı, toplumsal bütünlük ve huzurun sağlanabilmesi ve sürdürülebilmesinde önemli rol oynayan empati, paylaşma, yardımlaşma ve işbirliği gibi prososyal davranışların gelişimini desteklemektir. Bu beceriler, çocukların sosyal ilişkilerini olumlu bir şekilde yönlendirmelerine yardımcı olur ve toplum içinde daha uyumlu ve yardımsever bireyler olmalarını sağlar.

Bu program, çocukların prososyal davranışları öğrenmelerine ve uygulamalarına yardımcı olurken, aynı zamanda gelecekteki yaşamlarında da bu değerleri sürdürmelerine katkı sağlar. Okul öncesi dönemde kazanılan bu temel beceriler, çocukların sosyal ve duygusal gelişimini destekler ve toplumun daha iyi bir geleceğe doğru ilerlemesine katkıda bulunur.

3.4.2. Programın içeriği

Sosyal Beceri Eğitim Programı ve Aile Eğitim Programı'nın okul öncesi dönemdeki çocukların prososyal davranışları üzerindeki etkisini araştırmayı amaçlayan bu çalışmada, araştırmacı tarafından 12 oturumluk çocuklar için, 6 oturumluk aileleri için eğitim programı tasarlanmıştır. Programın tasarım süreci Nazlı'nın (2014) önerdiği gibi iki adımda gerçekleştirilmiştir. Bu adımlar aşağıda verilmiştir:

1. Adım: Programın Alt Yapısının Hazırlanması

Sosyal Beceri Eğitim Programı ile Aile Eğitim Programı'nın alt yapısı hazırlanırken üç etmen gözönünde bulundurulmuştur:

1. Öncelikle programların kuramsal temelleri belirlenmiştir. Hazırlanan Sosyal Beceri Eğitim Programı ile Aile Eğitim Programı'nın kuramsal temeli, sosyal gelişim kuramı, bilişsel kuram, davranışçı Kuram ve hümanist (İnsancıl) Kurama dayanmaktadır. Hümanist Yaklaşım, insan tabiatının iyi olduğu ilkesine dayanmaktadır. Yaklaşımın temel kavramlarını empati, değer verici tutum ve içtenlik olarak söyleyebiliriz. Eğitimde hümanist yaklaşımlar bireysel yaşamı öne çıkarır, kişisel sorumluluğu, özerkliği ve anlamı teşvik eder ve kriz anlarında bile bireylerin potansiyellerini gerçekleştirmelerine yardımcı olur (Biruny ve Salsabila, 2021). Sosyal gelişim kuramı, öğrenmede sosyo kültürel etmeni vurguladığından programa katkı sağlamaktadır. Bilişsel Davranışçı Yaklaşım, bilişsel ve

davranışçı kuramın temellerini esas alıp daha geniş çerçeve olarak tanımlayabiliriz. Bu yaklaşımda öğrenmelerin daha çok bilişsel olduğu savunulur. Düşünce, duygu ve davranışlar birbirini etkileyen bir çember gibidir. Bu bilişsel süreçler davranışçı yaklaşım teknikleriyle birleştirilince daha iyi sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. Sosyal beceri eğitim programının hazırlanmasında, davranışçı kuramın temel nitelikleri arasında yer alan istenilen hedef davranışları önceden belirleme ve bu hedeflere ulaşma çabası gösterme, bu hedeflere ne ölçüde ulaşıldığını belirlemek için ölçüm ve gözlem yapma, davranış değişikliklerinin sürekliliğini sağlama ve kalıcılığını artırma için ailenin uygulamaya dahil edilmesi yer almaktadır. Ayrıca, bilişsel kuram, kişilerin kendini ifade edebilmelerine önem verilmesi, benlik algıları ve kişilerin düşünce duygu ve davranışları arasındaki karmaşık ilişkiyi açıklamaya katkı sağlar (Kazdın, 2001)

2. Sosyal Beceri Eğitim Programı'nın oturumları yapılandırılırkenl iteratürdeki mevcut eğitim programları (Aksakal, 2020; Aksoy, 2014; Bağcı-Çetin, 2021; Bozkurt, 2022; Canpolat, 2017; Ekinci-Vural, 2006;Göktaş, 2015; Karaman, 2016; Kılıç, 2016; Köleoğlu, 2023; Özer, 2016) incelenmiştir. Literatür taramasında, yurtiçi ve dışında yapılan sosyal beceri ve prososyal davranış ile ilgili akademik çalışmalar incelenmiş ve eğitim programının kapsayacağı prososyal davranışlara karar verilmiştir. Bu doğrultuda, Sosyal Beceri Eğitim Programı, deney gruplarında yer alan çocukların empati, işbirliği, sorumluluk, paylaşma ve yardımlaşma davranışlarını geliştirmek amacıyla hazırlanmıştır.

3. Programın kuramsal temelleri belirlenip alan yazındaki ilgili çalışmalar incelendikten sonra, deney grubunun hazır bulunuşluk düzeyleri, bilişsel seviyeleri, ailelerinin sosyo ekonomik ve kültürel değerleri ile ihtiyaçları dikkate alınmıştır. Eğitim programına katılan aileler genellikle orta ekonomik düzeydeki ailelerdir ve çocuklar anasınıfında eğitim görmektedir. Aile eğitim seminerlerinde ki içerik tüm velilerin rahatlıkla anlayabileceği şekilde hazırlanmaya çalışılmıştır. Aynı şekilde çocuklar için hazırlanan programda da içeriği gruptaki tüm çocukların kolaylıkla anlayabilmesi için dikkat edilmiştir. Ayrıca, farklı öğrenme stillerine hitap edebilmek için oturumlarda görsel, işitsel materyaller kullanılmış, çocukların sadece dinleyici değil süreçte aktif olarak rol alacağı etkinliklere yer vermeye çalışılmıştır. Sosyal Beceri Eğitim Programı ve Aile Eğitim Programı bir akademisyene içerik ve biçim yönünden uzman görüşü alınmak üzere sunulmuştur. Uzman görüşü çerçevesinde program tekrar düzenlenmiştir. Okul öncesi dönemdeki çocukların prososyal davranış gelişimlerini desteklemeye yönelik hazırlanan sosyal beceri eğitim

programı ve aile eğitim programının genel amacı, çocukların aile rehberliği ve grup yaşantısı yolu ile prososyal davranışlar hakkında farkındalık kazanıp, davranışları edinmelerini sağlamaktır.

2. Adım: Programın Tasarım Süreci

Program dört ana öğeye göre (kazanım, içerik, süreç ve değerlendirme) tasarlanmıştır. Programın birinci ögesi kazanımlardır. Programda hangi kazanımlara yer verileceği belirlenmiştir. Programın ikinci ögesi içeriktir. Kazanımlara karar verildikten sonra oturum içerikleri belirlenmiştir. Oturumlara ilişkin kazanım, içerik bilgisi tablo 3.5 de gösterilmiştir.

Tablo 3.5. Oturum Kazanım ve İçerikleri

OTURUM	KAZANIM	İÇERİK
1. OTURUM	Duyguları tanır.	Duygular
2. OTURUM	Duygularının farkına varır.	Duygular
3. OTURUM	Başkalarının duygularını fark eder.	Empati
4. OTURUM	Başkalarının ne hissettiğini anlar.	Empati
5. OTURUM	Yardım etmenin önemini fark eder ve kavrar.	Yardım Etme
6. OTURUM	Gönüllü olarak yardım etme davranışı gösterir.	Yardım Etme
7. OTURUM	Paylaşmanın önemini fark eder ve kavrar.	Paylaşma
8. OTURUM	Gönüllü olarak paylaşma davranışı gösterir.	Paylaşma
9. OTURUM	İşbirliği yapmanın önemini fark eder ve kavrar.	İş Birliği
10. OTURUM	Gönüllü olarak işbirliği yapar.	İş Birliği
11. OTURUM	Sorumluluklarının farkına varır.	Sorumluluk
12. OTURUM	Sorumluluklarını yerine getirir.	Sorumluluk

Aile eğitim programı dâhilindeki eğitimler 6 oturum olarak hazırlanmıştır. Oturum içerikleri aşağıdaki gibidir.

1. Oturum: Tanışma ve program tanıtım
2. Oturum: Gelişim dönem özellikleri
3. Oturum: Çocuğa oyun yoluyla iş birliği eğitimi
4. Oturum: İletişim becerileri ve empati
5. Oturum: Olumlu davranış geliştirme (paylaşma, yardımlaşma, iş birliği) ve olumsuz davranışları azaltma (saldırganlık, küfür vb.)
6. Oturum: Oturum: Duygu düzenleme ve sosyal duygusal gelişim

Programın üçüncü ögesi süreçtir. Deney grubunu oluşturan çocuklar ile haftada iki kez olmak üzere toplam 12 oturum altı haftada uygulanmıştır. Oturumların süresi programda uygulanacak olan etkinliklere göre değişkenlik göstermiştir. Programda oturumun hedeflerine

uygun olarak araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan etkinlikler yer almıştır. Oturumlara başlarken konu ile kitap, video klip gibi gorsel ve işitsel materyallerden faydalanılarak çocukların dikkati çekilmeye çalışılmıştır. Oturumun içeriğine uygun olarak bilgilendirmeler yapıp, etkinlikler uygulanmıştır. Etkinlik sonunda etkinlik sonu tartışmaları ile çalışma desteklenmiştir. Oturum tamamlandığında evde de desteklenmeleri için ev ödevleri verilmiştir. Ailelere yapılan çalışmalar hakkında bilgilendirilip yapılacak olan ev ödevi hakkında açıklamalar yapılmıştır. Oturum sonunda verilen bu ev ödevi etkinlikleri kapsamında yapılanlar bir sonraki oturumun başında gönüllü olan çocuklar tarafından grup ile paylaşılmıştır. 2. oturum ve sonrasında ki oturumlarda araştırmacı ve çocuklar birlikte önceki oturumu özetleyip yapılacak olan yeni oturumla bağ kurmuşlardır. Sonrasında, o haftaki oturumun konusuna geçilmiştir.

Aile eğitim programında ki 6 seminer eğitimi çocuklara sosyal beceri eğitimlerinin verildiği 6 hafta da verilmiştir. Yüz yüze yapılacak olan seminerlere katılım aileler için zor olup katılımcı az olacağı dönütü alındığından ötürü seminerler online yapılmıştır. Son oturum yüz yüze yapılmıştır. Velilerden gelen sorular cevaplanmış, verdikleri örnekler birlikte grup içinde tartışılmıştır.

Programın dördüncü öğesi değerlendirmedir. Eğitim programlarının etkililiğini değerlendirmek amacıyla çocukların prososyal davranış düzeylerini belirleyebilmek için Çocuk Prososyallik Ölçeği (Anne Formu, Baba Formu ve Öğretmen Formu) kullanılmıştır.

3.5. Verilerin Toplanması

Çalışmanın deneysel işlemleri ile veri toplama süreci aşağıda bahsedilen adımlar sırasıyla uygulanmıştır:

1. Çalışmada öncelikle alınması gereken izinler alınmış ve okulda çalışmayla ilgili olan kişilerle iletişime geçilmiştir. Öğretmenler, anneler ve babalar çalışmanın hedefi ve doldurulması gereken formlar hakkında bilgilendirilmişlerdir.

2. Grupların olumlu sosyal eylem açısından farklarını belirleyebilmek maksadıyla Prososyal Davranış Ölçeği (Çocuk Formu) anne, baba ve öğretmelere ön test olarak uygulanmıştır. Dört grubun öntest puanları kıyaslanmıştır.

3. Programın uygulanmaya başlanmasından önce deney ve kontrol grupları rastgele seçilerek belirlenmiştir. Gruplara programın pilot uygulaması olarak 1 oturum yapılmıştır.

4. Araştırma dâhilinde araştırmacı tarafından deney grubunu oluşturan çocuklara 12 oturumdan oluşan ve ailelere 6 oturumdan oluşan altı haftalık Sosyal Beceri Eğitim Programı ve Aile Eğitim Programı uygulanmıştır. Kontrol grubundaki çocuklar ise, öğretmenleri tarafından mevcut okul öncesi eğitim programına devam etmişlerdir.

5. Program bitiminde Prososyal Davranış Ölçeği (Çocuk Formu) son test olarak tekrar uygulanmıştır. Elde edilen verilerin istatistiksel analizleri yapılmıştır.

3.6. Verilerin Analizi

Araştırma sürecinde kullanılan Çocuk Prososyallik ölçme aracı anne baba ve öğretmen formlarından elde edilen verilerin istatistiksel analizleri için SPSS 21 istatistik paket programı kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan örneklemin normal dağılım sergileyip sergilemediğini incelenmiştir. Deney grupları ve kontrol grubunun prososyal davranış düzeyleri için uygulanan test sonuçları Tablo 3.6’da verilmiştir.

Tablo 3.6. Değişkenlere Ait Ön Test ve Son Test Puanları

Eğitim	Ölçüm	Form	N	\bar{x}	SS	Çarpıklık	Basıklık
Sosyal Beceri Eğitimi ve Aile Eğitimi	Ön Test	Anne	19	72	11.91	-0.40	-0.87
		Baba	19	81	10.01	0.91	1.13
		Öğretmen	19	70	12.41	0.02	-0.27
	Son Test	Anne	19	87.95	11.79	-0.87	1.58
		Baba	19	93.74	9.49	-1.76	5.78
		Öğretmen	19	91.79	10.08	0.302	-1.65
Aile Eğitimi	Ön Test	Anne	20	78.85	11.52	0.21	-0.88
		Baba	20	82.45	13.98	-0.30	-0.72
		Öğretmen	20	83.05	12.79	-1.71	4.46
	Son Test	Anne	20	87.95	10.29	-0.08	-0.49
		Baba	20	93.75	8.40	-0.77	1.27
		Öğretmen	20	91.40	11.63	-1.27	2.61
Sosyal Beceri Eğitimi	Ön Test	Anne	17	78.71	9.61	-0.69	2.59
		Baba	17	83.47	11.30	-0.58	-0.44
		Öğretmen	17	79.58	14.72	-0.83	0.28
	Son Test	Anne	17	88.29	6.97	-0.83	0.42
		Baba	17	89.53	9.72	0.01	-0.12
		Öğretmen	17	82.18	14.92	-0.51	-0.43
Kontrol Grubu	Ön Test	Anne	13	78.69	7.83	0.24	0.69
		Baba	13	85.08	9.02	0.68	-0.09
		Öğretmen	13	79.53	20.13	0.03	-1.36
	Son Test	Anne	13	78.69	7.65	0.12	0.49
		Baba	13	83.46	8.95	1.04	0.43
		Öğretmen	13	77.08	18.68	0.311	-1.35

Araştırmada toplanan verilerden elde edilen puanlar literatürde önerilen normal dağılım arpıklık ve basıklık değeri olan -2 ile +2 arasında değişmektedir (George ve Mallery, 2021). Sonuçlar normal dağılım gosterdiği için parametrik istatistiksel yontemler kullanılmıştır. Toplanan verilerin on test ve son test puanlarının kendi içindeki farklılıklarını tespit etmek için One Way ANOVA testi kullanılmıştır. Grupların kendi içinde on test ve son test puan farklılıklarını incelemek için de Paired Sample T-Testi kullanılmıştır. En sonda grupların on test son test puan farklılıkları Scheffe Testi ile karşılaştırılmıştır.

BÖLÜM 4

4. BULGULAR

Bu bölümde sosyal beceri eğitim programı ile aile eğitim programının okul öncesi dönemdeki çocukların prososyal davranışlarına etkisinin karşılaştırmalı analizlerine yer verilmiştir.

Tablo 4.1. Deneysel Çalışma Öncesi Ölçek (Ön Test) Puanlarının Gruplara Göre Karşılaştırılması

	Gruplar	N	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Anne	Deney 1	19	11.92				
	Deney 2	20	11.58				
	Deney 3	17	9.62	629.44	209.814	1.86	0.15
	Kontrol	13	7.84				
	Toplam	69	10.81				
Baba	Deney 1	19	10.01				
	Deney 2	20	13.98				
	Deney 3	17	11.30	139.05	46.35	0.35	0.79
	Kontrol	13	9.02				
	Toplam	69	11.30				
Öğretmen	Deney 1	19	12.4196				
	Deney 2	20	12.7918				
	Deney 3	17	14.7269	1690.15	563.38	2.57	0.6
	Kontrol	13	20.1354				
	Toplam	69	15.2965				

Deney 1: Aile Eğitim Programı ve Sosyal Beceri Eğitim Programının uygulandığı deney grubu

Deney 2: Sadece Aile Eğitim Programının uygulandığı deney grubu

Deney 3: Sadece Sosyal Beceri Eğitim Programının uygulandığı deney grubu

Tablo 4.1 incelendiğinde aile eğitim programı ve sosyal beceri eğitim programının uygulandığı grup, sadece aile eğitim programının uygulandığı grup, sadece sosyal beceri eğitim programının uygulandığı grup ve mevcut okul öncesi eğitim programının uygulandığı grubun ön test puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Bu durum, oluşturulan grupların prososyal davranış kazanımı açısından benzer gruplar olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 4.2. Sosyal Beceri Eğitimi ve Aile Eğitimi Verilen Deney Grubunun (Deney 1) Prososyal Davranış Ön Test ve Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

Form	Ölçüm	N	\bar{x}	Sd	t	p
Anne	Ön test	19	72.00	11.92	26.34	.00**
	Son test	19	87.95	11.80		
Baba	Ön test	19	81.00	10.01	35.27	.00**
	Son test	19	93.74	9.50		
Öğretmen	Ön test	19	70.37	12.42	24.70	.00**
	Son test	19	91.79	10.09		

**p<.01.

Aile eğitimi ve sosyal beceri eğitimi verilen deney grubundaki öğrencilerin anne, baba ve öğretmen formları ön test- son test puan karşılaştırmaları tablo 4.2’de verilmiştir. İlişkili örneklem için t-testi sonuçlarına göre anne formu son test puan ortalaması (\bar{x} =87.95), ön test ortalamasına (\bar{x} =72.00) göre yüksektir. Anne formu ortalamalarındaki bu artış istatistiksel olarak anlamlıdır (p<0,05). Baba formu son test puan ortalaması (\bar{x} =93.74), ön test ortalamasına (\bar{x} =81) göre yüksektir. Baba formu ortalamalarındaki bu artış istatistiksel olarak anlamlıdır (p<0,05). Öğretmen formu son test puan ortalaması (\bar{x} =91.79), ön test ortalamasına (\bar{x} =70.37) göre yüksektir. Öğretmen formu ortalamalarındaki bu artış istatistiksel olarak anlamlıdır (p<0,05).

Tablo 4.3. Aile Eğitimi Verilen Deney Grubunun (Deney 2) Prososyal Davranış Ön Test ve Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

Form	Ölçüm	N	\bar{x}	Sd	t	p
Anne	Ön test	20	78.85	11.58	30.44	.00**
	Son test	20	87.95	10.29		
Baba	Ön test	20	82.45	13.98	26.37	.00**
	Son test	20	93.75	8.40		
Öğretmen	Ön test	20	83.05	12.79	29.03	.00**
	Son test	20	91.40	11.63		

**p<.01.

Aile eğitimi verilen deney grubundaki öğrencilerin anne, baba ve öğretmen formları ön test- son test puan karşılaştırmaları tablo 4.3’de verilmiştir. İlişkili örneklem için t-testi sonuçlarına göre anne formu son test puan ortalaması (\bar{x} =87.95), ön test ortalamasına (\bar{x} =78.85) göre yüksektir. Anne formu ortalamalarındaki bu artış istatistiksel olarak anlamlıdır (p<0,05). Baba formu son test puan ortalaması (\bar{x} =93.75), ön test ortalamasına (\bar{x} =82.45) göre yüksektir. Baba formu ortalamalarındaki bu artış istatistiksel olarak anlamlıdır (p<0,05). Öğretmen formu son test puan ortalaması (\bar{x} =91.4), ön test ortalamasına (\bar{x} =83.05) göre yüksektir. Öğretmen formu ortalamalarındaki bu artış istatistiksel olarak anlamlıdır (p<0,05).

Tablo 4.4. Sosyal Beceri Eğitimi Verilen Deney Grubunun (Deney 3) Prososyal Davranış Ön Test ve Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

Form	Ölçüm	N	\bar{x}	Sd	t	p
Anne	Ön test	17	78.71	9.62	33.75	.00**
	Son test	17	88.29	6.97		
Baba	Ön test	17	83.47	11.30	30.45	.00**
	Son test	17	89.53	9.73		
Öğretmen	Ön test	17	79.58	15.150	21.82	.00**
	Son test	17	87.94	10.32		

**p<.01.

Sosyal beceri eğitimi verilen deney grubundaki öğrencilerin anne, baba ve öğretmen formları ön test- son test puan karşılaştırılmaları tablo 4.4’da verilmiştir. İlişkili örneklem için t-testi sonuçlarına göre anne formu son test puan ortalaması (\bar{x} =88.29), ön test ortalamasına (\bar{x} =78.71) göre yüksektir. Anne formu ortalamalarındaki bu artış istatistiksel olarak anlamlıdır (p<0,05). Baba formu son test puan ortalaması (\bar{x} =89.53), ön test ortalamasına (\bar{x} =83.47) göre yüksektir. Baba formu ortalamalarındaki bu artış istatistiksel olarak anlamlıdır (p<0,05). Öğretmen formu son test puan ortalaması (\bar{x} =87.94), ön test ortalamasına (\bar{x} =79.58) göre yüksektir. Öğretmen formu ortalamalarındaki bu artış istatistiksel olarak anlamlıdır (p<0,05).

Tablo 4.5. Kontrol Grubunun Prososyal Davranış Ön Test ve Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

Form	Ölçüm	N	\bar{x}	Sd	t	p
Anne	Ön test	13	78.00	11,92	26,34	.09
	Son test	13	78.62	11,80		
Baba	Ön test	13	85.08	9.02	33.99	.08
	Son test	13	83.46	8.96		
Öğretmen	Ön test	13	79.53	20.14	14.24	.06
	Son test	13	78.08	18.69		

Kontrol grubundaki öğrencilerin anne, baba ve öğretmen formları ön test- son test puan karşılaştırılmaları tablo 4.5’de verilmiştir. İlişkili örneklem için t-testi sonuçlarına göre anne formu son test puan ortalaması (\bar{x} =78.62), ön test ortalamasına (\bar{x} =78.00) göre yüksektir. Anne formu ortalamalarındaki bu artış istatistiksel olarak anlamlı değildir (p>0,05). Baba formu son test puan ortalaması (\bar{x} =83.46), ön test ortalamasına (\bar{x} =85.08) göre düşüktür. Baba formu ortalamalarındaki bu düşüş istatistiksel olarak anlamlı değildir (p>0,05). Öğretmen formu son test puan ortalaması (\bar{x} =78.08), ön test ortalamasına (\bar{x} =79.53) göre düşüktür. Öğretmen formu ortalamalarındaki bu değişim istatistiksel olarak anlamlı değildir (p>0,05).

Tablo 4.6. Grupların Son Test- Ön Test Farkları ve Betimsel Değerleri

Ölçüm	Grup	\bar{x}	SS	SH	F	p
Anne	İki eğitim (1)	15.95	9.95	2.28	11.65	.00**
	Aile Eğitimi (2)	9.10	7.69	1.71		
	Çocuk Eğitimi(3)	9.58	7.64	1.85		
	Kontrol (4)	0.62	7.94	2.20		
Baba	İki eğitim (1)	12.74	6.78	1.55	11.73	.00**
	Aile Eğitimi (2)	11.30	9.40	2.10		
	Çocuk Eğitimi(3)	6.06	6.20	1.50		
	Kontrol (4)	-1.62	5.79	1.60		
Öğretmen	İki eğitim (1)	21.42	13.96	3.20	15.03	.00**
	Aile Eğitimi (2)	8.35	7.44	1.66		
	Çocuk Eğitimi(3)	8.36	9.51	2.30		
	Kontrol (4)	-1.45	7.43	2.06		

**p<.01.

Yapılan ANOVA sonuçları incelendiğinde sosyal beceri eğitimi ve aile eğitimi uygulanan (Deney 1) grup, aile eğitimi uygulanan (Deney 2) grup, sosyal beceri eğitimi uygulanan (Deney 3) grup ve kontrol grubu anne formu son test puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [F=11,65,p<0,01]. Aynı grupların baba formu son test puanları arasında da [F=11,73, p<0,01] ve öğretmen formu son test puanları arasında da anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [F=15,03, p<0,01].

Tablo 4.7. Grupların Son test-Ön Test Farklarının Scheffe Testi ile Karşılaştırılması

Ölçüm	(I) Grup	(J) Grup	Ortalama arasındaki Fark (I-J)	p	d	Etki büyüklüğü		
Anne	1	2	6.85	.10	1.70	Çok büyük düzeyde		
		3	6.37	.17				
		4	15.33	.00**				
	2	3	-0.48	.99	1.08	Çok büyük düzeyde		
		4	8.48	.02*				
	3	4	8.96	.02*	1.14	Çok büyük düzeyde		
Baba	1	2	1.44	.95	2.27	Çok büyük düzeyde		
		3	6.68	.07				
		4	14.36	.00**				
	2	3	5.24	.21	1.65	Çok büyük düzeyde		
		4	12.92	.00**				
	3	4	7.68	.04*	1.28	Çok büyük düzeyde		
Öğretmen	1	2	13.07	.00**	1.16	Çok büyük düzeyde		
		3	13.06	.00**			1.09	Çok büyük düzeyde
		4	22.87	.00**				
	2	3	-0.01	.99	1.31	Çok büyük düzeyde		
		4	9.80	.01*				
	3	4	9.81	.01*	1.14	Çok büyük düzeyde		

**p<.01, *p<.05.

1: Sosyal beceri eğitimi ve Aile eğitimi alan (Deney 1) grup

2: Aile eğitimi alan (Deney 2) grup

3: Sosyal beceri eğitimi alan (Deney 3) grup

4: Kontrol grubu

Tablo 4.7’de görüldüğü üzere grupların son test-ön test puan farkları Scheffe testiyle karşılaştırılmıştır. Gerçekleştirilen karşılaştırma sonucuna göre Anne ölçeğinden elde edilen puanlarda sosyal beceri eğitimi ile aile eğitim programı alan deney grubunun puan farkları sadece aile eğitimi ve sadece sosyal beceri eğitimlerinden yüksektir. Aynı zamanda çocuğa yönelik yapılan sosyal beceri eğitimdeki puan farkı aile eğitiminden yüksektir. Bu eğitimlerdeki fark anne formundan alınan puanlara göre istatistiksel olarak anlamsızdır ($p>.05$). Bir başka deyişle tüm eğitimlerde prososyallik puanlarında artış gerçekleşmiş aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur. Tüm eğitim programları kontrol grubuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmuştur ($p<.05$). Anne formundan alınan sonuçlara göre tüm eğitim gruplarının prososyallik düzeyi kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde artmıştır.

Gerçekleştirilen karşılaştırma sonucuna göre baba ölçeğinden elde edilen puanlarda sosyal beceri eğitimi ile aile eğitim programı alan deney grubunun puan farkları sadece aile eğitimi ve sadece sosyal beceri eğitimlerinden yüksektir. Aynı zamanda aileye yönelik yapılan eğitimdeki puan farkı çocuk eğitiminden yüksektir. Ancak bu eğitimlerdeki fark baba formundan alınan puanlara göre istatistiksel olarak anlamsızdır ($p > .05$). Bir başka değişle tüm eğitimlerde prososyallik puanlarında artış gerçekleşmiş aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur. Tüm eğitim programları kontrol grubuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmuştur ($p < .05$). Baba formundan alınan sonuçlara göre tüm eğitim gruplarının prososyallik düzeyi kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde artmıştır.

Öğretmen ölçeğinden elde edilen puanlarda sosyal beceri eğitimi ile aile eğitim programı alan deney grubunun puan farkları sadece aile eğitimi ve sadece sosyal beceri eğitimlerinden yüksektir. Aynı zamanda aileye yönelik yapılan eğitimdeki puan farkı çocukeğitiminden yüksektir. Sosyal beceri eğitimi ile aile eğitim programı alan deney grubunun puanları sadece aile eğitimi ve sadece çocuk eğitimi verilen gruba göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksektir ($p < .05$). Bir diğer değişle öğretmenlere göre iki eğitimin aynı anda verilmesi daha etkilidir. Sadece aile ve sadece çocuk eğitimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur ($p > .05$). Tüm eğitim programları kontrol grubuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmuştur ($p < .05$). Öğretmen formundan alınan sonuçlara göre tüm eğitim gruplarının prososyallik düzeyi kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde artmıştır.

Programların etki düzeyleri incelendiğinde anne, baba ve öğretmen formlarına göre bütün deney gruplarına verilen eğitimlerin, herhangi bir eğitim verilmeyen kontrol grubuna göre çok büyük düzeyde etkili olduğu görülmüştür. Ayrıca öğretmen formu sonuçlarına göre sosyal beceri eğitim programı ve aile eğitim programının birlikte uygulanması sadece sosyal beceri eğitim programının ya da sadece aile eğitim programının uygulanmasından daha etkilidir.

BÖLÜM 5

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmanın veri analizlerinden elde edilen bulgular tartışılmış ve elde edilen bulgulara ilişkin yorumlar sunulmuştur.

5.1. Tartışma

Araştırma sonuçlarına göre, Sosyal Beceri Eğitim Programı ve Aile Eğitim Programı, okul öncesi dönemdeki çocukların prososyal davranışlarını anlamlı ölçüde artırmıştır. Bulgular incelendiğinde, deneysel işlem sonrası alınan son test puanlarının, deneysel işlemden önce alınan ön test puanlarından hem anne baba hem de öğretmen formlarında daha yüksek olduğu görülmüştür. Deneysel işlem uygulanan üç grup arasında, prososyal davranış becerisinde en yüksek artış gösteren grubun, aile eğitim programının yanı sıra okulda sosyal beceri eğitim programı da uygulanan çocuklar olduğu belirlenmiştir. Çocukların hem okulda hem de evde aynı anda alacakları destek, sadece okulda veya evde alacakları desteğe kıyasla daha olumlu sonuçlar doğurabilir. Literatür incelendiğinde, sosyal beceri eğitimi için ailelere ve çocuklara ayrı gruplar halinde eğitim veren çalışmalara rastlanmamıştır. Bununla birlikte, çocuklara verilen eğitimde aile katılımının sağlandığı, aile katılımlı çocuk çalışmalarının yapıldığı görülmüştür. Kozu ve Elaldı (2024) araştırmalarında, öğretmenlerin aile katılımlı etkinliklerin öğrenciler üzerinde özgüven, okula aidiyet, iş birliği ve sorumluluk gibi prososyal davranışları artırdığı görüşünde olduklarını bildirmişlerdir. Başka bir araştırmada ise 4-5 yaş arasındaki çocuklar için hazırlanan aile katılımı ve sosyal beceri eğitim programlarının tek başına ve birlikte çocukların sosyal becerileri üzerindeki etkisi incelenmiştir ve aile katılımlı sosyal beceri eğitim programının diğer eğitimlere göre daha etkili bir yaklaşım olduğu bulunmuştur. Bu çalışma, ayrıca çocukların okulda ve evde becerilerinin desteklenmesinin önemine de vurgu yapmaktadır (Göktaş ve Ogelman, 2016). Dereli-İman (2014) tarafından 5-6 yaş çocukları üzerinde etkisi incelenen Değerler Eğitimi Programı, aile katılımı etkinliklerini içermektedir. Bu çalışmada, eğitim programının çocukların sosyal beceri, sosyal problem çözme becerisi ve psiko-sosyal gelişim puanlarını artırdığı ortaya konulmuştur. Ekinci-Vural (2006) tarafından okul öncesi eğitim programındaki duyuşsal ve sosyal becerilere yönelik hedeflere uygun olarak hazırlanan aile katılımlı sosyal beceri eğitimi programının çocuklarda sosyal becerilerin gelişimine etkisi incelenmiş ve bu çalışmanın bulguları ile örtüşmüştür. Gürşimşek (2003) çalışmasında da ailenin eğitim sürecine katılım düzeyi ile çocukların öğretmenlerce gözlenen psiko-sosyal

gelişim düzeyleri arasında olumlu bir ilişki bulunduğu ortaya koyulmuştur. Sonuç olarak, yapılan çalışmalar, çocukların evde ve okulda becerilerinin desteklenmesinin önemini vurgulamaktadır. Bu çalışmanın bulguları, alan yazındaki benzer çalışmalarla paralellik göstermektedir.

Araştırmanın bulgularına göre, aile eğitim programı, okul öncesi dönemdeki çocukların prososyal davranışlarını anlamlı ölçüde artırmaktadır. Sadece aile eğitim programının uygulandığı deney grubundaki çocukların prososyal davranış düzeyine yönelik son test puanı, ön test puanına göre daha yüksektir. Son test lehine oluşan bu anlamlı farklılık, uygulamanın etkili olduğu şeklinde yorumlanabilir. Genç (2021) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, annelerin topluma faydalı davranışlar sergilemesinin, çocuklarının da benzer davranışları göstermesiyle doğrudan ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca, Topaloğlu (2023) tarafından yapılan bir başka çalışmada, demokratik bir yaklaşım benimseyen annelerin çocuklarının, prososyal davranışlar açısından daha olumlu sonuçlar sergilediği raporlanmıştır. Boz vd. (2018) yaptıkları çalışmada, aile katılımlı sosyal beceri oyunlarının 60-72 aylık çocukların sosyal becerileri üzerindeki etkisini incelemiştir. Bu çalışmada, aile katılımlı sosyal beceri oyunlarının oynandığı grubun sosyal becerilerinin, yalnızca sınıf içi sosyal beceri oyunlarının oynandığı grubun sosyal becerilerinden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özel ve Zelyurt (2016) yaptıkları çalışmada, anne baba eğitimlerinin, anne babaların çocuklarıyla olan ilişkilerine olumlu yönde etki ettiğini ifade etmişlerdir. Neslitürk (2013) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada ise, okul öncesi eğitime devam eden öğrencilerin annelerine yönelik düzenlenen eğitim programının, çocukların sosyal becerileri üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Bu programın, çocukların iletişim kurma, iş birliği yapma, kendilerini ifade etme, sorumluluk alma, empati kurma, grup içinde uyumlu hareket etme ve öz denetim gibi becerilerini belirgin bir şekilde geliştirdiği tespit edilmiştir. Yukarıda belirtilen araştırmaların bulguları, bu araştırmanın bulgularıyla paralellik göstermektedir. Aile eğitim programlarının, ailenin çocuk eğitiminde etkin olmasının, çocuklara istenilen becerilerin kazandırılmasında etkili olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre, sosyal beceri eğitim programının okul öncesi dönemdeki çocukların prososyal davranışlarını anlamlı ölçüde artırdığı görülmektedir. Sadece sosyal beceri eğitim programının uygulandığı deney grubundaki çocukların prososyal davranış düzeyine yönelik son test puanı, ön test puanına göre daha yüksektir. Son test lehine oluşan bu anlamlı farklılık, programın etkili olduğu şeklinde yorumlanabilir. Türkiye’de okul

öncesi dönemdeki çocukların prososyal becerilerini ele alan deneysel araştırmalarda artış görölmektedir. Bu araştırmalarda, uygulanan sosyal beceriyi destekleyici eğitim programlarının çocukların sosyal beceri ve prososyal davranış düzeylerini artırdığı ortak bir sonuç olarak rapor edilmiştir. Örneğın, Bağıcı-Çetin (2021) prososyal davranış psikoeğitim programının, deney grubundaki çocukların prososyal davranış düzeyini artırdığını, aynı zamanda çocukların yaşam doyumunu ve sosyal duygusal uyumunu olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir. Bozkurt (2022) çalışmasında, hazırlanan prososyallik eğitim programının çocukların prososyal davranış düzeylerini öğretmen görüşüne göre olumlu yönde etkilediğini ifade etmiştir. Ata-Doğın (2023) ise beş yaş çocuklarına uyguladığı programın, deney ve kontrol grupları arasında, çocukların duyguları yönetme becerileri, arkadaşlık ilişkileri ve empati becerileri açısından deney grubu lehine anlamlı bir fark yarattığını belirlemiştir. Köleoğlu (2023)'nun geliştirdiğı sosyal beceri eğitim programının, 5-6 yaş grubu çocuklarının sosyal beceri ve problem davranışları üzerinde olumlu etkisi olduğı tespit edilmiştir. Son beş yılda yapılan sosyal beceri ve prososyal davranış düzeylerini artıracak eğitim programlarının uygulandığı çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Aksakal, 2020; Aksoy ve Baran, 2020; Bozkurt Polat vd., 2020; Değirmenci, 2022; Ezmeci, 2019). Daha önce yapılan araştırmalarda da, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal beceri düzeylerini artırmak için hazırlanan eğitim programlarının, deney grupları lehine anlamlı bir farklılık yarattığı bulunmuştur (Aksoy, 2014; Durualp ve Aral, 2010; Ekinci Vural ve Gürşimşek, 2009; Göktürk İnce, 2014; Günindi, 2010; Kılıç, 2016; Kuyurtar, 2011; Özer, 2016; Pekdoğan, 2016; Sapsağlam, 2015; Uysal ve Balkan, 2015). Yurt dışında yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlar görölmektedir. Sonuç olarak, sosyal becerileri hedef alan eğitim programlarının çocukların sosyal becerilerini artırdığı görölmektedir. Bu araştırmanın sonuçları, benzer çalışmalarda örtüşmektedir.

Araştırmanın son bulgusuna göre, hem çocuğa hem de aileye eğitimin bir arada verildiğı grubun prososyal davranışlarındaki artış, diğeri gruplardan daha yüksektir. Öğretmenlerden elde edilen verilere göre, bu artış istatistiksel olarak anlamlıdır; ancak anne ve babalardan elde edilen sonuçlara göre, istatistiksel olarak anlamlı değildir. Başka bir deyişle, öğretmenler, her iki eğitimin de verildiğı gruptaki prososyal davranış artışını daha belirgin görmüşlerdir. Buna karşılık, ailelerden alınan sonuçlar, tüm deney gruplarına verilen eğitimlerin etkili olduğunu, ancak aralarındaki farkın anlamlı olmadığını göstermektedir. Bu bulgunun olası nedenleri üzerinde durmak, araştırmanın sonuçlarını daha iyi anlamamıza yardımcı olabilir. Öncelikle, öğretmenlerin sosyal becerileri değerlendirme ve gözleme

konusundaki pedagojik eğitimleri, bu farklılıkta etkili olabilir. Öğretmenler, eğitimleri boyunca öğrendikleri sistematik gözlem teknikleri ve değerlendirme yöntemleri sayesinde, çocukların sosyal becerilerindeki değişimleri daha nesnel ve detaylı bir şekilde gözlemleyebilirler. Ayrıca, öğretmenlere sınıf ortamı, sosyal becerileri daha iyi gözlemleme fırsatı sunar. Sınıf ortamında çocuklar, akranlarıyla daha fazla etkileşimde bulunur ve bu durum, prososyal davranışların sergilenmesi için daha fazla fırsat yaratır. Buna karşılık, ebeveynlerin çocuklarını değerlendirme biçimi, çeşitli nedenlerle daha öznel olabilir. Ebeveynler, çocuklarının davranışlarını genellikle ev ortamında gözlemler ve bu ortam, sınıf ortamından farklı dinamiklere sahiptir. Evde, çocukların davranışları daha az sayıda akran etkileşimi içerir ve bu da prososyal davranışların sergilenme sıklığını etkileyebilir. Ayrıca, ebeveynlerin kendi algıları ve beklentileri, çocuklarının davranışlarını değerlendirmelerinde farklılıklara yol açabilir. Örneğin, ebeveynler çocuklarının olumlu davranışlarını daha fazla ön plana çıkarma veya olumsuz davranışlarını göz ardı etme eğiliminde olabilirler. Sonuç olarak, araştırmanın bulguları, sosyal beceri eğitiminin hem okul hem de ev ortamında desteklenmesinin çocukların prososyal davranışlarının gelişiminde etkili olduğunu göstermektedir. Öğretmenlerin ve ailelerin değerlendirme farklılıkları, eğitim sürecinin her iki ortamda da tutarlı ve koordineli bir şekilde yürütülmesinin önemini vurgulamaktadır. Bu bulgu, sosyal becerilerin kazandırılmasında aile ve okul iş birliğinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

5.2. Sonuç

Sosyal beceri eğitim programı ile aile eğitim programı psiko-eğitim programı uygulama çalışmasından elde edilen bulgulara dayalı araştırmanın sonuçları aşağıda sıralanmıştır.

1. Hem aile eğitim programının hem de sosyal beceri eğitim programının uygulanan öğrencilerin prososyal davranışları artmıştır.
2. Sadece aile eğitim programının uygulanan öğrencilerin prososyal davranışları artmıştır.
3. Sadece sosyal beceri eğitim programının uygulanan öğrencilerin prososyal davranışları artmıştır.
4. Öğretmenlerin öğrencilerin prososyal davranışlarını değerlendirmesine göre her iki eğitimin aynı anda verilmesi sadece aile eğitimi ya da sadece öğrencilere sosyal beceri eğitimi verilmesinden daha etkilidir.

5. Anne ve babaların öğrencilerin prososyal davranışlarını değerlendirmesine göre aynı anda hem çocuklara hem ailelere verilen eğitimde, sadece aileye verilen eğitimde, sadece çocuğa verilen eğitimde etkilidir.

Sonuç olarak; her iki programın aynı anda verilmesi, sadece aile eğitimi ya da sadece çocuğa verilen sosyal beceri eğitimi öğrencilerin prososyal davranışlarını artırmaktadır.

5.3. Öneriler

Bu araştırmanın bulguları doğrultusunda, okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal becerilerini desteklemeye yönelik eğitim programları artırılmalıdır. Ebeveynlere bu konularda rehberlik edilmeli ve uygun rol model olmaları için gereken davranışları kazanmalarına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Eğitim programları uzun süreli ve zamana yayılmış olmalı, davranış kazanımı için yeterli süre sağlanmalı ve etkileri uzun vadede izlenmelidir.

Sosyal beceri eğitim programlarının aile içi iletişim ve ebeveyn-çocuk ilişkisi üzerindeki etkileri araştırılmalıdır. Farklı sosyal becerilerin ele alındığı ve hem ailelere hem de çocuklara yönelik eğitimlerin verildiği çalışmalar yapılmalıdır. Farklı illerde ve yaş gruplarında prososyal davranışlarla ilgili araştırmalar planlanmalıdır. Boylamsal çalışmalarla eğitimlerin aileler ve çocukların sosyal becerileri üzerindeki uzun vadeli etkileri izlenmelidir.

Aile eğitimi, çocuk eğitimine başlamadan önce tamamlanmalı ve çocuk eğitimi sırasında aile katılım etkinlikleriyle desteklenmelidir. Babaların aktif katılımını sağlayan aile eğitim programları hazırlanabilir.

Okul öncesi öğretmenlerine sosyal becerileri destekleyici etkinlikler konusunda hizmet içi eğitimler verilmelidir. Rehberlik ve Araştırma Merkezleri, üniversiteler ve okul öncesi eğitim kurumları ile birlikte, öğrencilerin sosyal becerilerini geliştirmeye yönelik ortak çalışmalar yürütmelidir. Öğretmenler, sosyal becerileri artırmaya yönelik sınıf içi yönetim stratejileri oluşturmalı ve sosyal beceri eksikliklerine karşı etkili programlar tasarlayabilirler.

KAYNAKLAR

- Acun-Kapıkıran, N., İvrendi, B. A. ve Adak, A. (2006). Okul öncesi çocuklarında sosyalbeceri durum saptaması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(19), 19-27.
- Adler, A. (2003). *İnsan tabiatını tanıma*. (Çev. A. Yörükkan). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ahmadova, P. (2019). *Annenin bağlanma özelliği ile ebeveyn tutumları ve çocukların ruhsal, davranışsal durumuarasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Aydın Üniversitesi.
- Akbaba, S. (1994). *Grupla psikolojik danışmanın sosyal psikolojik bir kavram olan özgeciliğe üzerindeki etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Akkök F. (2006). *İlköğretimde sosyal becerilerin geliştirilmesi öğretmen el kitabı* (4. Basım). Özgür Yayınları.
- Aksakal, B. (2020). *Oyun temelli sosyal beceri geliştirme programının koruyucu bakım altındaki 6 yaş çocukların sosyal beceri ve duygu düzenleme düzeyine etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Bahçeşehir Üniversitesi.
- Aksoy, P. (2014). *Hikâye anlatma temelli ve oyun temelli sosyal beceri eğitiminin anasınıfına devam eden çocukların sosyal becerilerine etkisinin incelenmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Aksoy, P. ve Baran, G. (2020). Hikâye anlatma temelli ve oyun temelli sosyal beceri eğitiminin anasınıfı çocuklarının sosyal becerilerine etkisi: Deneysel bir çalışma. *Eğitim ve Bilim*, 45(204), 157-183.
- Aral, N., Baran, G., Çimen, S. ve Bulut, Ş. (2000). *Çocuk gelişimi 2* (1. Baskı). İstanbul: YA-PA Yayınları.
- Arslaner, H. (2019). *Hemşirelerin diğerkâmlık düzeyleri* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Aslan, E. (2008). *Drama temelli sosyal beceri eğitiminin 6 yaş çocuklarının sosyal ilişkilerveişbirliği davranışlarına etkisi*[Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi.
- Ata, S. (2022). *Prososyal destek eğitim programının (pro-dep) ailelerin ve çocukların prososyal becerileri üzerindeki etkisinin incelenmesi* [Doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Ata Doğan, S. (2023). *Oyun temelli empati programının çocukların empati, arkadaşlık ve duyguları yönetme becerilerine etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

- Atak, F. (2020). *10-14 yaş arasındaki çocukların dijital oyun bağımlılığı ile sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Ateş, B. ve Sağar, M. E. (2024). *Geleneksel ve güncel psikolojik danışma kuramları*. Eğitim Yayınevi.
- Atmaca, R. N., Gültekin Akduman, G. ve Şepitci Sarıbaş, M. (2020). Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin bazı demografik özelliklere göre incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6(2), 157-173. <https://doi.org/10.47714/uebt.768067>
- Avcıoğlu, H. (2007). Sosyal becerileri değerlendirme ölçeği (4-6 yaş) geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(7), 93-103.
- Aydın, M. Ş. (2015). *Çocuklarda (3-4 yaş) zihin kuramı ve kendini düzenleme becerisininolumlu sosyal davranış üzerine etkisi* [Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Aydın, M. Z. (2003). Ailede ahlâk eğitimi. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(2), 25-158.
- Aydın, M.Ş. (2021). 13-70 aylık çocuklarda prososyal davranışlar: Doğal gözlem çalışması. *Psikoloji Çalışmaları*, 41(2), 673–709. <https://doi.org/10.26650/SP2019-0096>
- Aytar-Güngör, F. A. (2016). *Kişilik gelişimi*. A. Ulusoy (Ed.). Anı Yayınları.
- Ayten, A. (2009). *Prososyal davranışlarda dindarlık ve empatinin rolü* [Yayımlanmamış Doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Bağcı, B. (2015). *Çocuk ve yetişkin prososyallik ölçeklerinin geçerlik güvenilirlik çalışması ve çocuk ile anne-baba prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi.
- Bağcı, B. ve Öztürk-Samur, A. (2016). Çocuk ve yetişkin prososyallik ölçeklerinin geçerlik güvenilirlik çalışması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 59-79.
- Bağcı-Çetin, B. (2021). *Prososyal davranış psikoeğitim programının okul öncesi dönem 5-6 yaş çocuklarının prososyal davranışlarına, sosyal duygusal uyumuna ve yaşam doyumuna etkisi* [Yayımlanmamış Doktora tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- Bandura, A. (2002). Social cognitive theory in cultural context. *Applied Psychology: An International Review*, 51(2), 269–290. <https://doi.org/10.1111/1464-0597.00092>
- Bandura, A., Caprara, G. V., Barbaranelli, C., Gerbino, M. ve Pastorelli, C. (2003). Role of affective self-regulatory efficacy in diverse. *Spheres of Psycho social Functioning Child Development*, 73(3), 769-782. <https://doi.org/10.1037/t10530-000>

- Bartal, D. (1982). *A cognitive-learning model of helping behavior development: Possible implications and applications*. N. Eisenberg (Ed.), *The development of prosocial behavior* (ss. 199-217). Academic Press.
- Bar-Tal, D., Raviv, A. ve Goldberg, M. (1982). Helping behavior among preschool children: An observational study. *Child Development*, 53(2), 396-402. <https://doi.org/10.2307/1128982>
- Başaran, F. (1974). *Psiko-sosyal gelişim*. Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Beatty, J.J. (1998). *Observing development of the young child* (4. Ed.). PrenticeHall, Inc.
- Bee, H. (1992). *The developing child*. Harper Collins College Publishers.
- Bektaş, M. ve Karadağ, B. (2013). İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin yardımlaşma değerine yönelik geliştirdikleri meteforların incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 8(8), 271-286.
- Bellack, A., Mueser, K., Gingerich, S. ve Agresta, J. (2004). *Social skills training for schizophrenia: a step-by-step guide*. The Guilford Press.
- Berk, L. E. (2018). *Bebekler ve Çocuklar*. (7. Baskı). Erdoğan Işıkoğlu N. (Ed.) Nobel Yayınları.
- Berti, S., ve Cigala, A. (2020). Mindfulness for preschoolers: Effects on prosocial behavior, self-regulation and perspective taking. *Early Education and Development*, 33(1), 38-57.
- Bierhoff, H. W. (2002). *Prosocial behavior*. Psychology Press.
- Brooks, G. P. ve Johanson, G. A. (2003). TAP: Test analysis program. *Applied Psychological Measurement*, 27(4), 303-304.
- Biruny, D. H. ve Salsabila, I. (2021). The application of a humanistic approach to healthcare and education. *AMCA Journal of Community Development*, 1(1), 9-12. <https://doi.org/10.51773/ajcd.v1i1.22>
- Blake, R. P. Ve Rand, G.D. (2010). Currency value moderates equity preference among young children. *Evolution and Human Behavior*, 31(3), 210-218. <https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2009.06.012>
- Bolat, F. (2023). *Almanya'da okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden türk çocukların prososyal davranışları ile babalarının prososyal davranışları ve babalık rolü algılarının incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Bower, A. A. (2012). *What we do when children are good: How parents reinforce their preschool children's prosocial behaviors, and the effectiveness of these strategies across contexts* [Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi]. University of Nebraska (UMI Number: 1515370).

- Boz, M., Uludağ, G. ve Tokuç, H. (2018). Aile katılımlı sosyal beceri oyunlarının okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal becerilerine etkisi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(1), 137-158.
- Bozkurt Polat, E., Özbey, S., Türkmen, S. ve Köyceğiz Gözeler, M. (2020). 60-72 aylıkgöçmen afgan çocuklara uygulanan sosyal uyum ve beceri programının etkisinin incelenmesi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 1-20. doi: 10.37754/737081.2020.521
- Bozkurt, A. (2022). *60-72 aylık okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocuklara uygulanan prososyallik eğitim programının çocukların prososyal davranışlarına etkisinin incelenmesi* [Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Broadhead, P., Johnston, J., Tobbell, C. ve Woolley, R. (2010). *Personal, social and emotional development*. Continuum International Publishing.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development*. Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/9780674028845>
- Burak, Y., Acar, İ. H. ve Özdemir, E. (2023). Özel gereksinimli çocuğa karşı prososyal davranış ölçeği geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 153-174. <https://doi.org/10.52826/mcbuefd.1340019>
- Büyüköztürk, Ş. 2014. *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum* (19. baskı). Pegem Akademik Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2024). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (35. Baskı). Pegem Akademik Yayıncılık.
- Caldarella, P. ve Merrell, K. W. (1997). Commondimensions of social skills of children and adolescents: a taxonomy of positive behaviors, *School Psychology Review*, 26 (2), 264-278.
- Canney, C. veByrne, A. (2006). Evaluatingcircle time as a supporttosocialskills development—reflections on a journey in school-basedresearch. *British Journal Of Special Education*, 33(1),19-24.
- Canpolat, M. (2017). *Sosyal beceri eğitiminin psikolojik danışman adaylarının sosyal beceri ve psikolojik iyi olma düzeylerine etkisi* [Yayımlanmamış Doktora tezi]. Çukurova Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr>.
- Carlo, G. ve Randall, B. A. (2002). The development of a measure of prosocial behaviors for late adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 31(1), 31-44.<https://doi.org/10.1023/A:1014033032440>
- Carlo, G., Fabes, R. A., Laible, D. ve Kupanoff, K. (1999). Early adole scence and prosocial/moral behavior II: The role of social and contextual in fluences. *The Journal of Early Adolescence*, 19(2), 133-147.

- Carter, A. S., Briggs-Gowan, M. J. ve Davis, N. O. (2004). Assessment of young children's social emotional development and psychopathology: Recent advances and recommendation for practice. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(1), 109-134.
- Ceylan, Ş. (2009). *Vineland sosyal-duygusal erken çocukluk ölçeğinin geçerlik-güvenirlik çalışması ve okul öncesi eğitim kurumuna devam eden beş yaş çocuklarının sosyal-duygusal davranışlarına yaratıcı drama eğitiminin etkisinin incelenmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Chiu, S. (2001). *Exploring kindergartners' social and cognitive competence: an application of ecls-k.*[Yayımlanmamış doktora tezi]. University Of Maryland, College Park.
- Civelek, B. (2006). Çocuklara sorumluluk bilinci kazandırmak. *Çocuk Çocuk Dergisi*, 58(1), 20-22.
- Conte, E., Grazzani, I. ve Pepe, A. (2018). Social cognition, language, and prosocial behaviors: A multitransmixed-methods study in early childhood. *Early Education and Development*, 29(6), 814-830.
- Coyne, S.M., Stockdale, L., Linder, J.R., Nelson, D.A., Collier, K.M. ve Essig, L.W. (2017). Pow! Boom! Kablam! Effects of viewing super hero programs on aggressive, prosocial, and defending behaviors in preschool children. *J Abnorm Child Psychol*, 45, 1523-1535. DOI 10.1007/s10802-016-0253-6
- Cüceloğlu, D. (1999). *Anlamlı ve coşkulu Bir yaşam için savaşçı*. Sistem Yayıncılık.
- Çalık, T., Özbay, Y., Özer A., Kurt, T. ve Kandemir, M. (2009). İlköğretim okulu öğrencilerinin zorbalık statülerinin okul iklimi, prososyal davranışlar, temel ihtiyaçlar ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 15(60), 555-576.
- Çam, Z., Seydooğulları, S., Çavdar, D. ve Çok, F. (2012). Ahlâk gelişimine klasik ve yenikuramsal yaklaşımlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1211-1225.
- Çelebi Öncü, E. (2002). Erken çocukluk döneminde sorumluluk eğitimi. *Çocuk Çocuk Dergisi*, 58(1), 14-17.
- Çelik, Z. (2014). *İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin yardımseverlik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Erzurum ili örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Çelik-Kahraman, S. (2019). *Okul öncesi prososyal davranış ölçeğinin geliştirilmesi ve 48-72 aylık çocuklarda prososyal davranışların bazı değişkenlere göre incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Çubukçu, A. (2019). *48 – 72 aylık çocukların prososyal davranışları ile annelerinin prososyal davranışları ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Uludağ Üniversitesi.

- Değirmenci, G. Y. (2022). *Sosyal beceri eğitimi programının öğrenme güçlüğü olan çocukların sosyal becerileri üzerindeki etkililiğinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Dereli, E. (2019). The relationship between prosocial behaviours, aggression types and moral social rule knowledge in preschool children. *Cypriot Journal of Educational Sciences*, 14(1), 042-055.
- Dereli-İman, E. (2014). Değerler eğitimi programının 5-6 yaş çocukların sosyal gelişimine etkisi: sosyal beceri, psiko-sosyal gelişim ve sosyal problem çözme becerisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(1), 249-268. <https://www.edam.com.tr/kuyeb/pdf/tr/2d55df4e2179caad67f7cb34a1f9df4celitr.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Dowd, T. ve Tierney, J. 2005. *Teaching social skills to youth: A step-by-step guide to 182 basis to complex skills plus helpful teaching techniques* (2nd edition). Boys Town Press.
- Dökmen, Ü. (2023). *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati Hakkında Bilgiler*. Sistem Yayıncılık.
- Durualp, E. ve Aral, N. (2010). Altı yaşındaki çocukların sosyal becerilerine oyun temelli sosyal beceri eğitiminin etkisinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 160-172. <http://efdergi.hacettepe.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/468-published.pdf>
- Dworetzky, J.P. (1990). *Introduction to child development* (4th ed.). West Publishing Company.
- Eisenberg, N. (2005). The development of empathy-related responding. *Nebraska Symposium on Motivation*, 51(1), 71-117.
- Eisenberg, N. ve Strayer, J. (1987). Critical issues in the study of empathy. In N. Eisenberg & J. Strayer (Eds.), *Empathy and its development* (pp. 3-13). Cambridge University Press.
- Eisenberg, N., Damon, W. ve Lerner, R. M. (Eds.). (2006). *Handbook of child psychology social, emotional and personality development* (vol 3). John Wiley & Sons.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A. ve Spinrad, T. L. (2006). Prosocial development. In N. Eisenberg, W. Damon, ve R. M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development* (Vol. 3. 6th ed.), (646-718). Wiley.
- Eisenberg, N., McCreath, H. Ve Ahn, R. (1988). Vicarious emotional responsiveness and prosocial behavior their inter relations in young children. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 14(2), 298-311. <https://doi.org/10.1177/0146167288142008>
- Eisenberg, N. Ve Fabes, R. (1998). *Prosocial development*. In W. Damon ve N. Eisenberg (Eds.), *Handbook of child psychology: Social, emotional and personality development* (Vol. 3, pp. 701-778). Wiley.

- Eisenberg, N. Ve Mussen, P. H. (1989). *Cambridge studies in social and emotional development. The roots of prosocial behavior in children*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511571121>
- Eisenberg, N. Ve Mussen, P. H. (1989). *The roots of prosocial behavior in children*. Cambridge University.
- Ekinci, H. (2018). *Okulda ve ailede değerler eğitimi*. Kayıhan Yayınları.
- Ekinci-Vural, D. (2006). *Okul öncesi eğitim programındaki duyuşsal ve sosyal becerilere yönelik hedeflere uygun olarak hazırlanan aile katılımlı sosyal beceri eğitimi programının çocuklarda sosyal becerilerin gelişimine etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Ekinci-Vural, D. ve Gürşimşek, I. (2009). *Okul öncesi eğitim programındaki duyuşsal ve sosyal becerilere yönelik hedeflere uygun olarak hazırlanan aile katılımlı sosyal beceri eğitimi programının çocuklarda sosyal becerilerin gelişimine etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Emen, M. ve Aslan, D. (2018). *Dünya'da okul öncesi eğitim*. İ. Ulutaş & S. Demiriz (Ed.), Pegem Akademi Yayıncılık.
- Eranıl, A. ve Demirkasımoğlu, N. (2021). Ekolojik sistem kuramı lensinden türk eğitim politikasının çoklu katmanları. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3), 1105-1129.
- Erbay, E. (2008). *Okul öncesi eğitimi alan ve almayan ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin sosyal becerilere sahip olma düzeyleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- Erman, M. ve Arcagök, S. (2024). Okul öncesi dönemi çocukların sorumluluk ve motivasyon düzeyleri arasındaki ilişki. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(149), 300-312. Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.74712>
- Erten-Sarıkaya, H. (2020). *Okul Öncesi öğretmenleri iletişim becerileri psiko-eğitim programının öğretmenlerin iletişim becerileri ile 5 yaş çocuklarının sosyal-duygusal uyum düzeyleri ve prososyal davranışları üzerindeki etkisi* [Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- Ezmeçi, F. (2019). *Okul öncesi öz düzenleme programının çocukların öz-düzenleme, problem davranışları ve sosyal becerilerine etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Fersahoğlu, Y. (2001). Yetişkinlerin din eğitim ve öğretiminde yardım etme bilinci. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20(1),145-159.
- Feshbach, N. D. (1975). Empathy in children: Some theoretical and empirical considerations. *The Counseling Psychologist*, 5(2), 25-30. <https://doi.org/10.1177/001100007500500207>

- Feshbach, N. D. ve Feshbach, S. (1982). Empathy training and there gulation of aggression: Potentialities and limitations. *Academic Psychology Bulletin*, 4(3), 399-413.
- Flannagan, D. veHardee, S. D. (1994). Talk about preschoolers' interpersonal relationships: Patterns relatedto culture, SES, and gender of child. *Merrill-PalmerQuarterly*, 40(4), 523-537.
- Flannery, D. J., Vazsonyi, A. T., Liao, A. K., Guo, S., Powell, K. E., Atha, H., ,Westerdal, W. ve Embry, D. (2003). Initial behavior outcomes for the peace builders universal school-based violence prevention program. *Developmental Psychology* 39(2), 292–308.
- Flouri, E. veSarmadi Z. (2016), Prosocial Behaviour and Childhood Trajectoryed Internalizingand Externalizing Problems: The Role of Neighborhoodand School Contetxts, *Developmental Psychology*, 52 (2), 253-258.
- Fromm, E. (1991). *Sahip olmak ya da olmak* (Çev. A. Arıtan). Arıtan Yayınları.
- Geary, D. C. (2003). Learning disabilities in arithmetic: Problem-Solving differences and cognitive deficits. H. L. Swanson, K. R. Harris, S.Graham (Eds.), In *Handbook Of Learning Disabilities*. The Guilford Press.
- Genç, F. G. (2021). *Annelerin prososyal davranışları ve tutumları ile okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi].Gazi Üniversitesi.
- Gilbert, P., Basran, J., MacArthur, M. ve Kirby, J. N. (2019). Differences in thesemantics of prosocial words:an exploration of compassion and kindness. *Mindfulness*, 10(11), 2259-2271.
- Gillies, R. M. veAshman, A. F. (1998). Behavior and interactions of children in cooperative groups in lower and middle elementary grades. *Journal of educational psychology*, 90(4), 746.
- Glazer, J.I. (1991). *Literature for young children* (3rd ed.). Collier Macmillan.
- Goncharova Y. ve Ross J. (2019). *Self-awareness and prosocial behaviour*. Lancaster Conference on Infantand Early Development 4th, University of Dundee.
- Göçmen, F. (2019). *Okul öncesi çocuklarda dramayla ahlâk eğitimi: Yardımlaşma* [Doktora tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Göktaş, İ. (2015). *Aile katılımı ve sosyal beceri eğitimi programlarının tek başına ve birlikte 4-5 yaş çocuklarının sosyal becerileri ve anne-çocuk ilişkileri üzerindeki etkisinin incelenmesi* [Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- Göktaş, İ. ve Gülay Ogelman, H. (2016). Aile katılımı ve sosyal beceri eğitimi programlarının tek başına ve birlikte 4-5 yaş çocuklarının sosyal becerileri üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1).415-437. <https://doi.org/10.17218/husbed.31108>

- Göktürk İnce, F. (2014). *Barışçıl yaşam becerileri temalı eğitim programının okul öncesidönem çocuklarının sosyal uyum ve becerilerine etkisinin incelenmesi: Malatya ili örneği* [Yüksek lisans tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Gözün-Kahraman, Ö. (2012). *Zihin kuramına dayalı eğitim programının 48-60 aylık çocukların bilişsel bakış açısı becerileri ve prososyal davranışları üzerindeki etkisinin incelenmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Gözün-Kahraman, Ö. (2012). *Zihin kuramına dayalı eğitim programının 48-60 aylık çocukların bilişsel bakış açısı becerileri ve prososyal davranışları üzerindeki etkisinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Gresham, F. M. ve Elliott, S. N. (1990). *Social skills rating system*. Mn. Circle Pines, Ags.
- Grossman, D. C., Neckerman, H. J., Koepsell, T. D., Liu, P. Y., Asher, K. N., Beland, K. ve Rivara, F. P. (1997). Effectiveness of a violence prevention curriculum among children in elementary school: A randomized controlled trial. *JAMA*, 277(20), 1605-1611. <https://doi.org/10.1001/jama.1997.03540440039030>
- Gu, P. (2023). Equity and quality in early childhood education: promoting preschool education development through legislation. *Science Insights Education Frontiers*, 19(1), 2973-2975. <https://doi.org/10.15354/sief.23.co218>
- Gülay, H. ve Akman, B. (2009). *Okul öncesi dönemde sosyal beceriler* (1. baskı). Pegem Yayınevi.
- Günindi, N. (2008). *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının sosyal uyum becerileri ile anne-babalarının empatik becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Günindi, Y. (2010). *Anasınıfına devam eden altı yaş çocuklarına uygulanan sosyal uyum beceri eğitimi programının çocukların sosyal uyum becerilerinin gelişimine etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Günindi, Y. (2022). The effect of online education on children's social skills during the covid-19 pandemic. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 14(5), 657-665.
- Gürşimşek, I. (2003). Okul öncesi eğitime aile katılımı ve psikososyal gelişim. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 3, 125-144.
- Hastings, P. D., Utendale, W. T. ve Sullivan, C. (2007). The socialization of prosocial development. J. E. Grusec ve P. D. Hastings (Ed.), *Handbook of socialization: Theory and research* (ss. 638-664.). The Guilford Press.
- Hawkins, J. D., Kosterman, R., Catalano, R. F., Hill, K. G. ve Abbott, R. D. (2008). Effects of social development intervention in childhood fifteen years later. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 162(12);1133-1141.
- Hay, D. F. ve Cook, K.V. (2007). *The transition of prosocial behavior from infancy to childhood*. C. A. Brownell ve C. B. Kopp (Eds.),

- InSocioemotionaldevelopmentinthetoddleryears: Transitionsandtransformation(pp. 100-131). Guil ford Press.
- Hoffman, M. L. (1982). Development of prosocial motivation: Empathy and guilt. N.Eisenberg (Ed.), In *The development of prosocial behavior*, 281-313. Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-234980-5.50016-X>
- Hoffman, M. L. (1987). Thecontribution of empathy to just ice and moral judgment. In N. Eisenberg & J. Strayer (Eds.), *Empathy and its development* (pp. 47–80). Cambridge University Press.
- Hoffman, M. L. (2000). *Empathy and moral development: implications for caring and justice*. Cambridge University Press.<https://doi.org/10.1017/CBO9780511805851>
- Hoffman, M. L. (2008). *Empathy and prosocial behavior*.In M. Lewis, J. M. Haviland Jonesand L. F. Barrett (Eds.). Hand book of emotions. The Guil ford Press.
- Hogg, M. A. ve Vaughan, G. M. (2007). *Social psychology*. Prentice Hall.
- Howes, C. (2000). Social-emotional classroom climate in childcare, child-teacher relationships and children’s second gradepeer relations. *Social development*, 9(2), 191-204.
- Hyson, M. ve Taylor, J. L. (2011). Caring about caring: What adults can do topromote. *Young Children*, 66(4), 74-83.
- Işık, M. (2007). *Anasınıfına devam eden beş-altı yas çocuklarına sosyal uyum ve beceri ölçüğünün uyarlanması ve uygulanması* [Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Işıkol, K. (2019). *Okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlerin akılcı olmayan inançları ve ebeveynlik öz yeterlik algıları ile çocukların sosyal beceri ve problem davranışları arasındaki ilişki* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- İlhan-İldız, G. ve Tezel, D. (2018). Engelli bireylere yönelik tutumlara ilişkin türkiye’de gerçekleştirilen çalışmaların incelenmesi. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 3(2), 599-609. <https://doi.org/10.21733/ibad.428743>
- İşmen Gazioğlu, A. E. (2024). *Okul ve aile*. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Ankara. https://aep.aile.gov.tr/media/gojfnkq2/01_04_okul-ve-aile.pdf adresinden 13.05.2024 tarihinde ulaşılmıştır.
- Jacobi, J. (2002). *Jung Psikolojisi* (Çev. M. Arap). İlhan Yayınları.
- Jones, Sm., Brown, JL. veAber, JL., (2011). Two-yearimpacts of a universal school based social emotional and literacy intervention: An experiment in translational development alresearch. *Child Development*, 82(2),533–54. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01560.x>
- Kail, R. V. (2004). *Children and their development*. Pearson.

- Kalliopuska, M. (1992). *Holistic empathy education among pre-school and school children. paper present at the international scientific conference comeniusheritage and education of man*. Garland Publishing.
- Kalliopuska, M. ve Ruokonen, I. (1993). A study with a follow-up of the effects of music education on holistic development of empathy. *Perceptual and Motor Skills*, 76(1), 131-137. <https://doi.org/10.2466/pms.1993.76.1.131>
- Kandır, A. (2001). Çocuk gelişiminde okul öncesi eğitim kurumlarının yeri ve önemi. *Milli Eğitim Dergisi*, 151(1), 102-104.
- Karadağ, E. ve Mutafçılar, I. (2009). Prososyal davranış ekseninde özgecilik üzerine bir çözümleme. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 41-69.
- Karaman, N. N. ve Dinçer, F. Ç. (2020). Okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi, *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 4(3), 639-664. <https://doi.org/10.24130/eccd-jecs.1967202043236>
- Karaman, N.N. (2016). *Okul öncesi dönemde sosyal ve duygusal alana yönelik olarak hazırlanan sosyal beceri eğitimi modülü'nün etkililiğinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Karasar, N. (2023). *Bilimsel araştırma yöntemi* (38. Baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kaya, İ. (2016). *Yaşam becerileri programı (YBP) 4 yaş çocukların problem davranışlarına ve sosyal becerilerine etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Kazdın, A.E. (2001). *Behavior modification in applied setting*. CA: Books/Cole
- Keleş, S. ve Küçükturan, A. (2020). *Sosyal duygusal gelişim*. A. K. Akyol (Ed.). Anı Yayıncılık.
- Kılıç, K. M. (2016). *Okul öncesi çocuklarına uygulanan sosyal beceri eğitiminin sosyal beceri düzeyleri üzerindeki etkisi ve sosyal beceri düzeyleri ile mizaç özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Kienbaum, J. (2001). The socialization of compassionate behavior by child care teachers. *Early Education And Development* 12(1), 139–153.
- Knafo, A. ve Plomin, R. (2006). Prosocial behavior from early to middle childhood: Genetic and environmental influences on stability and change. *Developmental Psychology*, 42(5), 771–786.
- Koç, G. (2009). Sosyal Öğrenme Kuramı. A. Ulusoy (Ed.) *Gelişim ve Öğrenme içinde*. Anı Yayıncılık.
- Kohut, H. (1959). Introspection, empathy, and psychoanalysis: An examination of the relationship between mode of observation and theory. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 7(1), 459-483. <https://doi.org/10.1177/000306515900700304>

- Koşay, A. (2013). *Çocuk yuvasında ve çocuk evinde kalan korunmaya muhtaç çocuklar ile ailesi yanında yaşayan çocukların sosyal becerilerinin karşılaştırılması* [Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Kozu, A. ve Elaldı, Ş. (2024). Okul öncesi öğretmenlerinin aile katılım çalışmalarına yönelik tutumlarının incelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, (97), 1-14.
- Köleoğlu, K. (2023). *Geliştirilen sosyal beceri eğitim programının okul öncesi dönem çocuklarının sosyal becerilerine, problem davranışlarına ve okula uyumlarına etkisinin incelenmesi* [Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Kulaksızoğlu, A., Güven, Y. ve Korkmaz, B. (2015). *Farklı gelişen çocuklar*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kumru, A., Carlo, G. ve Edwards, C. P. (2004). Relational, cultural, cognitive, and affective predictors of prosocial behaviors. *Turkish Journal of Psychology*, 19(54), 109-125.
- Kuyurtar, N. (2011). *Bilişsel temelli sosyal beceri grup eğitiminin okul öncesi yaş grubundaki etkililiğinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Küçükturan, G. ve Keleş, S. (2019). Sosyal Duygusal Gelişim. Köksal Akyol (Ed.), *Erken çocukluk döneminde gelişim içinde*. Anı Yayıncılık.
- Lay, J. K. ve Hoppmann, C. A. (2015). Altruism and prosocial behavior. *Encyclopedia of Geropsychology*, 69(1), 1-9. https://doi.org/10.1007/978-981-287-080-3_69-1
- Lindo, E. J. (1997). *Family background: a predictor of comprehension difficulty in the elementary grades* [Unpublished Doctoral Dissertation]. Vanderbilt University.
- Lombardo, M. V., Barnes, J. L., Wheelwright, S. ve Baron-Cohen, S. (2007). *Self-referential cognition and empathy in autism*. *PLoS One*, 2(9), 883. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0000883>
- Longobardi, E., Spataro, P. ve Rossi-Arnaud, C. (2019). Direct and indirect associations of empathy, theory of mind, and language with prosocial behavior: Gender differences in primary school children. *The Journal of genetic psychology*, 180(6), 266-279.
- Martin, G. B. ve Clark, R. D. (1982). Distresscrying in neonates: Species and peer specificity. *Developmental Psychology*, 18(1), 3-9.
- Matson, J. L., Matson, M. L. ve Rivet, T. T. (2007). Social skills treatments with children with autism spectrum disorders. *Behavior Modification*, 31(1), 682-707.
- MEB (2023). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. Ankara. https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_01/06133957_Osbep_ogretmen_kYla_vuz_kitabY_1.pdf adresinden 22.01.2024 yılında erişildi.
- MEB (2024). *Okul Öncesi Eğitim Programı*. Ankara: Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/20195712275243-okuloncesi_egitimprogrami.pdf adresinden 22.01.2024 yılında erişildi.

- MEB Doğubayazıt Rehberlik ve Araştırma Merkezi. (2023). *(Erken) okuryazarlık becerilerine ilişkin literatür taraması ve doğubayazıt-diyadin örnekleminde saha araştırması*.
https://dogubayazitram.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/04/03/768328/dosyalar/2023_06/19112001_2022-2023_BilimselArastirma.pdf?CHK=f544935d9f6347295fef61a9fb79182c adresinden 22.01.2024 yılında erişildi.
- Merrell, K. W. (2003). *Preschool and kindergarten behavior scales*. Clinical Psychology Publishing Company.
- Merrell, W. K. Ve Gimpel, G.A. (2014). *Social skills of children and adolescents conceptualization, assessment, treatment*. Psychology Press.
- Morgan, C.T. (2004). *Psikolojiye giriş ders kitabı* (15. baskı). Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları.
- Nazlı, S. (2014). *Kapsamlı gelişimsel rehberlik programları* (5.baskı). Anı Yayıncılık.
- Neslitürk, S. (2013). *Anne değerler eğitimi programının 5-6 yaş çocuklarının sosyal beceri düzeyine etkisi* [Yayınlanmamış Doktora tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Nielsen, M., Gigante, J. ve Collier-Baker, E. (2014). Direct cost does not impact on young children's spontaneous helping behavior. *Frontiers in Psychology*, 5(1509), 1-7. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2014.01509>
- Obalar, S. ve Ada, S. (2013). Ekolojik bakış açısı ve sosyal kapital kuram çerçevesinde öğrencilerin ilk okuma yazma becerilerinin incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 32(32),141-168.
- Oğuzkan, Ş. ve Güler O. (1996). *Okul Öncesi Eğitimi*. Milli Eğitim Yayınları.
- Oktay, A. (2007). *Yaşamın sihirli yılları: Okul öncesi dönem*. Epsilon Yayınları.
- Orte, C., Ballester, L., March, M. X., Oliver, J. L., Pascual, B. ve Gomila, M. A. (2015). Development of prosocial behaviour in children after the improvement of family competences. *Journal of Children's Services*, 10(2), 161-172. <https://doi.org/10.1108/JCS-02-2014-0013>
- Önal, F. (2018). *Okul öncesi eğitimde sınıfta kaynaştırma öğrencisi olan ve olmayan çocukların prososyal davranışlarının incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisanstezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Özbey, S. (2012). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60-72 aylık çocuklarının sosyal beceri ve problem davranışlarının okul ve ev ortamına göre incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23(2), 21-32.
- Özcan, A. (2016). Türkiye'de okul öncesi dönemde prososyal davranışlar ile ilgili yapılan yüksek lisans ve doktora tezleri ile makalelerin incelenmesi. *International Journal of Social Science*, 10(51), 489-504.

- Özdemir, Z. (2010). *Lise öğrencilerinin prososyal davranışlarının; Mizah, öfke ve utangaçlık düzeylerine göre incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Özel, E. ve Zelyurt, H. (2016). Anne baba eğitiminin aile çocuk ilişkilerine etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 10(36), 9-34. <https://doi.org/10.21560/spcd.60151>
- Özer, G. (2016). *Empati eğitim programının anaokulu çocuklarının empatik ve prososyal becerilerine etkisinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Öztürk, F. D. (2019). Okul öncesi 4-6 yaş grubu çocukların bağlanma stilleri ile sosyal beceri düzeyi ve oyun davranışı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Journal of Gifted Education and Creativity*, 6(2), 75-85.
- Öztürker, B. (2014), *6 yaş çocuklarının olumlu sosyal davranışları ile anne ve öğretmen özgeciliği arasındaki ilişkilerin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Öztürk-Samur, A. (2011). *Değerler eğitimi programının 6 yaş çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimlerine etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Özyürek, A. ve Ceylan, Ş. (2014). Okul öncesi çocuklarda sosyal becerilerin desteklenmesi konusunda öğretmen ve veli görüşlerinin belirlenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 35(35), 99-114.
- Paulus, M. ve Moore, C. (2012). Producing and understanding prosocial action in early childhood. In J. B. Benson (Eds.), *Advances in child development and behaviour*. Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-394388-0.00008-3>
- Pekdoğan, S. (2016). Hikâye temelli sosyal beceri eğitim programının 5-6 yaş çocukların sosyal becerilerinin gelişimine etkisinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 41(183),305-318. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2016.4618>
- Petit, G. S., Dodge, K. A. ve Brown, M. M. (1988). Bary family experience. Social problem Solving patterns, and children's social competence. *Child Development*, 59(1), 107-120. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1988.tb03199.x>
- Pianta, R. C. (1999). *Enhancing relationships between children and teachers*. American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10314-000>
- Radke-Yarrow, M. ve Zahn-Waxler, C. (1984). Roots, motives, and patterns in children's prosocial behavior. E. Staub, D. Bar-Tal and J. Karylowski (Eds.). In *The development and maintenance of prosocial behavior: International perspectives on positive morality* (pp.1-99). Plenum. https://doi.org/10.1007/978-1-4613-2645-8_6
- Radke-Yarrow, M., Zahn-Waxler, C. ve Chapman, M. (1983). Children's prosocial disposition and behavior. P. Mussen (Ed.). In *Handbook of child psychology: formerly Carmichael's Manual of Child Psychology* (pp. 469-545). Wiley.

- Reichle, B. ve Gloger-Tippelt, G. (2007). Familiäre Kontexte und sozial-emotionale Entwicklung. *Kindheit und Entwicklung*, 16(4), 199-208. <https://doi.org/10.1026/0942-5403.16.4.199>
- Reisz, S., Duschinsky, R. ve Siegel, D.J. (2018). Disorganized attachment and defense: exploring John Bowlby's unpublished reflections. *Attachment & Human Development*, 20(2), 107-134.
- Rinn, R.C. and Markle, A. (1979). Modification of social Skills Deficits in children. A. S. Bellack and M. Heren (Eds.), In *Research and Practice in Social Skills Training* (pp. 107-129). Plenum. https://doi.org/10.1007/978-1-4899-2192-5_4
- Roberts, W. ve Strayer, J. (1996). Empathy, emotional expressiveness and prosocial behavior. *Child Development*, 67(2), 449-470. <https://doi.org/10.2307/1131826>
- Rogers, C. R. (1975). Empathic: an unappreciated way of being. *The Counseling Psychologist*, 5(2), 2-10. <https://doi.org/10.1177/001100007500500202>
- Sagi, A. ve Hoffman, M. L. (1976). Empathic distress in the newborn. *Developmental Psychology*, 12(2), 175-182. <https://doi.org/10.1037//0012-1649.12.2.17>
- Samancı, O. ve Uçan, Z. (2017). Çocuklarda sosyal beceri eğitimi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(1), 281-288.
- San-Bayhan, P. ve Artan, İ. (2009). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. Morpa Kültür Yayınları.
- Sanson, A., Letcher, P., Smart, D., Prior, M., Toumbouou, J. W., Oberklaid, F., (2009). Associations between early childhood temperament clusters and later psychosocial adjustment. *Merrill-Palmer Quarterly*, 55(1), 26-54.
- Santrock, J. W. (2016). *Yaşam Boyu Gelişim*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sapsağlam, Ö. (2015). *Anasınıfına devam eden çocuklara uygulanan sosyal değerler eğitimi programının sosyal beceri kazanımına etkisinin incelenmesi* [Yayımlanmış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Schaffer, H.R. (1996). *Social Development*. Blackwell Publishers.
- Schmidt-Denter, U., Zierau, R. ve Pühse, U. (1994). Soziale Entwicklung im Kindes- und Jugendalter. *Soziales Handeln im Sport und Sportunterricht*, 3(5), 45-57.
- Scott, N. ve Seglow, J. (2007). *Altruism*. McGraw-Hill Education.
- Sebanç, A. M. (2003). The friendship features of preschool children: Links with prosocial behavior and aggression. *Social development*, 12(2), 249-268. <https://doi.org/10.1111/1467-9507.00232>
- Segrin, C. ve Giverts, M. 2003. Methods of social skills training and development. In: *Handbook of Communication and Social Interaction Skills*. Greene, J. O. and Burleson, B. R. (eds.), *Lawrence Erlbaum Associates Inc.*, 135-176, New Jersey.

- Serttaş, Ö. (2019). *Okul ikliminin yordayıcısı olarak öğrencilerin prososyal davranışları ve öğrenci bağlılığı: lise öğrencileri üzerine yapılan bir araştırma* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Shaffer, D. R. (1979). *Social and personality development*. Calif Brooks/Cole.
- Shapiro, L. E. (2013). *Yüksek eq'lu bir çocuk yetiştirmek*. (çev: Ü. Kartal). Varlık Yayınları.
- Simner, M. L. (1971). Newborn's response to the cry of another infant. *Developmental Psychology*, 5(1), 136-148.
- Somer, B. (2015). *4-6 yaş resimli çocuk kitaplarının prososyal davranışlar açısından incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Soto-Icaza, P., Aboitiz, F. ve Billeke, P. (2015). Development of social skills in children: neural and behavioral evidence for the elaboration of cognitive models. *Frontiers in Neuroscience*, 9, 146469. <https://doi.org/10.3389/fnins.2015.00333>.
- Sözkesen, A. (2015). *60-72 aylık çocukların değer eğitiminde öykü temelli yaratıcı drama yönteminin etkisi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi.
- Spilt, J. L., Bosmans, G. ve Verschueren, K. (2021). Teachers as co-regulators of children's emotions: A descriptive study of teacher-child emotion dialogues in special education. *Research in Developmental Disabilities*, 112, 103894.
- Stanley, M. (2009). *Çocuk ve Beceri*. Ekinoks Yayıncılık.
- Strayer, J. (1985). *Child rating questionnaire*. Unpublished manuscript, Simon Fraser University.
- Şahin, Y. (2017). *Okul öncesi çocuklarda değerler eğitimi kapsamında yardımlaşma ve paylaşma değerleri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Taygur-Altıntaş, T. ve Yıldız-Bıçakçı, M. (2017). Erken çocukluk döneminde prososyal davranışlar. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 4(57), 245-261. <https://doi.org/10.9761/JASSS6999>
- Tezel-Şahin, F. ve Özyürek, A. (2016). *Anne baba eğitimi ve aile katılımı*. İstatistik Dünyası Yayınları.
- Tisak, M. S. ve Ford, M.E. (1986). Children's conceptions of interpersonal events. *Merrill Palmer Quarterly*, 1982(86), 291-306.
- Tokuşlu, H. (2022). *Oyun Temelli Sosyal Uyum Programının 5-6 Yaş Grubundaki Çocukların Sosyal Becerileri ve Oyun Becerileri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Tomasello, F. ve Warneken, M. (2009). The roots of human altruism. *British Journal of Psychology*, 100(3), 455-471. <https://doi.org/10.1348/000712608X379061>

- Topaloğlu, S. (2023). *Okul öncesi dönemi çocuklarının davranış düzenleme ve sosyal becerilerine ebeveyn davranışlarının etkisinin incelenmesi* [Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi]. Üsküdar Üniversitesi.
- Toumbourou, J. W., Williams, I., Letcher, P., Sanson, A. ve Smart, D. (2011). Developmental trajectories of internalising behaviour in the prediction of adolescent depressive symptoms. *Australian Journal of Psychology*, *63*(4), 214–223.
- Toy, B. (2006). *Sanat eğitimi alan ve almayan 15–17 yaş grubundaki ergenlerin sosyal uyumlarının ve benlik tasarım düzeylerinin incelenmesi* [Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Trawick-Smith, J. (2014). Erken Çocukluk Döneminde Düşünme Becerilerinin Gelişimi (Çok Kültürlü Bir Bakış Açısı). B. Akman, *Düşünme Becerileri içinde*. Nobel Akademi.
- Trommsdorff G, Friedlmeier W, Mayer B. (2007). Sympathy, distress and prosocial behavior of preschool children in four cultures. *International Journal of Behavioral Development*. *31*(3), 284-93.
- Tudge, J. ve Rosa, Em. (2019). *Bronfenbrenner's ecological theory. In the encyclopedia of child and adolescent development*. John Wiley & Sons Inc. <https://doi.org/10.1002/9781119171492.wecad251>
- Tuğluk, İ. H., Kök, M., Koçyiğit, S., Kaya, H. İ. ve Gençdoğan, B. (2008). Okul öncesi öğretmenlerinin okuma-yazma etkinliklerini uygulamaya ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, *17*, 72-81.
- Tutkun, C. ve Dinçer, Ç. (2019). Sosyal beceri geliştirme sistemi- derecelendirme ölçeği (3-5 yaş okul öncesi versiyonu) öğretmen formu: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, *14* (28), 301-323 <https://doi.org/10.30964/auebfd.483511>
- Tuzcuoğlu, N.(2003). *Bir aile olmak "anne baba olmanın altın kuralları*. Morpa Kültür Yayınları.
- Türkmen, S. (2018). *Okul öncesi eğitim alan 48-60 aylık çocukların zekâ alanlarıyla prososyal davranışları arasındaki ilişki* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kastamonu Üniversitesi.
- Twintoh, R. F., Anku, P. J., Amu, H., Darteh, E. K., Korsah, K. K. (2021). Child care practices among teenage mothers in Ghana: A qualitative study using the ecological systems theory. *BMC Public Health*, *21*(1),12-16. <https://doi.org/10.1186/s12889-020-09889-7>
- Uygun, N. ve Kozikoğlu, İ. (2020). Çocukları okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden ebeveynlerin tutumlarının incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *9*(3), 1494-1507.

- Uysal, A. ve Kaya Balkan, İ. (2015). Sosyal beceri eğitimi alan ve almayan okul öncesi çocukların, sosyal beceri ve benlik kavramı düzeyleri açısından karşılaştırılması. *Psikoloji Çalışmaları*, 35(1), 27-56.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iupcd/issue/9442/118114>
- Uzmen, F. S. (2001). *Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının prososyal davranışlarının resimli çocuk kitapları ile desteklenmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Uzmen, S. ve Mağden, D. (2002). Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının prososyal davranışlarının resimli çocuk kitapları ile desteklenmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15, 193-212.
- Weir, K. Stevenson, J. ve Graham, P. (1980). Behavioral deviance and teacher ratings of prosocial behavior. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry*, 19, 68-77.
- Weston, D. R. ve Main, M. (1980, April). Infant response to the crying of an adult actor in the laboratory: Stability and correlates of "concerned attention." In *Second International Conference on Infant Studies*, New Haven, CT.
- Whiting, B. B. ve Whiting, J. W. (1975). *Altı kültürün çocukları: Psiko-kültürel bir analiz*. Harvard Üniversitesi Yayınları.
- Wispe, L. (1987). *History of the concept of the empathy*. In N. Eisenberg and J. Strayer (Eds.). *Empathy and its development*. Cambridge University Press.
- Wong, M. S., Mangelsdorf, S. C., Brown, G. L., Neff, C. ve Schoppe-Sullivan, S. J. (2009). Parental beliefs, infant temperament, and marital quality: Associations with infant-mother and infant-father attachment. *Journal of Family Psychology*, 23(6), 828-838.
<https://doi.org/10.1037/a0016491>
- Wright, D. ve Croxen, M. (1989). Ahlak yargısının gelişimi (çev. D. Öngen). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22(1), 289-310.
- Yağmurlu, B. ve Candan-Kodalak, A. (2009). *Ebeveynlik ve okul öncesi dönemde çocuğun sosyal gelişimi*. https://ais.ku.edu.tr/AR/BSELCEK200934_sosyalgelisim.pdf adresinden 25.01.2024 yılında erişilmiştir.
- Yavuzer, H. (1992). *Çocuk ve Suç*. Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1997). *Ana-baba-çocuk*. Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2012). *Çocuk psikolojisi*. Remzi Kitabevi.
- Yılmaz, Ş. (2023). *Yeşilay mavi kirlenmiş çocuk dergisi'nin değerler eğitimi açısından değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi]. Bülent Ecevit Üniversitesi.
- Zahn-Waxler, C., Radke-Yarrow, M. ve King, R. A. (1979). Child rearing and children's prosocial initiations toward victims of distress. *Child Development* 50(2), 319-330.
- Zins, J., Weissbert, R., Wang, M. ve Walberg, H. (2004). *Building academic success on social and emotional learning: what does the research say*. Teachers College Press.

EKLER

EK-1

T.C.
KONYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-83688308-605.99-88263016
Konu : Araştırma İzni (Fatma YILDIZ ÖZGÜN)

27.10.2023

DAĞITIM YERLERİNE

- İlgi : a) Millî Eğitim Bakanlığının (Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü) 21.01.2020 tarihli ve 2020/2 sayılı Genelgesi.
b) 23/10/2023 tarihli ve E-48178250-300-416513 sayılı yazınız.
c) 26/10/2023 tarihli Araştırma İzinleri Değerlendirme Komisyonu Tutanağı.

Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Fatma YILDIZ ÖZGÜN'ün "Sosyal Beceri Eğitim Programı ile Aile Eğitim Programının Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Prososyal Davranışlarına Etkisi" konulu araştırmasını uygulama talebi incelenmiştir.

Araştırmanın, Karatay Belediyesi Erenler Anaokulu Müdürlüğünde görevli öğretmenlere, eğitim gören öğrencilere ve öğrencilerin velilerine eğitim öğretimi aksatmamak ve ilgi (a) Genelgede belirtilen açıklamalara uyulması kaydıyla gerçekleştirilmesi ilgi (c) komisyon tutanağı ile uygun görülmektedir. Müdürlüğümüze bağlı eğitim kurumlarındaki çalışmaların 2023-2024 eğitim öğretim yılı içerisinde tamamlanması zorunludur. Araştırma kapsamında yürütülecek çalışmaların 2023-2024 eğitim öğretim yılında tamamlanmaması durumunda Müdürlüğümüzden tekrar izin alınması gerekmektedir.

Araştırmada Müdürlüğümüz tarafından onaylanarak gönderilen veri toplama araçlarının kullanılması, elde edilecek kişisel verilerin gizliliği hususuna dikkat edilmesi ve araştırma sonucunun çalışma bitiminden itibaren 30 gün içerisinde elektronik ortamda Müdürlüğümüz istatistik42@meb.gov.tr e-posta adresine gönderilmesi gerekmektedir.

Arz/Rica ederim.

M Y
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek:

- 1-Genelge (3 Sayfa)
- 2-Veli Onam Formu (1 Sayfa)
- 3-Katılımcı Onam Formu (1 Sayfa)
- 4-Kişisel Bilgiler Formu (1 Sayfa)
- 5-Çocuk Prososyallik Ölçeği Formları (3 Sayfa)

Dağıtım:

Gereği:

Necmettin Erbakan Üniversitesi Rektörlüğüne

Bilgi:

Karatay İlçe Millî Eğitim Müdürlüğüne

T. C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Fakültesi
Okul Öncesi Eğitimi ABD.

14.07.2023

Sayın Fatmagül YILDIZ ÖZGÜN,
tarafımızdan Türkçe'ye uyarlanmış "Çocuk Prososyallik Ölçeği" nin Türkçe versiyonunun, ilgili yerlerde kaynak gösterilme şartıyla çalışmanızda kullanmanız uygun bulunmuştur. Adı geçen ölçek sadece belirtilen çalışmada kullanılabilir, başka bir çalışmada kullanılamaz ve başkalarına verilemez. Çalışma içerisinde maddeler yayınlanmamalıdır. Çalışmanın tamamlanıp yayına dönüştürülmesinden sonra bir örneğinin tarafıma gönderilmesi gerekmektedir. Bu koşullar doğrultusunda izin verilmektedir.

Dr. Bu** BA** ÇE**
Doç. Dr. Ay** ÖZ** SA**
Adnan Menderes Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Okul Öncesi Eğitimi ABD.

Çocuk Prososyallik Ölçeği' nin Türkçe versiyonu çalışma dışında başka bir araştırmada, izin alınmadan kullanılmayacak, tarafımdan başkalarına verilmeyecektir.

AD-SOYAD

Fatmagül YILDIZ ÖZGÜN

Necmettin Erbakan Üniversitesi

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
ETİK KURUL KARARI

Etik Kurul Toplantı Tarihi/Sayısı ve Karar No	Tarih :08/09/2023 Toplantı Sayısı:09 Karar No :2023/353
Araştırmanın Başlığı	Sosyal Beceri Eğitim Programı ile Aile Eğitim Programının Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Prososyal Davranışlarına Etkisi.
Sorumlu Araştırmacı	Dr. Öğr. Üyesi Hayri KOÇ
Yardımcı Araştırmacı	Lisansüstü Öğrenci Fatmagül YILDIZ ÖZGÜN
Etik Kurul Kararı	15182 sayılı başvuru Etik Kurul tarafından değerlendirilmiş olup, başvurunun bilimsel araştırma etiği açısından “Uygun” olduğuna karar verilmiştir.

ASLI GİBİDİR

08/09/2023

1. OTURUM

Duygularını Fark Etme-1

AMAÇ: Grup üyeleri ile tanışmak, psiko-eğitim programı ile ilgili bilgi sahibi olmak, grup kurallarını belirlemek ve duyguların farkına varmak.

SÜRE:90 dakika

KAZANIMLAR:

1. Grup üyelerinin ve liderin birbirleri ile tanışması
2. Grup kurallarını belirleme
3. Sosyal beceri psiko-eğitim programı hakkında genel bilgi sahibi olma
4. Duyguları tanıma
5. Duyguları kavrama

ARAÇLAR:

- Grup kuralları formu, grup kuralları imza formu, sosyal beceri psiko-eğitim afişi, hikaye değerlendirme formu, çalışma sayfası, veli bilgilendirme formu

SÜREÇ:

1. Tanışma

Grup üyelerinin birbirleriyle tanışmaları, birbirlerini tanıyorlarsa birbirleri hakkında bilmedikleri özelliklerini öğrenmelerini sağlamak için tanışma oyunu oynanır.

- **Etkinlik:** Top sende oyunu: Öğretmen öğrencilerin U düzeninde oturmalarını ister. Elindeki topu gösterir ve top kimin eline geçerse o kişinin kendisi ile ilgili bir bilgi vermesini ister. Öğretmen top kendi elinde olduğu için kendisi ile ilgili bir bilgiyi verir ve topu öğrencilerden birine atar. Bütün üyeler sırayla kendini tanıtır.

Bütün üyeler kendini tanıttikten sonra tanışma etkinliği sonlandırılır.

2. Grup Kurallarını Belirleme

Öğretmen grup kuralları ile ilgili hazırladığı Ek-1 de ki afişi açar ve kuralların neler olduğunu açıklar.

- Her öğrenci etkinlik bitinceye kadar kendi sandalyesinde oturmaya devam etmelidir.
- Arkadaşı ya da öğretmeni konuşurken onu dikkatli dinlemesi etkinliğin ve anlatılanın anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.
- Arkadaşlarının yaptığı paylaşım ve açıklamalara karşı olumlu tutum içinde olunmalıdır.
- Sosyal beceri düzeyini geliştirmek için öğrendiklerimizi hem okulda hem de okul dışında uygulamaya özen göstermeliyiz.

Sonrasında öğrencilerin eklemek istedikleri bir şey olup olmadığına dair fikirleri alınır. Oluşturulan Ek-2 formunda ki grup kuralları her bir öğrenci tarafından parmak izi ile imzalanır ve herkesin rahatça görebileceği panoya asılır.

3. Sosyal Beceri Psiko-eğitim Programı Hakkında Genel Bilgi Sahibi Olma

Öğretmen tarafından Ek-3 de ki sosyal beceri psiko-eğitim programı tanıtım afişini açılır. Öğrencilerle program ile ilgili aşağıdaki bilgileri paylaşılır.

- Program sosyal becerileri öğretme ve geliştirme hedeflidir.
- Sosyal beceriler içinde duyguları tanıma, empati, sorumluluk, paylaşma, iş birliği ve yardımlaşma vardır.
- Sosyal beceri eğitim programı her oturum 90 dakika ve haftada bir veya iki kere olmak üzere toplam 10 oturum devam edecektir.

4. Duyguları Tanıma

Öğrencilere duygu kavramı tanımlanmadan önce yazarı [Anna Llenas](#) olan Renk Canavarı hikâye kitabı okunur. Öğrencilere Ek-4 te ki soruları içeren afiş görseli açılır ve afişte görsellerle desteklenen sorular öğrencilere yönlendirilir.

- Hikâyede ki kahraman kimdi?
- Hikâyede ne oldu?
- Hikâyede hangi duygular vardı?

Öğrencilerin hepsinden cevaplar alındıktan sonra öğrencilere yardım etme tanımı ve açıklaması yapılır.

Duygu, belirli nesne, olay veya bireylerin insanın iç dünyasında uyandırdığı izlenim olarak tanımlanmaktadır. Hepimiz yaşadığımız olaylar karşısında bazı duygular hissediyoruz. Mutluluk da, üzüntü de, korku da, öfke de normal olması gereken duygulardır. Bazı olaylar karşısında mutlu bazıları karşısında öfkeli bazıları karşısında üzüntülü olabiliriz açıklaması yapılarak etkinlik sonlandırılır.

5. Duyguları Kavrama

Öğrencilere duyguları kavramaları için bir etkinlik yapılır.

Etkinlik Adı: Renkler duygularda: Renk Canavarı hikâye kitabında bahsedilen altı duyguyu yansıtan her bir renk canavarı bir pet şişeye yerleştirilir. O duyguya ait renkteki parmak boyası ilgili pet şişenin kapağına sürülür. Her duyguya ait pet şişe sırayla alınır. Öğrencilere renk canavarı kitabında o duygunun hangi renk olduğu sorulur ve hayatında bu duyguyu yaşadığı bir olayı anlatması istenir. Öğretmen verilen örneklerle duyguları değerlendirir ve somutlaştırır.

6. Ev ödevinin verilmesi, veli bilgilendirme eğitim videosunun gönderilmesi ve oturum sonlandırılması

Ek-5 de ki çalışma kâğıdı öğrencilere gösterilir ve evde bu çalışma kâğıdına her duygunun olduğu bölüme kendisine o duyguyu hissettiren yaşadığı bir olayın resmini çizmeleri istenir. Çalışma kâğıdıyla beraber Ek-6 de ki veli bilgilendirme notu da gönderilir. Yapılan resimlerin tekrar okula geri getirilmesi istenir. Ev ödevi verildikten sonra öğretmen oturumun sonuna gelindiğini ifade eder. Öğretmen tarafından özetleme yapılmadan önce öğrencilerin birinci oturuma ilişkin değerlendirmeleri alınır. Öğretmen tarafından öğrencilere şu sorular sorulur

- Birinci oturumda neler öğrendiniz?
- Birinci oturumda daha önce bilmediğiniz yeni öğrendiğiniz ne vardı?
- Birinci oturumda öğrendiklerinizi hayatınızda nasıl uygulamaya devam edebilirsiniz?
- Birinci oturumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Öğretmen oturumun değerlendirmesini yapar. Oturum ile ilgili sorular cevaplandırılır ve teşekkür edilir. Öğrenilen bilgilerin pekiştirilmesi için Duygular Şarkısı dinlenerek oturum sonlandırılır. Şarkı adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=4VeGWYCS1us> .

Grup Kuralları

Parmak kaldırın

Dikkatle Dinleyin

Saygılı olun

Görevlerinizi yapın

Grup Kuralları

Parmak kaldırın

Dikkatle Dinleyin

Saygılı olun

Görevlerinizi yapın

SOSYAL BECERİ PSİKO-EĞİTİM PROGRAMI

DUYGULAR

EMPATİ

PAYLAŞMA

YARDIMLAŞMA

İŞ BİRLİĞİ

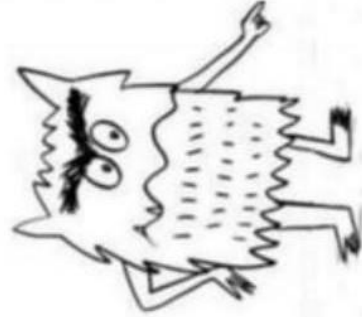
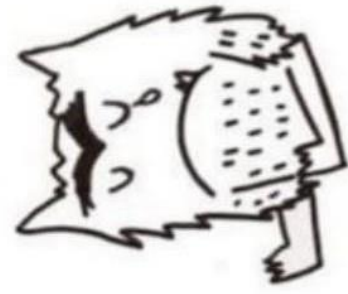
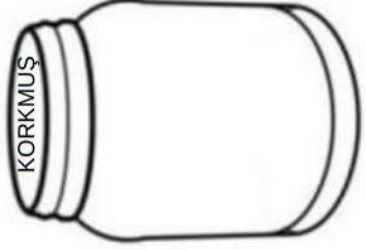
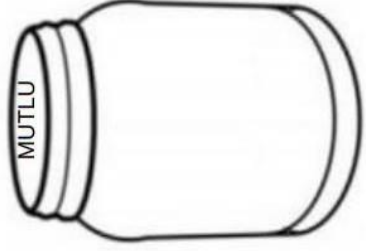
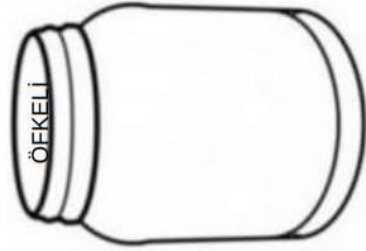
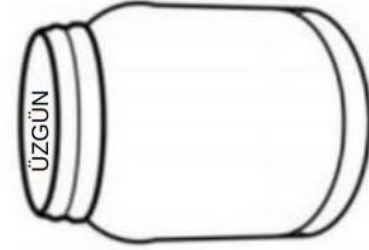
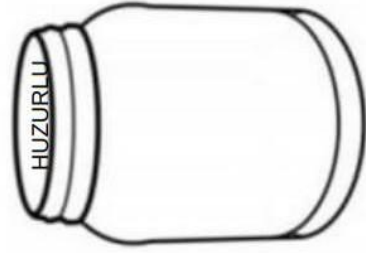

SORUMLULUK

**Renk canavarlarını hissettiği duygunun rengine boyayıp
üstünde ki şişeye de seninde öyle hissettiğin bir anın
resmini çizer misin :)**

DEĞERLİ VELİLERİM;

Davranışın duygu ve davranış boyutları birbiri ile ilişkilidir. Ne hissettiğimiz çoğu zaman nasıl davrandığımızı etkiler. Duygularımız gözlenen davranışlarımızın ardındaki önemli güdülenme kaynaklarıdır. Duygularımız soyut ve anlaşılması güç parçalarımızdır. Duyguları öğrencilerimin daha iyi anlayabilmesi için çocuklar tarafından çok sevilen renk canavarı kitabıyla somutlaştırarak öğretmeye çalıştım. Sizden ricam gönderdiğim etkinlik sayfasını duygularla ilgili sohbet ederken tamamlayıp bana geri göndermeniz. Çocuğunuzda gözlemlediğiniz, üstünde durulması gereken duygu var ise etkinlik sayfasına not almanızı rica ediyorum. İş birliğiniz için çok teşekkür ederim. İyi günler.

Okul Psikolojik Danışmanı ve Rehber Öğretmeni
Fatmagül YILDIZ ÖZGÜN

2. OTURUM

Duyularını Fark Etme-2

AMAÇ: Duyguların farkına varır.

SÜRE:90 dakika

KAZANIMLAR:

- Duyguları tanıma
- Duyguları kavrama
- Duygularını kontrol edebilme

ARAÇLAR: Karton bardak, Ek-7 de ki görseller, ek-9 da ki emojiler

SÜREÇ:

Öğrencilerden ilk oturumdan bugüne kadar yaşadığı olumlu duygu ve yaşantıları paylaşımları istenir. Paylaşımlar hakkında fikirler beyan edildikten sonra öğretmen tarafından ilk oturumun özeti yapılır.

1. Ev Ödevinin Değerlendirilmesi

Öğrenciler evde tamamladıkları çalışma sayfasını sırayla sınıfa anlatıp, öğretmene teslim ederler. Her bir öğrencinin sayfası dikkatlice incelenip geri bildirimler verildikten sonra yaşanan her duygunun normal ve bize ait olduğu vurgusu yapılarak ödev değerlendirmesi sonlandırılır.

2. Duyguları Tanıma

Öğrencilere yazarları Marc Nemiroff ve Jane Annunziata [olan “Duygular Mutfağı” kitabı okunur. Öğretmen öğrencilere aşağıda kisoruları sorar.](#)

- Hikâyede ne oldu?
- Hikâyede hangi duygular vardı?

Cevaplar alındıktan sonra öğrencilere tanıtılan duyguları pekiştirmek için bir etkinlik yaptırılır.

Etkinlik Adı: Duygular bardağı. Öğrencilerin her birine Ek-7 de ki görseller ve ikişer tane karton bardak dağıtılır. Öğrencilere Ek-8 da ki etkinlik fotoğrafı gösterilerek etkinliğin

nasıl yapılacağı açıklanır. Duygu bardakları yapılırken duygularımızla ilgili paylaşım yapmaları için öğrenciler desteklenir. Etkinliğini bitiren öğrencilerden etkinlikle ilgili geri bildirimler alınır. Bütün öğrencilerden geri bildirim alındıktan sonra etkinlik sonlandırılır.

3. Duyguları Kavrama

Öğrencilere tanıtılan duyguları iyice kavrayabilmeleri için bir oyun temelli bir etkinlik yapılır.

Etkinliğin Adı: Duygu Kapmaca. Her öğrenci için bir sandalye alınır ve sandalyeler çember şeklinde dizilir. Ek-9 da ki duygu emojileri seçilen sandalyelere yapıştırılır. Öğrencilere bir müzik açılacağı, müzik çaldığı sürece sandalyelerin çevresinde dans ederek dönmeleri, müzik durduğunda ise sandalyelere oturmaları gerektiği söylenir. Duygu emojisi olan sandalyelere oturan öğrencilere oturduğu sandalyede hangi duygu emojisi olduğu ve onu en son ne zaman hangi olayda yaşadığı/hissettiği sorulur. Bütün öğrenciler söz hakkı alana kadar oyun oynanmaya devam eder. Herkes söz hakkı aldığı anda etkinlik öğretmen tarafından özetlenir ve sonlandırılır.

4. Duyguları Kontrol Etme

Öğrencilere duygularını yoğun yaşadıkları zaman kontrol altına alabilme becerisi gelişmesi için bir etkinlik yapılır.

Etkinlik Adı: Çiçeğim burnumda. Öğrencilere Ek-10 de ki çiçek ve mum görseli açılır. Çok yoğun öfke, korku, üzüntü gibi baş etmesi zor duygular yaşadıklarında doğru nefes alma yöntemiyle duygularını daha kontrol edilebilir seviyeye indirebilecekleri anlatılır. Öğrencilerden sağ ellerinde bir çiçek tutuyormuş gibi yapmaları, sol ellerinin başparmağı ise bir mummuş gibi düşünmeleri istenir. Öğrencilere çiçek varmış gibi kokla, mum varmış gibi üfle denerek doğru nefes alma egzersizleri yapılır.

Bu egzersizi ve faydalarını ailelerine ve arkadaşlarına anlatmaları için öğrenciler desteklenir. Yapılan egzersizde kendilerini nasıl hissettikleriyle ilgili kısa sohbet edildikten sonra etkinlik sonlandırılır.

5. Ev Ödevinin Verilmesi ve Oturumun Sonlandırılması

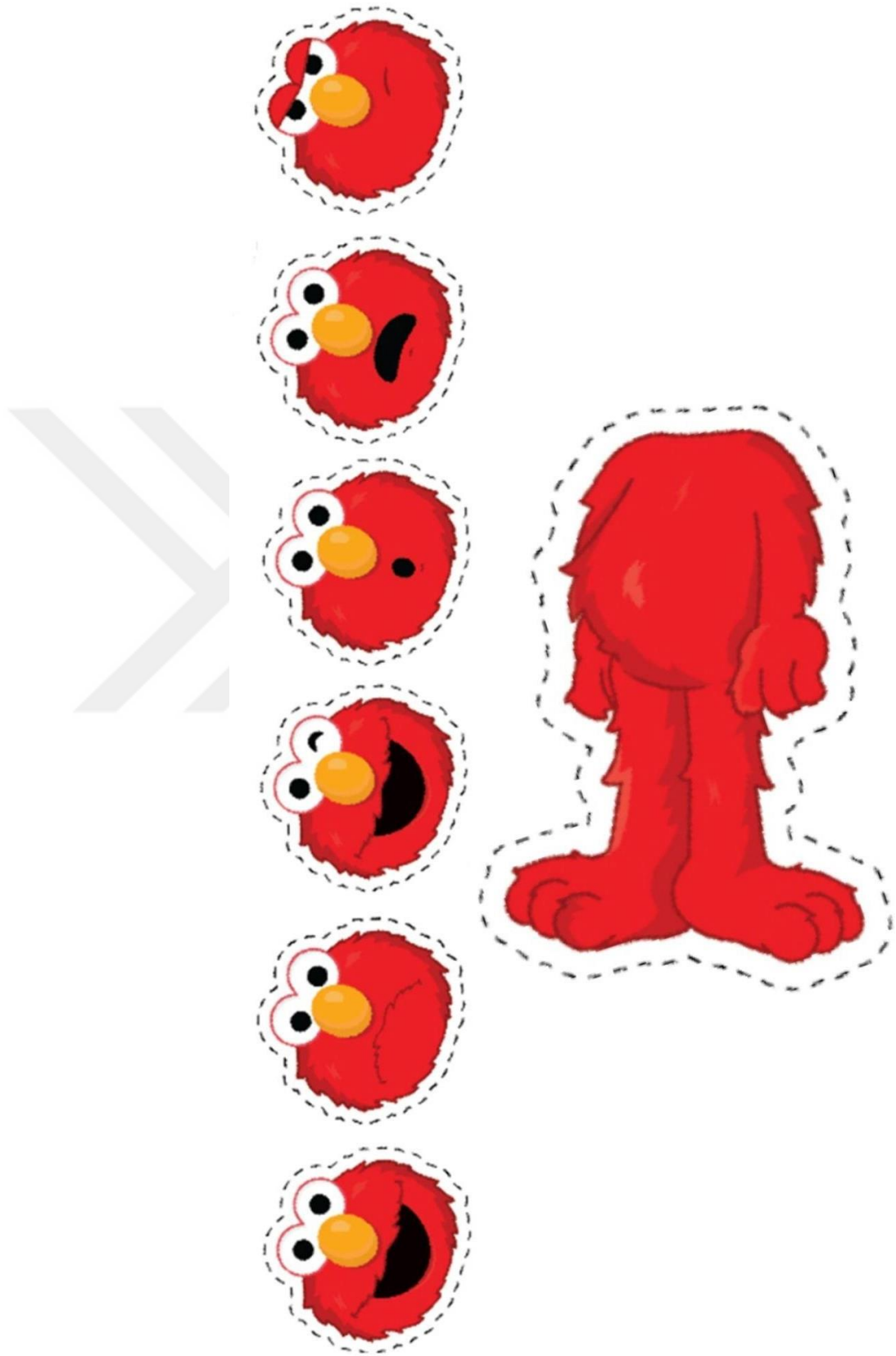
Öğrencilerdenevde ailesiyle “Ters Yüz” filmini izlemeleri istenir. Filmi izledikten sonra film değerlendirme formundaki sorularla ilgili ailesiyle fikir alışverişi yapması istenir. Velilere Ek-11 de ki bilgi notu gönderilerek ev ödeviyle ilgili bilgilendirilir.

Öğretmen öğrencilere oturumun sonuna gelindiğini bildirir. Öğretmen tarafından özetleme yapılmadan önce öğrencilerin ikinci oturuma ilişkin değerlendirmeleri alınır. Öğretmen tarafından öğrencilere şu sorular sorulur

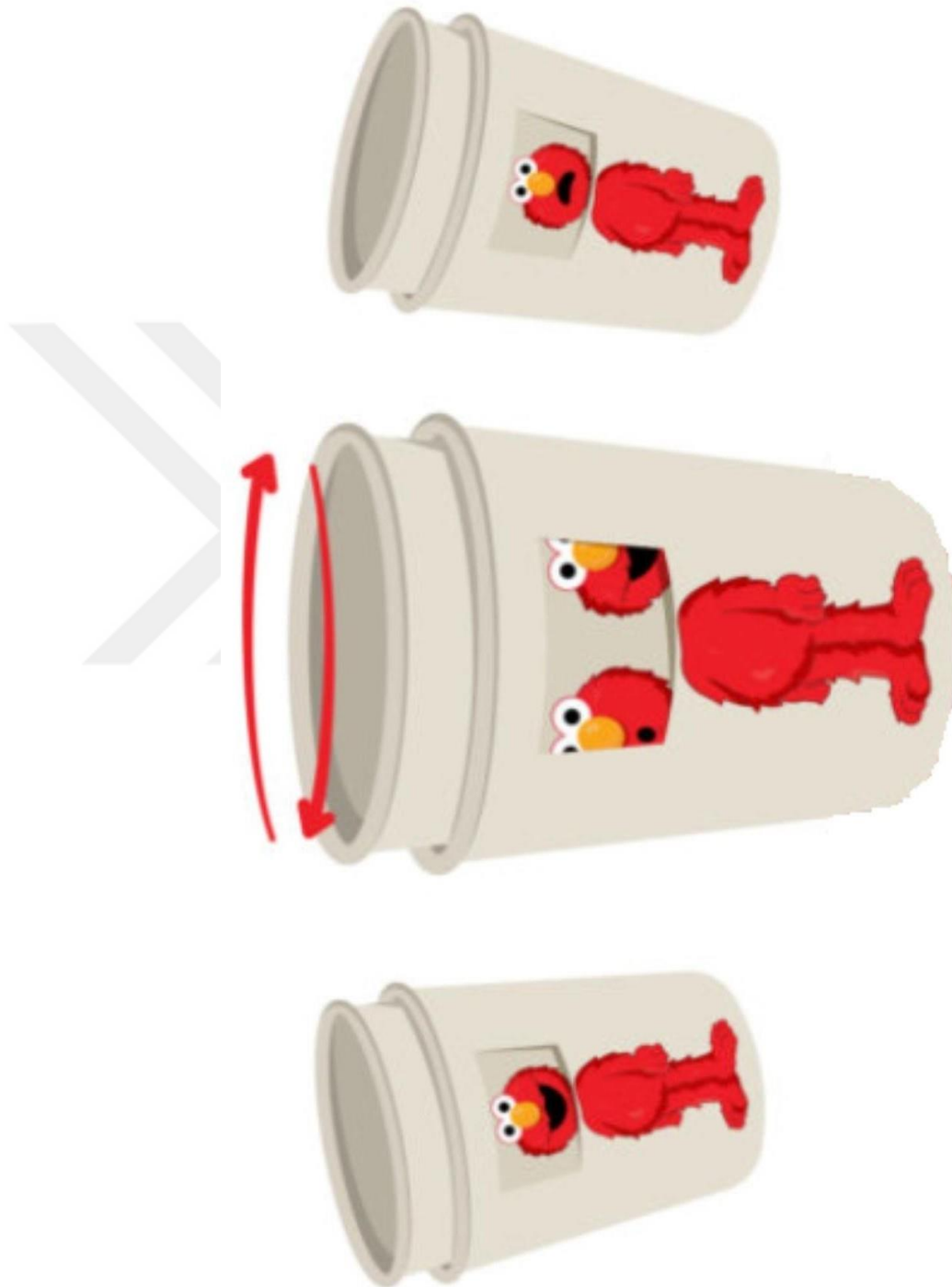
- İkinci oturumda neler öğrendiniz?
- İkinci oturumda daha önce bilmediğiniz yeni öğrendiğiniz ne vardı?
- İkinci oturumda öğrendiklerinizi hayatınızda nasıl uygulamaya devam edebilirsiniz?
- İkinci oturumu nasıl değerlendiriyorsunuz?
-

Öğretmen oturumun değerlendirmesini yapar. Oturum ile ilgili sorular cevaplandırılır ve teşekkür edilir. Öğrencilere Mutlu Surat şarkısı açılır. Şarkıda ki duygularda yüzümüzün aldığı şekiller onlarla beraber taklit edilip dans edilerek ikinci oturum sonlandırılır. Şarkı adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=45d7dMVAw0w&t=253s>.

EK-7

EK-8

EK-9

FİLM GECESESİ

DEĞERLİ VELİM ÖĞRENCİMİN DUYGULARI DAHA İYİ TANIYIP, DUYGU FARKINDALIĞI KAZANMASI İÇİN YAPTIĞIM ETKİNLİKLERİN PEKİŞMESİ MAKSADıyla SİZDEN BUGÜN ÖĞRENCİMLE BİRLİKTE "TERS YÜZ" ÇİZGİ FİLMİNİ İZLEMENİZİ, ÇİZGİ FİLM SONRASINDA DUYGULARIMIZLA İLGİLİ SOHBET ETMENİZİ İSTİYORUM.

PSİKOLOJİK DANIŞMAN VE REHBER ÖĞRETMEN
FATMAGÜL YILDIZ ÖZGÜN

DISGUST FEAR JOY SADNESS ANGER

3. OTURUM

Empati-1

AMAÇ: Başkalarının duygularının farkına varır.

SÜRE: 90 dakika

KAZANIMLAR:

- Empati kavramını tanımlar
- Empati kavramı hakkında farkındalık kazanır
- Empati yapmanın önemini kavrar

ARAÇLAR:Durum kartları

SÜREÇ:

Öğrencilerden önceki oturumdan bugüne kadar yaşadığı olumlu duygu ve yaşantıları paylaşımları istenir. Paylaşımlar hakkında fikirler beyan edildikten sonra öğretmen tarafından ikinci oturumun özeti yapılır.

1. Ev Ödevinin Değerlendirilmesi

Öğrenciler evde ailesi ile birlikte izlediği Ters Yüz filmini nasıl bulduklarını arkadaşlarına ve öğretmenine anlatırlar. Her bir öğrencinin paylaşımı dikkatlice dinlenip geri bildirimler verildikten sonra öğretmen film hakkındaki kendi fikirlerini söyler ve ödev değerlendirmesi sonlandırılır.

2. Empati Kavramını Tanımlar

Öğrencilere empati kavramı tanımlanmadan önce yazarı Ali Haydar ÇAKTA olan Minik Zebra ile Tarla Faresi hikaye kitabı okunur. Öğrencilere Ek-12 de hikâye değerlendirme formu açılır ve sorular öğrencilere yönlendirilir.

- Hikâyede ki kahramanları kimdi?
- Hikâyede ne oldu?
- Senin en son yaptığın iyilik nedir?

Öğrencilerin hepsinden cevaplar alındıktan sonra öğrencilere empati tanımı ve açıklaması yapılır.

Empati, bir kişinin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısı ile bakması, o kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi sürecidir (Ersoy ve Köşger, 2016). Yaşadığımız olaylarda kendi duygularımızı taradıktan sonra karşımızdaki kişinin de ne hissettiğine dikkat vermeliyiz. Karşımızdaki kişinin ne hissettiğini bilmek bize hangi davranışı yapmamız gerektiği konusunda yardımcı olacaktır. Örneğin canı acıdığı için ağlayan arkadaşımıza canının acısını geçirecek krem, buz vb bir şey getirmek uygun davranışken; kırıldığı üzüldüğü için ağlayan arkadaşımızdan özür dilemek doğru olan davranıştır açıklaması yapılarak etkinlik sonlandırılır.

3. Empati Kavramı Hakkında Farkındalık Kazanır ve Empati Yapmanın Önemi Kavrar

Öğrencilere empati yapmanın önemini kavramaları için bir etkinlik yaptırılır.

Etkinlik Adı:Empati Kartlarını. Etkinlik uygulaması için Ek-15 de ki durum kartları öğrencilere dağıtılır. Her öğrencinin elindeki kartı inceleyip karttaki kişinin ne hissettiklerini düşünmeleri için süre verilir. Yeterli süre geçtikten sonra gönüllü olanlar öğrencilerden elindeki kartta ne olduğunu ve oradaki kişinin ne hissettiği sorulur. Bütün öğrenciler paylaşım yapar.

Öğretmen bütün öğrenciler paylaşım yaptıktan sonra başka bir kişinin ne hissettiğini düşünmek size nasıl hissettirdi? Sorusunu öğrencilere yöneltir. Öğrenciler hissettiklerini açıkladıktan sonra öğretmen empati yapmanın önemini vurguladıktan sonra etkinliği sonlandırır.

4. Ev Ödevinin Verilmesi ve Oturumun Sonlandırılması

Ek-16 da görselleri olan parmak kuklaları kesip ailecek kuklaları konuşmalarını ister. Ev ödevi verildikten sonra öğretmen oturumun sonuna geldiğini ifade eder. Öğretmen tarafından özetleme yapılmadan önce öğrencilerin üçüncü oturuma ilişkin değerlendirmeleri alınır. Öğretmen tarafından öğrencilere şu sorular sorulur

- Üçüncü oturumda neler öğrendiniz?
- Üçüncü oturumda daha önce bilmediğiniz yeni öğrendiğiniz ne vardı?
- Üçüncü oturumda öğrendiklerinizi hayatınızda nasıl uygulamaya devam edebilirsiniz?

- Üçüncü oturumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Öğretmen oturumun değerlendirmesini yapar. Oturum ile ilgili sorular cevaplandırılır ve teşekkür edilir. Öğrenilen bilgilerin pekiştirilmesi için Empati Şarkısı dinlenerek oturum sonlandırılır. Şarkı adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=J5zAD--S444>.

Oturum sonunda velilere online platform üzerinden empati ile ilgili hazırlanan seminer videosu gönderilir.

Kitap Değerlendirme

• Hikâyede ki kahramanlar kimdi?

• Hikâyede ne oldu?

• Senin en son yaptığın iyilik nedir?

• İyilik yapmak sana nasıl hissettiriyor?

YOGA YAPAN
KİŞİ NASIL
HİSSEDER?

YARDIM ALAN
KİŞİ NASIL
HİSSEDER?

OYUNCAĞI
KIRILAN KİŞİ
NASIL HİSSEDER?

YİYECEĞİNİ
ARKADAŞIYLA
PAYLAŞAN KİŞİ
NASIL HİSSEDER?

YAKIN
ARKADAŞINDAN
MEKTUP GELEN KİŞİ
NASIL HİSSEDER?

AİLESİYLE VAKİT
GEÇİREN KİŞİ
NASIL
HİSSEDER?

İTİLEN KİŞİ
NASIL
HİSSEDER?

ARKADAŞLARININ
DALGA GEÇTİĞİ
KİŞİ NASIL
HİSSEDER?

OYUNCAĞI
ELİNDEN ZORLA
ALINAN KİŞİ NASIL
HİSSEDER?

OYUNCAĞINI
KAYBEDEN KİŞİ
NASIL HİSSEDER?

KABUS GÖREN
KİŞİ NASIL
HİSSEDER?

KOCAMAN
ÖRÜMCEK
GÖREN KİŞİ NASIL
HİSSEDER?

LAKAP TAKILMASINI
İSTEMEDİĞİ HALDE
ARKADAŞLARI KİŞİ
NASIL HİSSEDER?

HASTA OLAN
KİŞİ NASIL
HİSSEDER?

ARKADAŞIYLA
KOMİK OYUNLAR
OYNAYAN KİŞİ
NASIL HİSSEDER?

ANİDEN YÜKSEK
SES DUYAN KİŞİ
NASIL HİSSEDER?

ARKADAŞI DALGA
GEÇEN KİŐI NASIL
HİSSEDER?

BEKLENMEDİK
HABER ALAN
KİŐI NASIL
HİSSEDER?

SINIFTA TEK
KALAN ÇOCUK
NASIL HİSSEDER?

ARKADAŞIN
BİLEREK ÜSTÜNÜ
KİRLETTİ NASIL
HİSSEDERSİN?

BÜTÜN EVİ TEK
BAŞINA
TEMİZLEYEN KİŞİ
NASIL HİSSEDER?

LUNAPARKA
GİDEN KİŞİ NASIL
HİSSEDER?

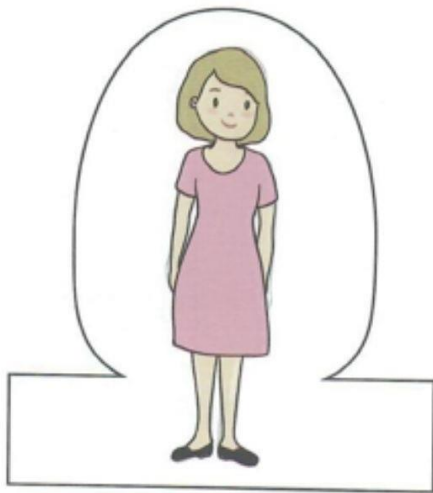
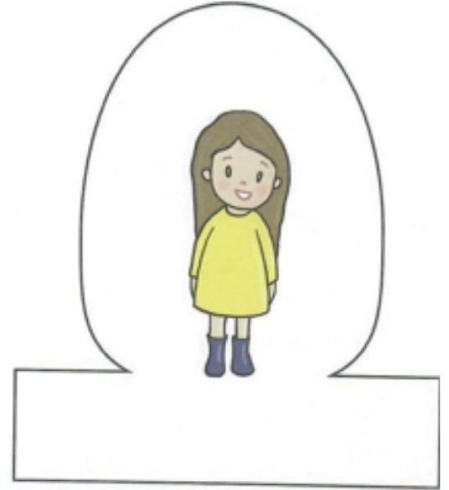
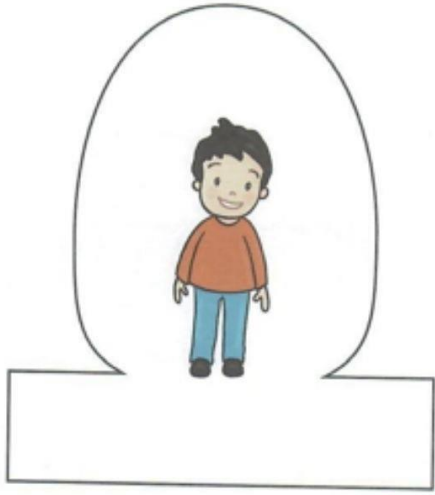

PARMAKLARIMIZI KONUŐTURALIM

Resimde ki gibi bir ortam oluŐturalım. Parmak kuklaları keselim ve parmağımıza göre ayarlayarak yapıŐturalım. Ailecek kuklaları konuŐturalım. Kuklaları deđiŐtirerek anne-nine gibi rollere bürünebilir, empati becerimizi geliŐtirebiliriz.

*Bu etkinlik ocuk Akademi Okul ncesi Eğitim Setinden alınmıştır.

4. OTURUM

Empati-2

AMAÇ: Başkalarının duygularının farkına varır.

SÜRE: 90 dakika

KAZANIMLAR:

- Empati kavramı hakkında farkındalık kazanır
- Empati yapmanın önemini kavrar

ARAÇLAR: Ek-19 da ki çalışma kağıdı

SÜREÇ:

Öğrencilerden önceki oturumdan bugüne kadar yaşadığı olumlu duygu ve yaşantıları paylaşmaları istenir. Paylaşımlar hakkında fikirler beyan edildikten sonra öğretmen tarafından üçüncü oturumun özeti yapılır.

1. Ev Ödevinin Değerlendirilmesi

Öğrenciler evde oynadıkları parmak kukla oyununu nasıl bulduklarını sırayla sınıfta anlatırlar. Her bir öğrencinin paylaşımı dikkatlice dinlenip geri bildirimler verildikten sonra ödev değerlendirmesi sonlandırılır.

2. Empati Kavramı Hakkında Farkındalık Kazanır

Öğrencilere empati kavramı hakkında farkındalık kazanmaları için bir etkinlik yaptırılır.

Etkinlik Adı: Ağaçtan Düşen Anlar. Öğretmen Öğrencilere Ek-17 de ki Nasrettin Hoca Posterini açar ve öğrencilere Nasrettin Hoca'yı tanıyıp tanımadıkları sorulur. Öğrencilerden cevaplar alındıktan sonra öğrencilere Nasrettin Hoca'nın fıkralarından bahsedilir. Öğretmen öğrencilere Ağaçtan Düşen Anlar fıkrasını anlatır. Fıkra bittikten sonra değerlendirme aşamasına geçilir.

- Fıkra da ne oldu?
- Fıkra ne ile ilgiliydi?

Öğrencilerin paylaşımlarından sonra öğretmen fikrayı değerlendirir empatinin nasıl yapılacağına vurgu yaparak etkinliği sonlandırır.

3. Empati Yapmanın Önemi Kavrar

Öğrencilere empati yapmanın önemini kavramaları için bir etkinlik yaptırılır.

Etkinlik Adı: Empati Durağı. Ek-18 de görseli gösterilen online wordwall oyunu öğretmen tarafından hazırlanır. Sınıfta bilgisayarın önüne bir çember çizilir ve o çemberin empati durağı olduğundan bahsedilir. Empati durağına gelmek isteyen öğrenci çarkı çevirir. Çarkta çıkan olayı öğretmen öğrenciye okur ve buradaki kişinin ne hissettiğini öğrenciye sorar. Bütün öğrencilerin etkinliğe katılması desteklenir.

Öğretmen öğrencilerin tamamı etkinliği tamamladıktan sonra öğrencilere empatinin hayatımıza katkıları ve faydalarından bahsedip empati yapmanın önemine vurgu yaparak etkinliği sonlandırır.

4. Ev Ödevinin Verilmesi ve Oturumun Sonlandırılması

Ek-19 da ki çalışma kâğıdı öğrencilere gösterilir ve evde bu çalışma kâğıdında her duygunun olduğu bölümde kişiye o duyguyu hissettiren olayın ne olabileceğini düşünüp olayın resmini çizmeleri istenir. Çalışma kâğıdıyla beraber Ek-20 de ki veli bilgilendirme notu da gönderilir. Yapılan resimlerin tekrar okula geri getirilmesi istenir. Ev ödevi verildikten sonra öğretmen oturumun sonuna geldiğini ifade eder. Öğretmen tarafından özetleme yapılmadan önce öğrencilerin dördüncü oturuma ilişkin değerlendirmeleri alınır. Öğretmen tarafından öğrencilere şu sorular sorulur

- Dördüncü oturumda neler öğrendiniz?
- Dördüncü oturumda daha önce bilmediğiniz yeni öğrendiğiniz ne vardı?
- Dördüncü oturumda öğrendiklerinizi hayatınızda nasıl uygulamaya devam edebilirsiniz?
- Dördüncü oturumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Öğretmen oturumun değerlendirmesini yapar. Oturum ile ilgili sorular cevaplandırılır ve teşekkür edilir. Öğrenilen bilgilerin pekiştirilmesi için Empati Odası çizgi filmi izletilerek oturum sonlandırılır. Çizgi film adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=xGZOekfm-v4>.

*Oyun adresi: <https://wordwall.net/tr/resource/9169307/empati>

NE HISSEDİYOR?

*Evet kızgın görünüyor, biraz düşünelim, sonra ne olmuştur olabilir, gizemek anlatır mısın?

ÖZLEM ÇİNEŞ

NE HISSEDİYOR?

*Evet üzgün görünüyor, biraz düşünelim, sonra ne olmuştur olabilir, gizemek anlatır mısın?

ÖZLEM ÇİNEŞ

NE HISSEDİYOR?

*Evet mutlu görünüyor, biraz düşünelim, sonra ne olmuştur olabilir, gizemek anlatır mısın?

ÖZLEM ÇİNEŞ

NE HISSEDİYOR?

*Evet korkmuş görünüyor, biraz düşünelim, sonra ne olmuştur olabilir, gizemek anlatır mısın?

ÖZLEM ÇİNEŞ

DEĞERLİ VELİLERİM;

Okul öncesi dönem, "empati" dediğimiz yeteneğin gelişmesi, karşıdakinin duygu ve düşünceleriyle özdeşleştirilmesi ya da bunları sanki kendisi yaşıyormuşçasına hayal gücüyle deneyimlenmesi açısından çok önemli bir dönemdir. Bu yaş grubu çocukların empati duygusunun desteklenmesi, gelecekte mutluluğu bireyselleştirmeyen, başkalarının yaşam hakkına, mutluluğuna ve iyiliğine en az kendisi kadar değer veren, saygı duyan mutlu yetişkinler olmalarına yardımcı olacaktır.

Okulda yaptığımız etkinlikleri evde de pekiştirmek adına gönderdiğim etkinlik sayfasının dikkatlice yapılmasına rehberlik etmenizi rica ediyorum. İş birliğiniz için teşekkür eder iyi günler dilerim.

Okul Psikolojik Danışmanı ve Rehber Öğretmeni
Fatmagül YILDIZ ÖZGÜN

5. OTURUM

Yardım Etme-1

AMAÇ: Yardımlaşma hakkında farkındalık kazanır.

SÜRE: 90 dakika

KAZANIMLAR:

- Yardım etme kavramını tanıma
- Yardım etme davranışını kazanma

ARAÇLAR:

SÜREÇ:

Öğrencilerden dördüncü oturumdan bugüne kadar yaşadığı olumlu duygu ve yaşantıları paylaşımları istenir. Paylaşımlar hakkında fikirler beyan edildikten sonra öğretmen tarafından dördüncü oturumun özeti yapılır.

1. Ev Ödevinin Değerlendirilmesi

Öğrenciler evde tamamladıkları çalışma sayfasını sırayla sınıfa anlatıp, öğretmene teslim ederler. Her bir öğrencinin sayfası dikkatlice incelenip geri bildirimler verildikten sonra empati kurabilmenin önemine vurgu yapılarak ödev değerlendirmesi sonlandırılır.

2. Yardım Etme Kavramını Tanıma

Öğrencilere yazarları Ali Haydar ÇAKTA [olan](#) “Yavru Ayıcık ile Kelebek” [kitabı okunur. Öğretmen öğrencilere aşağıda yer alan soruları sorar.](#)

- Hikâyede ne oldu?
- Hikâyede ki kahramanlar kim?
- Yardım ettiğimizde yapılan iş nasıl etkilenir?

Cevaplar alındıktan sonra öğrencilere “Siz gün içinde kimlere nasıl yardım edebilirsiniz?” sorusu sorularak sohbet edilir.

3. Yardım etme davranışını kazanma

Öğrencilere yardım etme davranışının basamaklarını öğrenmeleri ve yardım etme davranışını kazanmaları için bir etkinlik yapılır.

Etkinlik Adı: Yardımlaşma Basamakları. Öğretmen Ek-22 de yardımlaşma basamaklarını gösteren afişi açar. Öğrencilere ne zaman yardım ettikleri sorulur. Cevaplar alındıktan sonra yardımlaşma basamaklarından bahsedilir.

- 1) Karşında ki bireyin yardıma ihtiyacı olup olmadığını gözlemler.
(ihtiyacı olan yardımın ne olduğunu düşün.)
- 2) Yardım edebileceğin yolları düşün
(Bir şey yapmak, onu cesaretlendirmek veya yardımcı olabilecek birini çağırarak.)
- 3) Karşıdaki kişiye yardıma ihtiyacı olup olmadığını sor.
- 4) Yanıtı evet ise yardım et.

*Bu etkinlik <https://slideplayer.biz.tr/slide/3262819/> internet sitesinden uyarlanmıştır.

Öğrencilere basamaklar anlatıldıktan sonra aşağıda ki örnek olaylar okunur.

Olay 1: Arkadaşın sınıfa giderken eşyalarını düşürdü ve her biri bir başka bir tarafa dağıldı.

Olay 2: Alışveriş merkezinde ailesini kaybeden bir çocuk gördün.

Olay 3: Arkadaşınla dışarıda oynamak istiyorsun fakat annesi dışarı çıkmadan önce dağılmış olan odasını toplaması gerektiğini söylüyor.

Olay 4: Arkadaşın bahçede koşarken düştü.

Olay 5: Arkadaşın oyuncağını arıyor.

Her bir olay okunduktan sonra öğrencilere neler yapabilecekleri sorulur. Cevaplar alındıktan sonra olası sonuçlar tahtaya yazılır.

- Görmezden gelmek
- Yardım etmek
- Durumuna gülüp eğlenmek, dalga geçmek

“Sonrasında ne olur?” sorusu sorulup öğrencilerden cevaplar her bir davranış sonrası ne olacağı buldurulur

- Bende bir şey değişmez, o zorlandığı işi zorlanarak yapmaya devam eder
- Ben yardım ettiğim için mutlu olurum o da yardım edildiği için memnun olur
- Utanır ve kendini çok kötü hisseder

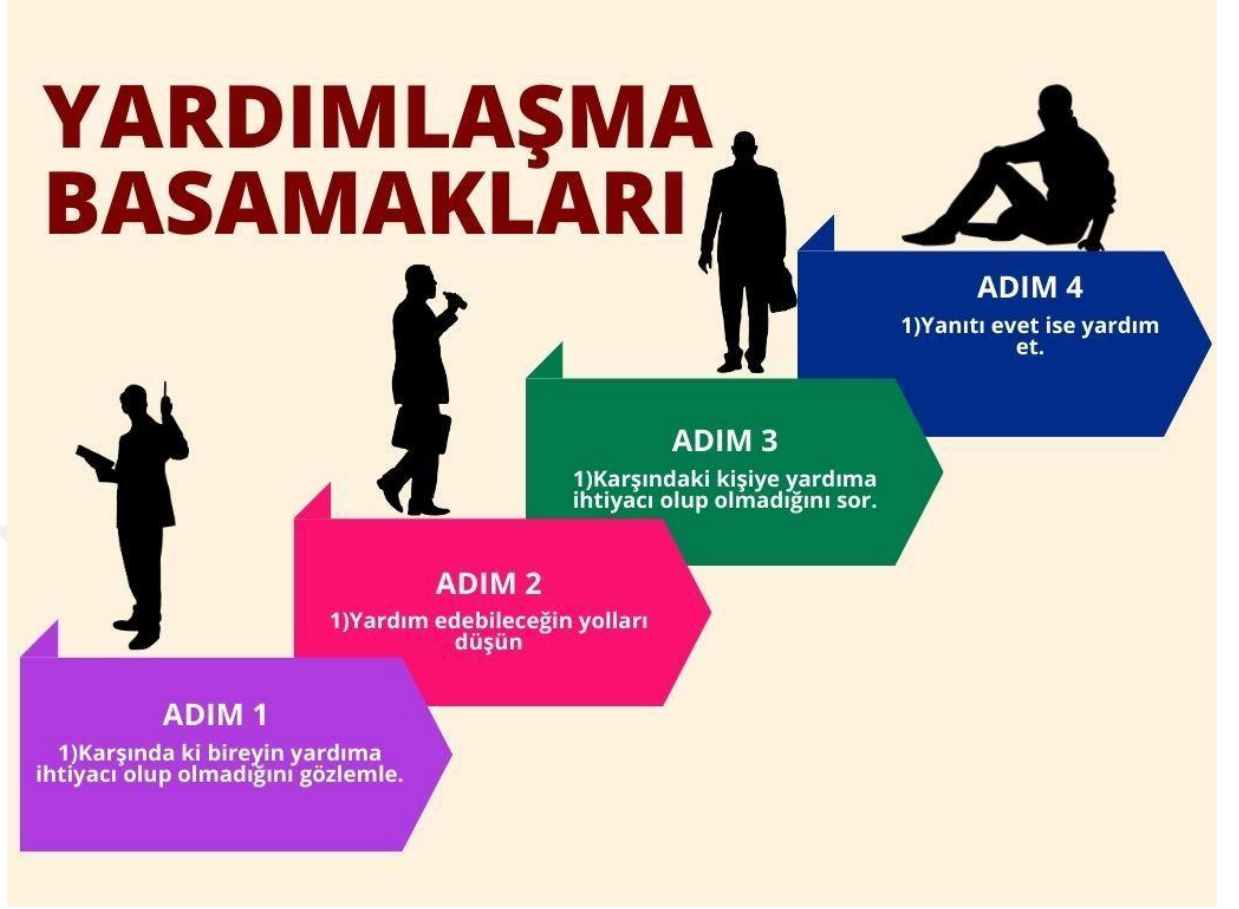
Bütün öğrencilerden cevaplar alındıktan sonra öğretmen başkalarına yardım ettiklerinde kendilerini nasıl hissedeceklerini öğrencilere düşündürür ve yardım etmenin önemine vurgu yaparak etkinliği sonlandırır.

4. Ev Ödevinin Verilmesi ve Oturumun Sonlandırılması

Ek-23 da ki iyilik kavanozu etkinliği öğrencilere gösterilir ve evde kendileri için bir iyilik kavanozu oluşturmaları istenir. Yaptıkları iyilikleri aile bireyleriyle beraber yazıp kavanozda biriktirmesi istenir. Velilere EK-24 de ki veli bilgilendirme notu gönderilir. Bir daha ki etkinliğe kadar kavanozu doldurup geri getirmeleri istenir. Ev ödevi verildikten sonra öğretmen oturumun sonuna geldiğini ifade eder. Öğretmen tarafından özetleme yapılmadan önce öğrencilerin beşinci oturuma ilişkin değerlendirmeleri alınır. Öğretmen tarafından öğrencilere şu sorular sorulur

- Beşinci oturumda neler öğrendiniz?
- Beşinci oturumda daha önce bilmediğiniz yeni öğrendiğiniz ne vardı?
- Beşinci oturumda öğrendiklerinizi hayatınızda nasıl uygulamaya devam edebilirsiniz?
- Beşinci oturumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Öğretmen oturumun değerlendirmesini yapar. Oturum ile ilgili sorular cevaplandırılır ve teşekkür edilir. Öğrenilen bilgilerin pekiştirilmesi için Yardım Edebilirim şarkısı dinletilerek oturum sonlandırılır. Şarkı adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=bmIVG-Q2KhQ>.

DEĞERLİ VELİLERİM;

Öğrencilerimle yaptığımız yardım etme davranışı hakkında çeşitli etkinlikleri destekleyip yardım etme davranışını evde de pekiştirmek adına "iyilik kavanozum" etkinliği yapmanızı istiyorum. Etkinlik için bir kavanoz ayarlayıp öğrencimin yaptığı yardımları iyilikleri küçük kağıtlara yazıp kavanozun içinde biriktirip tekrar okula göndermenizi rica ediyorum. İş birliğiniz için teşekkür eder iyi günler dilerim.

Okul Psikolojik Danışmanı ve Rehber Öğretmeni
Fatmagül YILDIZ ÖZGÜN

6. OTURUM

Yardım Etme-2

AMAÇ: Yardımlaşma hakkında farkındalık kazanır.

SÜRE: 90 dakika

KAZANIMLAR:

- Yardım etme kavramını kavrama
- Yardım etme davranışını kazanma

ARAÇLAR:

SÜREÇ:

Öğrencilerden beşinci oturumdan bugüne kadar yaşadığı olumlu duygu ve yaşantıları paylaşmaları istenir. Paylaşımlar hakkında fikirler beyan edildikten sonra öğretmen tarafından beşinci oturumun özeti yapılır.

1. Ev Ödevinin Değerlendirilmesi

Öğrenciler evde yaptıkları iyilik kavanozunu sırayla öğretmene getirir. Yaptığı iyilikleri yazdıkları kağıtlar okunur ve geri bildirimler verilir. Bütün kavanozlar tamamlandıktan sonra öğretmen yardım etmenin önemine vurgu yaparak ödev değerlendirmesini sonlandırır.

2. Yardım Etme Kavramını Kavrama

Değerler Takımı 7. Bölümü olan Yardımseverlik çizgi filmi perdeye yansıtılır. Öğretmen öğrencilerden çizgi filmi dikkatli ve sessizce izlemelerini ister. Çizgi film adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=rphj0ffVAJw> .

Çizgi film izlendikten sonra öğretmen öğrencilere aşağıdaki soruları sorar ve grup etkileşimi başlatılır.

- Çizgi filmin konusu neydi?
- Çocuklar Ragıp amca'yı nasıl etkilediler?
- Ragıp amca yardım edince nasıl hissetti?
- Siz birine yardım ettiğinizde nasıl hissediyorsunuz?

Öğretmen cevapları aldıktan sonra yardımlaşma ile ilgili kendi düşünceleri, yardımlaşmanın yapılan işe nasıl bir etkisinin olduğunu açıkladıktan sonra etkinlik sonlandırılır.

3. Yardım etme davranışını kazanma

Öğrencilere yardım etme davranışının kazandırılması için bir etkinlik uygulanır.

Etkinlik Adı: Takımın Kazansın. Öğrenciler dört grup olacak şekilde takımlara ayrılır. Her gruba legolar verilir. Öğretmen Ek-25 i açar. İlk önce öğretmen legolarla resimdeki şekli yapar ve bunu her grubun rahat görebileceği yere koyar. Şekli nasıl yapacaklarını anlamazlarsa ipucu verilir. Şekli ilk bitiren takımın kazanacağı söylenir. Takımdaki herkesin verilen şekli süre bitmeden tamamlaması gerekir şekli takım arkadaşlarından önce bitiren çocuğun bitiremeyen takım arkadaşına yardım etmesi gerekir. Tüm takım şekli bitirdiğinde kazanan takım o olur.

Oyun bittiğinde öğretmen aşağıdaki soruları öğrencilere yönlendirir

- Oyunu nasıl buldunuz?
- Oyunu oynarken nasıl hissettiniz?
- Arkadaşlarına yardım ederken nasıl hissettiniz?
- Arkadaşlarından yardım alırken nasıl hissettiniz?

Cevaplar alındıktan sonra yardım etmenin bize verdiği mutluluk ve psikolojik güçten, yardım edilen kişinin de işinin nasıl kolaylaştığından bahsedilerek tekrar yardımlaşmanın önemi vurgulanarak etkinlik sonlandırılır.

4. Ev Ödevinin Verilmesi ve Oturumun Sonlandırılması

Ek-26 da ki “Görevimiz Yardım” isimli çalışma kağıdı öğrencilere gösterilir ve evde bu çalışma kağıdında yazan yardımları yapmaya fırsat bulup yaptıklarında yanında ki kutucuğu boyamaları istenir. Her bir yardımdan sonra kendini nasıl hissettiğini ve yardım ettiği kişinin nasıl hissettiğini ailesi ile paylaşması istenir. Yapılan çalışmanın diğer oturumda tekrar okula getirilmesi istenir. Ev ödevi verildikten sonra öğretmen oturumun sonuna geldiğini ifade eder. Öğretmen tarafından özetleme yapılmadan önce öğrencilerin altıncı oturuma ilişkin değerlendirmeleri alınır. Öğretmen tarafından öğrencilere şu sorular sorulur

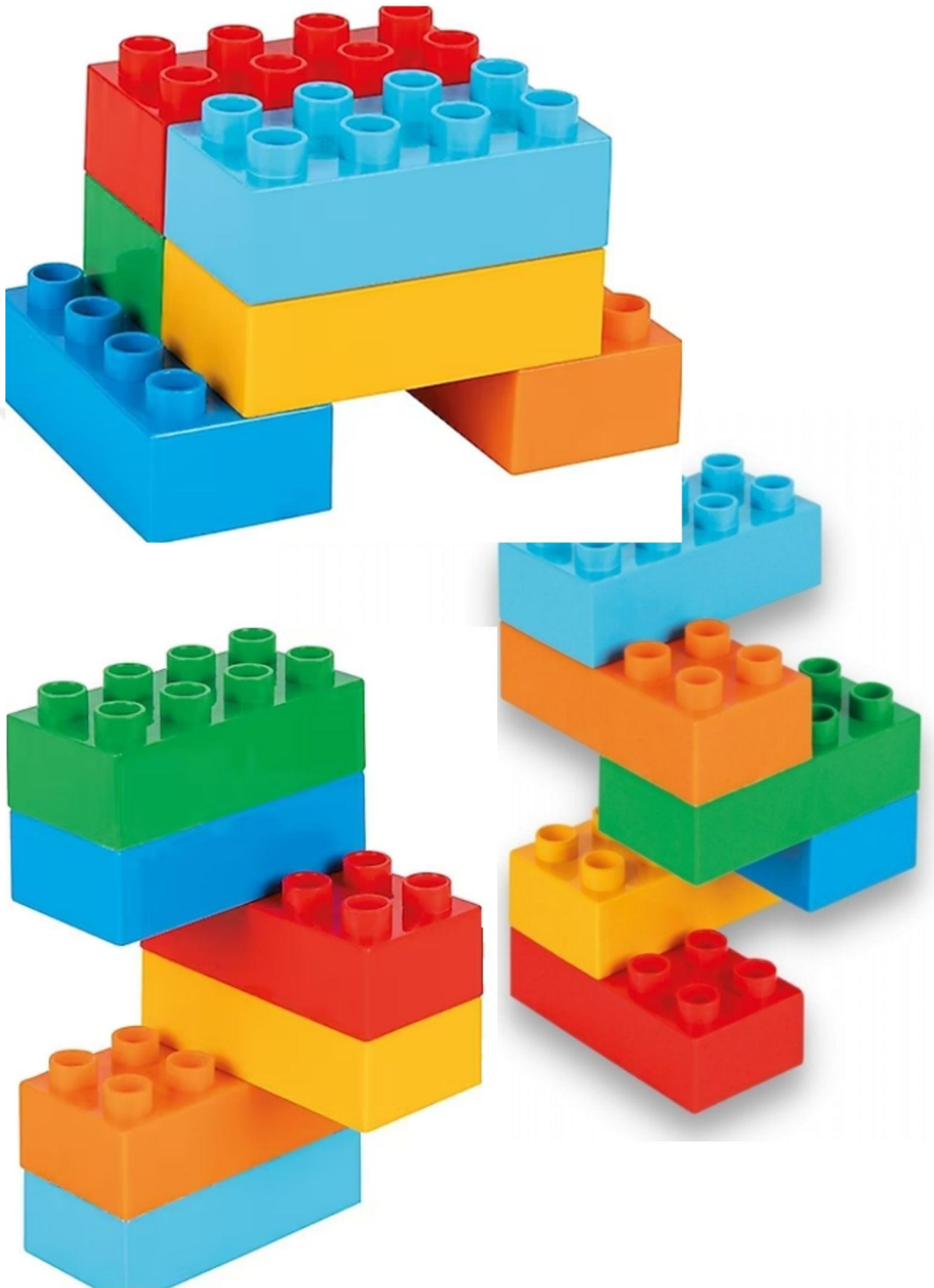
- Altıncı oturumda neler öğrendiniz?

- Altıncı oturumda daha önce bilmediğiniz yeni öğrendiğiniz ne vardı?
- Altıncı oturumda öğrendiklerinizi hayatınızda nasıl uygulamaya devam edebilirsiniz?
- Altıncı oturumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Öğretmen oturumun değerlendirmesini yapar. Oturum ile ilgili sorular cevaplandırılır ve teşekkür edilir. Öğrenilen bilgilerin pekiştirilmesi için Canım Kardeşim-Annemize Yardım Edelim çizgi filmi izletilerek oturum sonlandırılır. Çizgi film adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=IMarCDvGuK0>.

EK-25

GÖREVİMİZ YARDIM

Tamamladığınız her görev için resimlerin yanındaki şekilleri boyayın.

1. Görev

Sokak hayvanlarına yiyecek ver.

2. Görev

Bir akrabınızı ziyaret edin ve yardıma ihtiyaç duyduğu konularda yardım et.

3. Görev

Evde ki bitkileri sulama işinde annene yardım et.

4. Görev

Annene temizlikte yardım et.

5. Görev

Kardeşine oyuncaklarını toplamasına yardım et.

6. Görev

Akşam yemeği için sofrayı hazırlanmaya yardım et.

7. Görev

Sınıfta arkadaşlarına yardım et.

8. Görev

Öğretmenine yardım et.

9. Görev

Çevremizin temiz kalmasına yardımcı olmak için çöplerini çöpe at.

7. OTURUM

Paylaşma-1

AMAÇ: Paylaşmak hakkında farkındalık kazanır.

SÜRE: 90 dakika

KAZANIMLAR:

- Paylaşma kavramını kavrama
- Paylaşma davranışını kazanma

ARAÇLAR:

SÜREÇ:

Öğrencilerden son oturumdan bugüne kadar yaşadığı olumlu duygu ve yaşantıları paylaşmaları istenir. Paylaşımlar hakkında fikirler beyan edildikten sonra öğretmen tarafından altıncı oturumun özeti yapılır.

1. Ev Ödevinin Değerlendirilmesi

Öğrenciler yaptıkları Görevimiz Yardım çalışma kağıdını öğretmene verirler. Öğretmen her bir öğrencinin kâğıdını sınıfa okur ve gerekli geri bildirimler verir. Çalışma kâğıtları incelendikten sonra öğretmen paylaşmanın önemine vurgu yaparak ödev değerlendirmesini sonlandırır.

2. Paylaşma Kavramını Kavrama

Değerler eğitimi öyküleri-Paylaşma hikâyesi öğrencilere onlinedan açılır ve dinletilir. Hikâye adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=sWPLKLghysk&t=118s> .

Hikâye izlendikten sonra öğretmen öğrencilere aşağıdaki soruları sorar ve grup etkileşimi başlatılır.

- Hikâyenin konusu neydi?
- Ceren oyuncaklarını paylaşmayınca arkadaşı nasıl hissetti?
- Ceren oyuncaklarını paylaşınca nasıl hissetti?

Öğretmen cevapları aldıktan sonra paylaşma ile ilgili kendi düşünceleri, paylaşmanın ilişkilerimize nasıl bir etkisinin olduğunu açıkladıktan sonra etkinlik sonlandırılır.

3. Paylaşma davranışını kazanma

Öğrencilere paylaşma davranışının kazandırılması için bir etkinlik uygulanır.

Etkinlik Adı: Oyuncak Dünyası. Öğrencilerden paylaşmak istediği oyuncakları tanıtmaları istenir. Öğretmen paylaşmak ne demektir diye öğrencilere sorup hepsinden cevapları alır. Öğrencilerin cevaplarına ek olarak öğretmen de paylaşma ile ilgili sohbet eder. Sonra eğlenceli bir şarkı açılır. Çocuklar çember olup birbirlerine şarkı eşliğinde oyuncaklarını verirler. Şarkı bittiğinde tüm oyuncaklar halıya konular ve herkes istediği oyuncakla oynar.

Oyun bittiğinde öğretmen aşağıdaki soruları öğrencilere yönlendirir

- Oyuncakını paylaşmak sana nasıl hissettirdi?
- Başka arkadaşının oyuncakıyla oynarken nasıl hissettiniz?

Cevaplar alındıktan öğretmen paylaşmanın önemine vurgu yaparak etkinliği sonlandırır.

4. Ev Ödevinin Verilmesi ve Oturumun Sonlandırılması

Ek-27 da ki “Paylaşıyorum” isimli afiş öğrencilere gösterilir ve durumu olmadığı için pek oyuncak olmayan kardeş okulumuz için bir tane oyuncakları paylaşmaları istenir. Evde paylaşabileceğini düşündüğü bir oyuncakını güzelce hediye paketi yapıp okula getirmesi istenir. Ek-28 de ki veli bilgilendirme notu da gönderilir. Ev ödevi verildikten sonra öğretmen oturumun sonuna geldiğini ifade eder. Öğretmen tarafından özetleme yapılmadan önce öğrencilerin yedinci oturuma ilişkin değerlendirmeleri alınır. Öğretmen tarafından öğrencilere şu sorular sorulur

- Yedinci oturumda neler öğrendiniz?
- Yedinci oturumda daha önce bilmediğiniz yeni öğrendiğiniz ne vardı?
- Yedinci oturumda öğrendiklerinizi hayatınızda nasıl uygulamaya devam edebilirsiniz?
- Yedinci oturumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Öğretmen oturumun değerlendirmesini yapar. Oturum ile ilgili sorular cevaplandırılır ve teşekkür edilir. Öğrenilen bilgilerin pekiştirilmesi için Kukuli-Paylaşmak Güzel şarkısı dinletilerek oturum sonlandırılır. Şarkı adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=rR6kufBUk1o>.

PAYLAŞIYORUM

DEĞERLİ VELİLERİM;

Çocuk paylaşmayı en temelde gözlem yoluyla öğrenir. Dolayısıyla evde bakım veren kişiler ve okulda da öğretmenler ve akranları başta olmak üzere çocuğun çevresindeki herkes aslında ona rol model olur.

Öğrencime kardeş köy okulundaki arkadaşları ile paylaşabilecekleri oyuncaklarını seçmesi için ona rehberlik etmenizi rica ediyorum. Yardımlarınız için teşekkürler.

Okul Psikolojik Danışmanı ve Rehber Öğretmeni
Fatmagül YILDIZ ÖZGÜN

8. OTURUM

Paylaşma-2

AMAÇ: Paylaşmak hakkında farkındalık kazanır.

SÜRE: 90 dakika

KAZANIMLAR:

- Paylaşma kavramını kavrama
- Paylaşma davranışını kazanma

ARAÇLAR: boyama sayfası, boya kalemleri

SÜREÇ:

Öğrencilerden son oturumdan bugüne kadar yaşadığı olumlu duygu ve yaşantıları paylaşmaları istenir. Paylaşımlar hakkında fikirler beyan edildikten sonra öğretmen tarafından yedinci oturumun özeti yapılır.

1. Ev Ödevinin Değerlendirilmesi

Öğrencilerden paylaşmak istedikleri oyuncaklarını ayarlanan koliye sırayla koymaları istenir. Oyuncaklarını verdikleri esnada “bu oyuncakı neden seçtin?” ve “oyuncağı paylaşmak için hediye paketi yaparken neler hissettin?” soruları sorularak düşünceleri alınır. Paylaşım yapmak isteyen öğrenciler paylaşımını yaptıktan sonra öğretmen paylaşmanın önemine vurgu yaparak ödev değerlendirmesi sonlandırılır.

2. Paylaşma Kavramını Kavrama

Pepee Paylaşmak Güzeldir çizgi filmi perdeye yansıtılır. Öğretmen öğrencilerden çizgi filmi dikkatli ve sessizce izlemelerini ister. Çizgi film adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=iNQW1OGHt1g>.

Çizgi film izlendikten sonra öğretmen öğrencilere aşağıdaki soruları sorar ve grup etkileşimi başlatılır.

- Çizgi filmin konusu neydi?
- Arkadaşı oyuncaklarını paylaşmayınca Pepee nasıl hissetti?

- Bibi Pepee üzülünce ne yaptı?

Öğretmen cevapları aldıktan sonra paylaşma ile ilgili kendi düşünceleri, paylaşmanın ilişkilerimize nasıl bir etkisinin olduğunu açıkladıktan sonra etkinlik sonlandırılır.

3. Paylaşma davranışını kazanma

Öğrencilere paylaşma davranışının kazandırılması için bir etkinlik uygulanır.

Etkinlik Adı: Paylaşarak Renklenelim. Öğrencilere bir boyama sayfası ve her öğrenciye tek renk boya kalem verilir. Öğretmen öğrencilere 5 dakikaları olduğunu bu süre içinde istedikleri bir resmi ellerindeki kalemle çizmelerini ister. Süre tamamlandıktan sonra öğretmen resimleri toplar ve bir boyama sayfası daha dağıtır öğrencilere. Öğretmen öğrencilerden tekrar resim çizmelerini ister ama bu sefer boya kalemlerini birbirleriyle paylaşabileceklerini söyler. Resimler tamamlandıktan sonra öğretmen her çocuğun tek renkle ve farklı renklerle çizilen resmini resmi çizen çocuğa gösterir ve hangisinin daha güzel olduğunu sorar.

Öğretmen paylaşarak rengarenk çizilen resmin tek renkle çizilen resimden daha güzel daha değerli olduğunu, rengarenk olan resmin daha canlı olduğunu söyleyerek paylaşmanın hayatımıza getireceği canlılığı verimliliği vurgulayarak etkinliği sonlandırır.

4. Ev Ödevinin Verilmesi ve Oturumun Sonlandırılması

Öğrencilerden bugün evde kek, kurabiye vb. bir şeyi annesiyle beraber pişirip komşularıyla paylaşması istenir. Ek-29 da ki veli bilgilendirme notu da gönderilir. Ev ödevi verildikten sonra öğretmen oturumun sonuna geldiğini ifade eder. Öğretmen tarafından özetleme yapılmadan önce öğrencilerin sekizinci oturuma ilişkin değerlendirmeleri alınır. Öğretmen tarafından öğrencilere şu sorular sorulur

- Sekizinci oturumda neler öğrendiniz?
- Sekizinci oturumda daha önce bilmediğiniz yeni öğrendiğiniz ne vardı?
- Sekizinci oturumda öğrendiklerinizi hayatınızda nasıl uygulamaya devam edebilirsiniz?
- Sekizinci oturumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Öğretmen oturumun değerlendirmesini yapar. Oturum ile ilgili sorular cevaplandırılır ve teşekkür edilir. Öğrenilen bilgilerin pekiştirilmesi için Paylaşmak Güzeldir şarkı dinleterek oturum sonlandırılır. Video adresi: https://www.youtube.com/watch?v=DqXgx_s5zks .

DEĞERLİ VELİLERİM;

Çocuklar sosyal ve duygusal beceriler gerektiren konuları ilk olarak anne ve babadan görürler. Bu yüzden ebeveynlerin davranışları, çocuğun zihninde yapılması gereken davranış olarak kodlanır. Bu sebeple, çocuğunuzun paylaşma becerisini desteklemek için, sizin de diğer insanlarla paylaşım yaptığınızı görmesi gerekir. Bu yüzden bugün çocuğunuzla beraber bir şey pişirip (kek, kurabiye vs.) komşularınızla paylaşmanızı rica ediyorum. İş birliğiniz için teşekkür ederim.

Okul Psikolojik Danışmanı ve Rehber Öğretmeni
Fatmagül YILDIZ ÖZGÜN

9. OTURUM

İş Birliği-1

AMAÇ: İş birliği becerisi hakkında farkındalık kazandırmak.

SÜRE: 90 dakika

KAZANIMLAR:

- İş birliği kavramını anlama
- İş birliği kavramını kavrama
- İş birliği davranışını kazanma

ARAÇLAR: oyuncak, naylon çorap, talaş, çim tohumu, yapıştırıcı, kalem, düğme

SÜREÇ:

Öğrencilerden son oturumdan bugüne kadar yaşadığı olumlu duygu ve yaşantıları paylaşmaları istenir. Paylaşımlar hakkında fikirler beyan edildikten sonra öğretmen tarafından sekizinci oturumun özeti yapılır.

1. Ev Ödevinin Değerlendirilmesi

Öğrencilerden paylaşmak istedikleri oyuncaklarını ayarlanan koliye sırayla koymaları istenir. Oyuncaklarını verdikleri esnada “bu oyuncuğı neden seçtin?” ve “oyuncağı paylaşmak için hediye paketi yaparken neler hissettin?” soruları sorularak düşünceleri alınır. Paylaşım yapmak isteyen öğrenciler paylaşımını yaptıktan sonra öğretmen paylaşmanın önemine vurgu yaparak ödev değerlendirmesi sonlandırılır.

2. İş Birliği Kavramını Anlama

Kare-İş Birliği çizgi filmi perdeye yansıtılır. Öğretmen öğrencilerden çizgi filmi dikkatli ve sessizce izlemelerini ister. Çizgi film adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=NOiQsHfcH18>.

Çizgi film izlendikten sonra öğretmen öğrencilere aşağıdaki soruları sorar ve grup etkileşimi başlatılır.

- Çizgi filmin konusu neydi?
- Çocuklar su basan konser salonunu nasıl düzenlediler?

- Çocuklar su basan konser salonunu iş birliği yapmadan düzenleyebilirler miydi?
- Çocuklar iş birliği yapınca nasıl hissetti?

Öğretmen cevapları aldıktan sonra iş birliği yapmanın yapılan işe nasıl bir etkisinin olduğunu açıklar ve etkinlik sonlandırılır.

3. İş Birliği Davranışını Kavrama

Öğrencilere iş birliği davranışının kavramaları için bir etkinlik uygulanır.

Etkinlik Adı: Köpekbalığı. Öğretmen öğrenciler arasından ebe olacakları köpekbalığı grubuna alır. Diğer öğrenciler aralarından bir kişi seçer ve o kişi sınıfın diğer ucundaki oyuncacı köpekbalıklarına yakalanmadan almaya çalışır. Seçilen kişi oyuncacı alabilsin diye diğer grup arkadaşları da köpekbalıklarını oyalar. Köpekbalığına yakalanan çocuk donar. Donu açılması için grup arkadaşlarından birinin gelip ona dokunması gerekir. Donu açılan öğrenci oyuna tekrardan dahil olur. Oyuncak alındığında oyun kazanılır. Öğrenciler oynamaya devam etmek istedikleri kadar oynamalarına izin verilir.

Oyun bittiğinde öğretmen “Oyuncağı almak için seçilen kişi köpekbalıklarını oyalayacak grup arkadaşlarıyla iş birliği yapmasaydı oyuncacı alabilir miydi?” Sorusuyla grup etkileşimini başlatır. Öğrencilerden cevaplar alındıktan sonra iş birliğinin yapılan işi nasıl kolaylaştırdığı vurgulanıp etkinlik sonlandırılır.

4. İş Birliği Davranışını Kazanma

Öğrencilere iş birliği davranışının kazandırılması için bir etkinlik uygulanır.

Etkinlik Adı: Birlikte güçlüyüz. Öğrencilere sınıf halısının çevresinde sıralanmaları söylenir. Herkes halı etrafında yerini aldıktan sonra öğretmen öğrencilerden bir tanesinden halıyı kaldırmasını ister. Öğrenci halıyı kaldırabileceği kadar kaldırır. Bu birkaç öğrenciden istenir. Öğretmen sonra hadi şimdi hep birlikte kaldıralım halıyı der ve herkes halının bir ucundan tutup halıyı havaya kaldırır. Öğretmen “işte gördüğünüz gibi bazı işleri tek başımıza yapmamız çok zor ya da imkânsızdır. Fakat tek başımıza yapamadığımız zor bir işi iş birliği içinde yaptığımızda kolaylıkla yapabiliyoruz.” Açıklamasını yapar ve etkinliği sonlandırır.

5. Ev Ödevinin Verilmesi ve Oturumun Sonlandırılması

Öğretmen öğrencilerine bugün evde aileniz ile iş birliği yapmanın faydalarını, İş birliği yapmamız gereken görevlerde iş birliği yapılmazsa sonuçlarının neler olabileceği ile ilgili konuşmanızı sohbet etmenizi istiyorum der. Ev ödevi verildikten sonra öğretmen oturumun sonuna geldiğini ifade eder. Öğretmen tarafından özetleme yapılmadan önce öğrencilerin dokuzuncu oturuma ilişkin değerlendirmeleri alınır. Öğretmen tarafından öğrencilere şu sorular sorulur

- Dokuzuncu oturumda neler öğrendiniz?
- Dokuzuncu oturumda daha önce bilmediğiniz yeni öğrendiğiniz ne vardı?
- Dokuzuncu oturumda öğrendiklerinizi hayatınızda nasıl uygulamaya devam edebilirsiniz?
- Dokuzuncu oturumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Öğretmen oturumun değerlendirmesini yapar. Oturum ile ilgili sorular cevaplandırılır ve teşekkür edilir. Öğrenilen bilgilerin pekiştirilmesi için kısa bir video izleterek oturum sonlandırılır. Video adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=0Xac7j6aneY>.

10. OTURUM

İş Birliği-2

AMAÇ: İş birliği becerisi hakkında farkındalık kazandırmak.

SÜRE: 90 dakika

KAZANIMLAR:

- İş birliği kavramını anlama
- İş birliği kavramını kavrama
- İş birliği davranışını kazanma

ARAÇLAR:

SÜREÇ:

Öğrencilerden son oturumdan bugüne kadar yaşadığı olumlu duygu ve yaşantıları paylaşmaları istenir. Paylaşımlar hakkında fikirler beyan edildikten sonra öğretmen tarafından dokuzuncu oturumun özeti yapılır.

1. Ev Ödevinin Değerlendirilmesi

Öğrencilerden aileleri ile yaptıkları sohbetten

- ✓ Akıllarında kalan
- ✓ En çok sevdikleri kısım
- ✓ En hoşlarına gitmeyen kısım nelerdir diye soru sorarak evde yapılan sohbetle ilgili değerlendirmeyi alır. Öğrencilerin paylaşımları not alınır. Öğrenciler paylaşımı tamamladıktan sonra öğretmen yapılan sohbetleri özetleyip ev ödevi değerlendirmesini sonlandırır.

2. İş Birliği Kavramını Anlama

Öğrencilere iş birliği kavramı tanımlanmadan önce yazarı İpek ŞENER olan okul öncesi değerler eğitimi İş Birliği hikâye kitabı okunur. Öğretmen aşağıdaki sorular öğrencilere yönlendirilir.

- Hikâyede ki kahraman kimdi?
- Hikâyede ne oldu?

Öğrencilerin hepsinden cevaplar alındıktan sonra öğrencilere iş birliği tanımı ve açıklaması yapılır.

İş birliği bir işin birçok işçi tarafından birlikte, elbirliğiyle yapılması demektir. Zor bir işin birlikte yapılması tek yapılmasından her zaman daha kolaydır. Öğretmen iş birliği hayatımızı kolaylaştıran çok önemli bir beceridir diyerek etkinliği sonlandırır.

3. İş Birliği Kavramını Kavrama

Öğrencilere iş birliği davranışının kavramaları için bir etkinlik uygulanır.

Etkinlik Adı: Beraber mi Tek mi? Öğretmen Ek-32 de görseli olan oyunu öğrencilere tanıtır. Sırası gelen öğrenci olay metinlerinin olduğu kartlardan birini alır. Kartta geçen olayın tek başına yapılması mı başlarıyla iş birliği yapılarak yapılması mı daha kolay olur sorusu sorulup öğrencinin doğru olduğunu düşündüğü bölüme yerleştirmesi sağlanır. Bütün öğrenciler yaptıktan sonra etkinlik sonlandırılır.

4. İş Birliği Davranışını Kazanma

Öğrencilere iş birliği davranışının kazanmaları için bir etkinlik uygulanır.

Etkinlik Adı: Gol. Öğretmen öğrencilere oyun oynayacaklarından bahseder. Öğrenciler beş takıma ayrılır her takıma öğretmenin hazırladığı kartondan dört tane verilir belirli bir mesafe sonrasında Kova konular öğrencilerden bu kovanın içine topu ulaştırmaları söylenir elinde kartondan yol olan öğrenciler yan yana durur elinde karton olmayan öğrenciler de diğerlerinin yanında sıra sıra dururlar öğretmen iki takımın en baştaki öğrencisinin elindeki kartona topu verir karton oynatılarak diğer takım arkadaşının elindeki kartona geçer topu diğer takım arkadaşına ulaştıran öğrenci sıradaki takım arkadaşına kartonu verir topu düşürmemeye dikkat edilerek bu işlem kovanın oraya kadar devam eder kovanın yanına ulaşan öğrenci topu kovaya sokar top yere düştüğünde bu işlem tekrarlanır topu kovaya ilk sokan takım kazanır.

Oyun bittikten sonra çocuklara oyunda nasıl hissettikleri, arkadaşlarıyla yaptıkları iş birliğinin nasıl fayda sağladığı hakkında konuşulur. İş birliğinin gerekliliği hakkında sohbet ettikten sonra oturum sonlandırılır.

5. Ev Ödevinin Verilmesi ve Oturumun Sonlandırılması

Öğretmen öğrencilerine bugün evde aileniz ile iş birliğiyle bir oyuncak tasarlayıp yapmanızı istiyorum der. Ev ödevi verildikten sonra öğretmen oturumun sonuna geldiğini ifade eder. Öğretmen tarafından özetleme yapılmadan önce öğrencilerin onuncu oturuma ilişkin değerlendirmeleri alınır. Öğretmen tarafından öğrencilere şu sorular sorulur

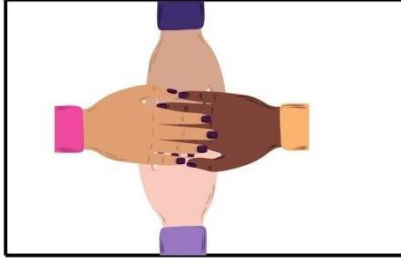
- Onuncu oturumda neler öğrendiniz?
- Onuncu oturumda daha önce bilmediğiniz yeni öğrendiğiniz ne vardı?
- Onuncu oturumda öğrendiklerinizi hayatınızda nasıl uygulamaya devam edebilirsiniz?
- Onuncu oturumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Öğretmen oturumun değerlendirmesini yapar. Oturum ile ilgili sorular cevaplandırılır ve teşekkür edilir. Öğrenilen bilgilerin pekiştirilmesi için kısa bir çizgi film izleterek oturum sonlandırılır. Çizgi film adresi:

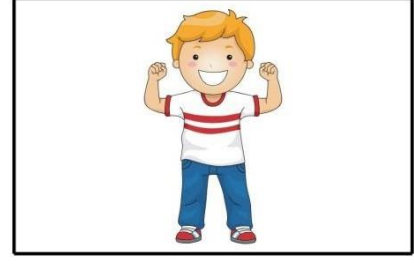
<https://www.youtube.com/watch?v=B8RBVvQKDvk>.

BERABER Mİ TEK Mİ?

BERABER YAPMAK
DAHA KOLAY

TEK YAPMAK
DAHA KOLAY

AĞIR BİR
KOLİYİ
KALDIRMAK

OKUL
BAHÇESİNİ
SÜPÜRMEK

SINIFTA
DAĞILAN
OYUNCAKLARI
TOPLAMAK

FOTBOLL MAÇI
OYNAMAK

APARTMAN
YAPMAK

KÖR EBE
OYNAMAK

ÇOK UZUN BİR
ÇUBUĞU
KALDIRMAK

SİNEMA FİLMİ
ÇEKMEK

OKULDA Kİ
BÜTÜN İŞLERİ
YAPMAK

MEEZUNİYET
KUTLAMASI
YAPMAK

DEV PİZZA
YEMEK

SU BASAN
EVDEKİ SUYU
TAHLİYE
ETMEK

HAFIF BİR
POŞETİ
TAŞIMAK

KISA BİR
ÇUBUĞU
TAŞIMAK

YERE DÜŞEN
BİR ÇÖPÜ ÇÖPE
ATMAK

KÜÇÜK BİR
RESMİ
BOYAMAK

YEMEK YEMEK

DİŞ
FİRÇALAMAK

AYAKKABI
GİYMEK

ARABA
SÜRMEK

11. OTURUM

Sorumluluk-1

AMAÇ: Sorumluluk hakkında farkındalık kazanır.

SÜRE:90 dakika

KAZANIMLAR:

- Sorumluluk kavramını tanıma
- Sorumluluklarının farkına varma
- Üstlendiği sorumluluğu yerine getirir

ARAÇLAR:

SÜREÇ:

Öğrencilerden ilk oturumdan bugüne kadar yaşadığı olumlu duygu ve yaşantıları paylaşmaları istenir. Paylaşımlar hakkında fikirler beyan edildikten sonra öğretmen tarafından onuncu oturumun özeti yapılır.

1. Ev Ödevinin Değerlendirilmesi

Öğrenciler evde tasarladıkları oyuncakları sınıfta tek tek tanıtır. Öğretmen hepsine gerekli geri bildirimleri verdikten sonra iş birliği yapılan işin ne kadar kolay ve kaliteli olduğu vurgusu yapılarak ödev değerlendirmesi sonlandırılır.

2. Sorumluluk Kavramını Tanıma

Öğrencilere sorumluluk kavramı tanımlanmadan önce yazarı Ali Haydar ÇAKTAolan Minik Nina'nın Ödev Defterihikâye kitabı okunur. Öğrencilere aşağıdaki sorular öğrencilere yönlendirilir.

- Hikâyedeki kahramanları kimdi?
- Hikâyede ne oldu?

Cevaplar alındıktan sonra Öğretmen öğrencilere sorumluluğun tanımını yapar. Kişinin kendisine ya da başka birine karşı yapması gereken davranış ve görevleri zamanında yapmasına sorumluluk denir. Tanımlama yapıldıktan sonra

- Okuldaki sorumluluklarınız nelerdir çocuklar?
- Evdeki sorumluluklarınız nelerdir?

Soruları ile ev ve okuldaki sorumlulukları hakkında sohbet başlatılır. Söylenen görevler tahtaya yazılır. Her biri üzerinde konuşulduktan sonra sorumluluklarımızı neden yapmamız gerektiği vurgulanarak etkinlik sonlandırılır.

3. Sorumluluklarının Farkına Varma

Öğrenciler sorumluluklarının farkına varması için bir etkinlik yapılır.

Etkinlik Adı: Kitabım Seninle. Öğretmen kitap okumanın onlar için ne ifade ettiği ve kitap okumanın faydaları nelerdir sorusunu öğrencilere yönelterek grup etkileşimini başlatır. Bu sorular cevaplandıktan sonra kütüphaneden kitap alan var mı, ödünç alınan malzeme ya da kitap nasıl korunmalı soruları öğrencilere yönlendirilir. Öğrencilere emanete karşı sorumluluklarımızın neler olduğunu bulmalarını sağlamak için sorulara verdikleri cevaplara gerekli geri bildirimler verilir. Bütün cevaplar alındıktan sonra öğretmen emanet alınan kitap vb şeylerin nasıl korunması gerektiğini özetler. Sonrasında öğrencilere okul kütüphanesinden kitap ödünç vereceğini bugün eve götürüp ailesiyle birlikte okuduktan sonra ertesi gün okula geri getirmeleri gerektiğini söyler. Öğrenciler istedikleri kitapları seçtikten sonra herkesin ismi ve aldığı kitap ismi Ek-33 de ki listeye yazılır. Öğretmen kitapları dikkatlice çantalarına yerleştirmelerini isteyip etkinliği sonlandırır.

4. Üstlendiği Sorumluluğu Yerine Getirir

Öğrencilere üstlendikleri sorumluluklarını yerine getirmeleri için bir etkinlik yapılır.

Etkinlik Adı: Sorumluluk Çizelgem. Öğrencilere Ek-34 de ki sorumluluk çizelgesi dağıtılır. Birkaç dakika çizelgedeki davranışları incelemeleri istenir. Herkes incelemesini bitirdikten sonra öğretmen çizelgede günlük yapmamız gereken hangi sorumluluklarımız var? Sorusunu yöneltip grup etkileşimini başlatır. Çizelgedeki görevler tek tek konuşulup bütün grup üyelerinin fikirleri alınır. Görevler konuşulduktan sonra öğrencilere bu görevleri yerine getirmenin hayatımıza nasıl bir etkisi olacağı sorulur. Öğrencilerden cevaplar alındıktan sonra sorumluluklarımızı yerine getirmemizin önemi vurgulanarak etkinlik sonlandırılır.

Verilen çizelgeyi bir hafta boyunca uygulamaları öğrencilerden istenir. Son oturumda çizelgeyi geri getirmeleri istenir.

5. Ev Ödevinin Verilmesi ve Oturumun Sonlandırılması

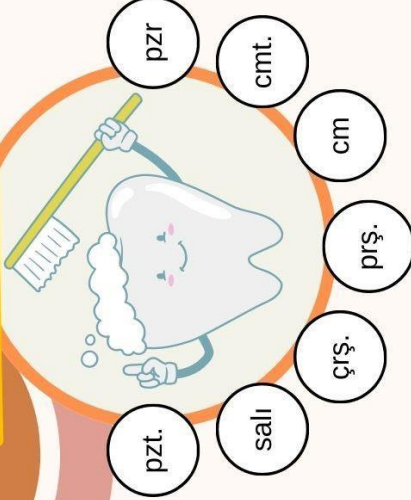
Öğretmen öğrencilerine bu hafta boyunca size verdiğim çizelgeyi ailenizin gözetiminde dikkatli yapmanızı istiyorum der. Ev ödevi verildikten sonra öğretmen oturumun sonuna geldiğini ifade eder. Öğretmen tarafından özetleme yapılmadan önce öğrencilerin on birinci oturuma ilişkin değerlendirmeleri alınır. Öğretmen tarafından öğrencilere şu sorular sorulur

- On birinci oturumda neler öğrendiniz?
- Onbirinci oturumda daha önce bilmediğiniz yeni öğrendiğiniz ne vardı?
- Onbirinci oturumda öğrendiklerinizi hayatınızda nasıl uygulamaya devam edebilirsiniz?
- Onbirinci oturumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

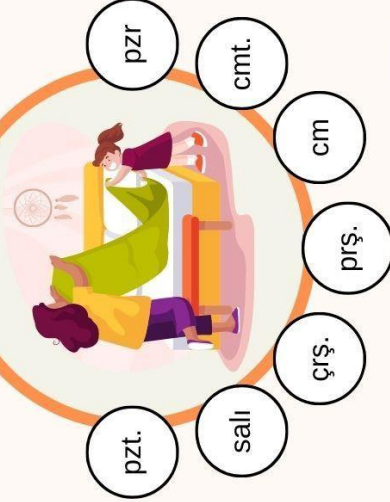
Öğretmen oturumun değerlendirmesini yapar. Oturum ile ilgili sorular cevaplandırılır ve teşekkür edilir. Öğrenilen bilgilerin pekiştirilmesi için bir şarkı dinletilerek oturum sonlandırılır. Şarkı adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=PVeb0Rrb7x4>.

SORUMLULUK ÇİZELGEMİ

Dişlerimi fırçalarım

Yatağımı toplarım

Oyuncaklarımı toplarım

Kıyafetlerimi kirli sepetine koyarım

Çantamı hazırlar varsa ödevimi yaparım

Sofraya çatacak kaşık peçete tuzluk vb koyarım

12. OTURUM

Sorumluluk-2

AMAÇ: Sorumluluk hakkında farkındalık kazanır.

SÜRE:90 dakika

KAZANIMLAR:

- Sorumluluk kavramını tanıma
- Sorumluluklarının farkına varma
- Üstlendiği sorumluluğu yerine getirir

ARAÇLAR:

SÜREÇ:

Öğrencilerden ilk oturumdan bugüne kadar yaşadığı olumlu duygu ve yaşantıları paylaşımları istenir. Paylaşımlar hakkında fikirler beyan edildikten sonra öğretmen tarafından on birinci oturumun özeti yapılır.

1. Ev Ödevinin Değerlendirilmesi

Öğrenciler evde tamamladıkları sorumluluk çizelgelerini öğretmene teslim ederler. Her bir öğrencinin sayfası dikkatlice incelenip geri bildirimler verildikten sonra sorumluluklarını yerine getirmek onlara nasıl hissettirdiği sorusu sorularak grup etkileşimi başlatılır. Sorumluluklarımızı yerine getirmenin hayatımızı kolaylaştırdığı vurgusu yapılarak ödev değerlendirmesi sonlandırılır.

2. Sorumluluk Kavramını Tanıma

Dedemin Öyküleri-Sorumluluk çizgi filmi perdeye yansıtılır. Öğretmen öğrencilerden çizgi filmi dikkatli ve sessizce izlemelerini ister. Çizgi film adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=9pmfozVvcnA&t=75s>.

Çizgi film izlendikten sonra öğretmen öğrencilere aşağıdaki soruları sorar ve grup etkileşimi başlatılır.

- Çizgi filmin konusu neydi?
- Çizgi filminden ne öğrendiniz?

Öğretmen cevapları aldıktan sonra paylaşma ile ilgili kendi düşünceleri, paylaşmanın ilişkilerimize nasıl bir etkisinin olduğunu açıkladıktan sonra etkinlik sonlandırılır.

3. Sorumluluklarının Farkına Varma

Öğrenciler sorumluluklarının farkına varması için bir etkinlik yapılır.

Etkinlik Adı: Geri Dönüştürüyorum. Öğrencilerden istenen atık malzemeleri çıkarıp masaya koymaları istenir. Öğretmen tarafından çocuklara geri dönüşüm nedir sorarak beyin fırtınası yaptırılır. Ek-35 açılır. Alınan cevaplar doğrultusunda öğretmen geri dönüşüm nedir, neden gereklidir anlatır. Öğretmen önceden hazırladığı geri dönüşüm kutularını çıkarır. Geri dönüşümle ilgili bir şarkı açılıp çocukların evlerinden getirdiği atık materyalleri kağıt, plastik ve metal olarak çocuklarla birlikte ayırıp kutulara konulur. Ayrılan malzemeler okul geri dönüşüm kutusuna götürülür.

Öğrencilere atık malzemelerin geri dönüşüme gitmesini sağlamaları onlara nasıl hissettirdiği sorulur. Geri dönüşümün önemi ve bunun hepimizin sorumluluğu olduğu vurgulanarak etkinlik sonlandırılır.

4. Üstlendiği Sorumluluğu Yerine Getirir

Öğrencilere üstlendikleri sorumluluklarını yerine getirmeleri için bir etkinlik yapılır.

Etkinlik Adı: Fasulyem Büyüyor. Çocuklara bugün yapılacak fasulye ekme etkinliğinden bahsedilir. Çocuklardan masaya oturmaları istenir. Fasulye yapım aşamalarını gösteren Ek-36 açılır öğrencilere gösterilip anlatıldıktan sonra birlikte yapılır. Fasulye ekimi bittikten sonra çocuklara fasulyelerini her gün evde sulamaları gerektiği hatırlatılır.

Öğretmen fasulye dikme etkinliğini nasıl buldunuz sorusunu yönelterek öğrencilerden etkinlik ile ilgili geri bildirimleri alır. Geri bildirimler alınıp değerlendirildikten sonra öğretmen öğrencilerden fasulyeleri filizlenmeye başlayınca fasulyeleriyle birlikte fotoğraf çekilmelerini isteyerek etkinliği sonlandırır.

5. Oturumun Sonlandırılması

Öğretmen oturumun sonuna geldiğini ifade eder. Öğretmen tarafından özetleme yapılmadan önce öğrencilerin on ikinci oturuma ilişkin değerlendirmeleri alınır. Öğretmen tarafından öğrencilere şu sorular sorulur

- On ikinci oturumda neler öğrendiniz?
- On ikinci oturumda daha önce bilmediğiniz yeni öğrendiğiniz ne vardı?
- On ikinci oturumda öğrendiklerinizi hayatınızda nasıl uygulamaya devam edebilirsiniz?
- On ikinci oturumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Öğretmen oturumun değerlendirmesini yapar. Oturum ile ilgili sorular cevaplandırılır ve teşekkür edilir. Öğrenilen bilgilerin pekiştirilmesi için bir şarkı dinletilerek oturum sonlandırılır. Şarkı adresi:

<https://www.youtube.com/watch?v=stb-iETvitU> .

Öğretmen öğrencilere eğitim programının sonuna geldiklerini oturumların bittiğini söyler. Aşağıdaki sorulara cevap verirken bütün oturumları düşünmelerini ister

- Eğitimden neler öğrendiniz?
- Eğitimi hayatınıza uygulayabiliyor musunuz?
- Eğitimi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Alınan cevaplar not alınır. Gerekli geri bildirimler verilir. Katılan herkese teşekkür edilerek eğitim sonlandırılır.

EK-5

1. OTURUM TANIŞMA VE PROGRAM TANITIMI

1. UYGULAYICININ KENDİNİ TANITMASI

Merhaba, hoş geldiniz

Benim ismim Fatmagül YILDIZ ÖZGÜN. Karatay Belediyesi Erenler Anaokulunda psikolojik danışman ve rehber öğretmenim. Necmettin Erbakan üniversitesinde PDR yüksek lisans öğrencisiyim. Bu eğitim programı yüksek lisans tez çalışmam kapsamında hazırlanmıştır.

2. KATILIMCILARIN TANINMASI

İlk olarak sizleri tanıyalım.

Etkinlik 1: Kendini tanı. Her katılımcı kendi ile ilgili olumlu bir özelliikle birlikte ismini söyleyecek. Örneğin benim ismim Fatmagül, ben azimli biriyim.

Herkesten isimleri alındıktan sonra çocuklarını da tanımak için bir etkinlik daha yapılır.

Etkinlik 2: Şimdi sizden çocuklarınızın adını ve çocuğunuzu en iyi tanımlayan olumlu bir özelliği bizimle paylaşmanızı istiyorum. Örneğin benim oğlumun ismi Ferit Eren, Ferit Eren çok becerikli bir çocuktur.

Birbirimizi tanışmış olduk kısaca.

3. PROGRAM TANITIMI

İki tohum düşünün özellik, yapı vb her şeyde birbirinin aynısı. İkisini de saksıya ekelim. Birisine zamanında suyunu verip, toprak bakımını yapıp düzenli olarak güneş ışığından faydalandıracağımızı diğerini ise ara sıra su verip vaktimiz olursa toprak bakımını yapıp aklımıza gelirse güneş ışığına çıkaralım. Bu iki tohum büyüdüğünde de birbirinin aynısı olur mu?

Katılımcılardan gönüllü olanlardan cevaplar alınır.

İki tohumda birbirinin aynısı olmasına rağmen düzenli bakımını yaptığımız çiçek diğerinden daha sağlıklı ve türünün sahip olduğu tüm özellikleri daha çok gösterecektir. Bu çiçekler gibi çocuklarımıza da gelişmeleri için gerekli fırsatları verir, sağlıklı bir şekilde destekleyebilirsek sahip oldukları potansiyelleri en iyi şekilde kullanmalarına yardımcı oluruz.

Bu programda çocuklarımızın sosyal duygusal becerilerini destekleyip kendi potansiyellerini en iyi şekilde kullanmaları için biz ebeveyn olarak neler yapabiliriz bunları konuşacağız. Program altı oturumdan oluşacak.

1. Oturum: Tanışma ve program tanıtım
2. Oturum: Gelişim Dönem Özellikleri
3. Oturum: Çocuğa Oyun Yoluyla İş Birliği Eğitimi
4. Oturum: İletişim Becerileri ve Empati
5. Oturum: Olumlu davranış geliştirme (Paylaşma, yardımlaşma, İş birliği) ve Olumsuz davranışları azaltma (Saldırganlık, küfür vb.)
6. Oturum: Oturum: Duygu Düzenleme ve Sosyal Duygusal Gelişim

Programla ilgili sormak istediğiniz bir şey var mı?

Her hafta farklı bir konuyu ele alacağız. Sizin deneyimleriniz ve yapılan araştırmalardan elde edilen bilgiler ışığında her hafta bir konuyla ilgili bilgi becerimizi artıracacağız. Ama burada dikkat etmenizi istediğim çok önemli bir unsur var. Eğitimlere katılmak işin ilk adımı ama kalıcığı sağlayan ve olumlu etki bırakacak olan öğrendiklerimizi hayatımızda uygulamaya geçirmemiz.

Bir altın küpü bulduğumuzu düşünelim. Bu küpteki altınlarla hayatını şekillendiren mi daha karlı yoksa bu altınları toprağa gömüp bir de nereye gömdüğünü unutan mı?

Cevaplar alınır ve katılımcılar desteklenir. Evet çok haklısınız. Bu programdan etkili ve verimli bir şekilde faydalanmak için burada öğrendiklerimizi evde çocuğumuza uygulamamız gerekir. Ne kadar kaliteli bir iletişim o kadar kolay bir hayat.

Bazen öğrendiklerini yapmak, eski alışkanlıkları değiştirmek çok zor geliyor insana. Burada şunu düşünmek lazım Zor kararlar verip kolay bir hayat yaşamak mı istiyorum, kolay kararlar verip zor bir hayat mı yaşamak istiyorum?

Bazı yaptıklarımız ise karşılığını geç aldığımız durumlar oluyor. Burada da size bambu ağacının yetiştirme sürecinden bahsetmek istiyorum. Bambu ağacı tohumu ekilir. Gerekli bakımlar yapılır. Bir yıl geçer herhangi bir büyüme görülmez ama yine bakımları yapılır. İki yıl geçer filiz yok bakımları yapılır. 3 yılda yine bakımlar yapılır filiz yok. 4 yılda yine filiz yok ama bakımlar yapılır. Sabırla 5 yıl boyunca bambu tohumunun bakımı güzelce yapılır ve beşinci yılın sonunda tohum filiz verir. Altı hafta gibi bir sürede bambu ağacı 27 metre kadar olur. Şimdi biz bu bambu ağacı bir buçuk ay içinde mi yoksa beş yılda mı büyüdü deriz?

Bilimsel araştırmalar da gösteriyor ki çocuklarımıza yönelik yaptığımız destekleyici çalışmaların bazıları hemen sonuç verirken bazıları zaman alabilmektedir.

7. GRUP KURALLARI

Programın etkili devam edebilmesi için bazı grup kurallarımız var. Bu kurallar

1. Grubumuzda üyeler tarafından paylaşılan bilgileri gizlilik esası gereği başka bir yerde paylaşmamak.
2. Tüm oturumlara katılmak.
3. Oturumlara zamanında gelmek.
4. Grupta paylaşım yapan kişiyi eleştirmeden, kınamada, küçümsemekten ve bölmeden dikkatlice dinlemek.
5. Bütün grup arkadaşlarına saygı göstermek.

8. SONLANDIRMA

Bu günlük oturumumuzun sonuna geldik. Sizden isteğim çocuğunuzla ilgili olumlu özellikleri bulmanız. Bir daha ki oturuma gelinceye kadar her gün çocuğunuzun bir olumlu özelliğine dikkat çekip bunu övmeniz desteklemeniz. Mesela çocuğunuz oyun oynadıktan sonra oyuncaklarını toplayabilir, büyüklerine saygılı olabilir, merhametli yardımsever olabilir.

Sorunuz varsa alabilirim. Gelen sorular cevaplanır. Katılımınız için teşekkürler iyi günler.

2. OTURUM GELİŞİM DÖNEM ÖZELLİKLERİ

Merhaba hoş geldiniz. Geçen oturumda tanışıp, program içeriğini konuşmuştuk. Bu hafta ki konumuz çocuk gelişimi. Her birimizin 3-6 yaş aralığında çocuğu var. Bu yaş dönemi gelişim için çok önemli bir dönem.

SORU: Sizce bu dönem neden bu kadar önemli? Verilen cevaplar dinlenir.

Okul öncesi dönem gelişimin en hızlı olduğu dönemdir. Bu dönemde olan hızlı gelişimi bir fırsata çevirmek çocuğun ailesinin ve çevresinin elindedir. Yeterince desteklenen çocuk kendini potansiyelini gerçekleştirmede zorlanmamaktadır. Desteklenemeyen çocuklar yaşları ilerledikçe göstermesi gereken gelişim dönemi özelliklerini ve kendi potansiyellerini göstermekte zorluk çekmektedir.

Çocukları ihtiyacı olan desteği ihtiyacı olan zamanda vermek önemlidir. Ama bunun için çocukların nasıl, ne zaman değişip geliştiğini ve bulunduğu yaşta neler yapabilir olması gerektiğini bilememiz gerekir.

Şimdi gelişim süreçlerini birlikte gözden geçirelim.

1. Gelişim sürekliidir. İnsan anne karnından ölüme kadar gelişim gösterir. Fakat en önemli ve hızlı olan gelişim dönemi anne karnındaki dönem ve 0-6 yaş dönemidir. Bu dönemler bundan sonra ki dönemleri önemli ölçüde etkiler. Hamilelik sürecinde annenin kendi beslenmesine ve sağlığına dikkat etmesi çocuğun sağlıklı bir bedenle dünyaya gelmesini destekler. Doğduktan sonra da gerekli desteklemeler yapıldığında çocuğun gelişimi olumlu yönde etkilenir.
2. Gelişim dört alanda olur. Bu dört alan eş zamanlı gelişir ve her alan bir diğerini destekler. Bu alanlar Bilişsel, sosyal, duygusal ve motor gelişimdir.

Motor gelişim: Biyolojik ve fiziksel değişimleri ifade eder. Çocuğun boyunun uzaması, kilosu, el kol bacak gelişimleri bu alan gelişimleridir. Çocuğun bacak gelişimi tamamlandıkça yürümesi, koşması, zıplaması gerçekleşir. El kasları geliştikçe tutma, boyama, kesme becerileri gelişir.

Bilişsel Gelişim: her geçen gün çocuk çevresine daha çok dikkat verir. Farklı bilgiler, kelimeler öğrenir. Duyu organlarıyla algılama, hatırlama ve problem çözebilme becerisi gelişir.

Sosyal duygusal gelişim: bu dönemde çocuklar kendilerinin ve çevresindekilerin duygularını fark etmeye başlar. Mutluluk, üzüntü, heyecan, korku, öfke gibi temel duygularının farkına varır ve ifade etmeye başlar. Öfkesini doğru ifade etmeyi, başkalarının neler hissedebileceğini öğrenmeye başlar. Sosyalleşmeye arkadaş edinmeye başlar. Arkadaşlarıyla bir şeyler yapmaktan hoşlanmaya başlar. Nezaket sözcükleri kullanır günaydın, teşekkür ederim gibi.

Bu alanların birindeki gelişim yetersiz kalırsa diğer gelişim alanlarını da etkiliyor. El kasları yeterince gelişemeyen çocuk kendi bakımını yapamaz, akademik olarak yazması gerekenleri gerektiği kadar yazamaz ya da çok zorlanır.

3. Gelişim bireyseldir. Her çocuk aynı sıraya göre gelişim gösterse de gelişim hızları birbirinden farklıdır.

Gelişim seyri normal olan her çocuk yürür, konuşur ama her biri farklı zamanda olur. Örneğin biri 10 aylık yürürken biri 14 aylık yürüyebilir. Kimisi bir yaşında konuşurken kimi de 18-20 aylıkken konuşabilir. Kızların ince motor becerileri erkeklerinkine göre daha hızlı gelişebilir.

Bundan ötürü çocukları birbirleriyle kıyaslamak doğru değildir. Çocuğu kıyaslamak çocuğun gelişimini desteklemez. Çocuğun öz güvenini azaltır.

4. Çocuğun gelişiminde içinde bulunduğu çevre etkilidir.

Kendi potansiyeliyle dünyaya gelen çocuk, çevresinin etkisiyle potansiyelini işler. Çocukların gelişim düzeyi çevrelerinin onları ne kadar desteklediğine bağlıdır. Eline hiç makas almadan okul öncesine başlayan çocuğun el kas gelişimiyle, iki üç yaş döneminde kağıt makasıyla ebeveyn gözetiminde makas kullanmaya başlayan çocuğun okul öncesi eğitime başladığında ki el kas becerisi aynı olabilir mi? Bazı çocuklar bir dönem kalem tutmaya çabalarlarken bazıları çok ince işçilik gerektirecek boyama yapıyor. Bu da bize ailenin çocuğun gelişiminde ki etkisini gösteriyor.

Soru: Çocuklara nasıl destekleyici bir çevre oluşturabiliriz? (Motor gelişim, Bilişsel gelişim, Sosyal gelişim ve duygusal gelişim)

- Çocuğun farklı beceriler bilgileri edinebilmesi için çeşitli yaşantılar sunmalıyız. Bisiklete binmek, paten, parmak boya, sulu boya, makas, kum vb. bunlar motor gelişim için yapılabilecekler. Arkadaşlarıyla, büyükleriyle, farklı insanlarla iletişime

girebileceği fırsatlar sunmak, sorumluluklarını yerine getirmesi için desteklemek sosyal duygusal alanda yapılabilecek olan etkinlikler.

- Oyun oynamasına ve eğlenmesine fırsat vermeliyiz. Yetişkinler için kelimeler ne ise çocuklar için de oyuncaklar odur. Yetişkin olarak bizler konuşarak çocuklar ise oyun oynayarak rahatlama sağlar. Kendi duygularını oyunla ifade ederler.
- Farklı öğrenme ortamları sağlanmalı. Tiyatro, sinema, kütüphane, açık hava sineması, müzeler, tarihi yapılar vs. götürmeliyiz. Mutfakta birlikte yemek, evde birlikte temizlik yapmalıyız. Problemler hakkında birlikte konuşup çözüm yolları bulmaya çalışmalıyız. Problemi çözen grupta mutlaka çocuğumuzda olmalı. Böylece ileride problemleriyle tek başına mücadele edeceği zamanlarda nasıl problem çözmesi gerektiğini öğrenir.
- Her şeyden önemlisi güven, huzur, saygı ve sevgi dolu bir ev ortamı sağlanmalı. Araştırmalar ana baba arasındaki iletişim ne kadar kaliteli olursa çocuklarla olan iletişimlerinin de kaliteli olduğunu göstermektedir. Sağlıklı ve kaliteli bir iletişimin çocuğun gelişimine olumlu katkıları çok fazladır.

Soru: Çocuk yetiştirirken kendinize kime örnek alıyorsunuz?

ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARI

1) OTORİTER TUTUM

Örnek olay: Efe 5, kardeşi Elif ise 3 yaşındadır. Efe ile kardeşi oyun oynamaktadır. Aralarından bir anlaşmazlık olur ve Efe kardeşinin elindeki oyuncuğu çekerek alır. Kardeşi ağlamaya başlar. Annesi kavgalarını duyunca yanlarına hızlıca gelir.

Anne: (yüksek sesle) ne oluyor? Kedi köpek gibisiniz? Ne var aranızda paylaşamadığımız?

Efe: ama anne Elif

Anne: Kes sesini. Bir de abi olacaksın. Kaç defa dedim kardeşine güzel davran örnek ol. Niye ağlıyorsun Elif?

Elif: (Ağlayarak) Abim oyuncuğımı aldı.

Anne: hemen kardeşinin oyuncuğunu ver.

Efe: nedenmiş?

Anne: sana hemen oyuncacı ver dedim hala konuşuyor.

(Efe'nin elindeki oyuncacı zorla çekerek alır ve Efe'yi sarsar. Çabuk odanı git orada sana çık diyinceye kadar bekle.)

Sorular: Efe burada nasıl hissetmiş olabilir?

Anne nasıl davrandı?

Bu örnekte anne hangi ebeveyn tutumunu uyguluyor?

Evet anne otoriter tutum sergiliyor. Otoriter tutumda çocuk üzerinde fiziksel ve duygusal güç kullanılır.

2) AŞIRI İZİN VERİCİ TUTUM

Örnek Olay:

Ayşe: anne oyuncaca bak, çok güzel bu benim olsun

Anne: hayır birtanem senin yeterince oyuncagin var

Ayşe: ama anne arkadaşlarımda var sadece benim yok bu oyuncaktan.

Anne: odan oyuncak dolu olmaz

Ayşe: anne lütfen ne olur al onu bana(ağlamaya başlar)

Anne: tamam hadi al bakalım

Sorular: Annesi nasıl bir tutum sergiliyor?

Çocuk bu tutumdan nasıl etkilenir?

Çocuk bu tutumdan ne öğrenir?

Bu tutumda çocuk sınırları bilmez. Kendi sınırlarını ve başkalarının sınırlarını korumada yetersiz kalır. Her şeyi yapabileceğini düşünür.

3) AŞIRI KORUYUCU TUTUM

Çocuğun etrafında pervane gibi dönen ebeveynlerin takıntılı tutumdur. Çocuğun kendine güvenip bir davranışı yapması engellenir genelde. Bu yüzden genelde bu çocuklar öz güvenleri düşük çocuklardır.

4) DEMOKRATİK TUTUM

Örnek olay: Ferit 6 yaşındadır. Annesine gelip çikolata istediğini söyler.

Anne: oğlum az önce yedin çikolata.

Ahmet: anne tekrar istiyorum

Anne: Çikolatayı çok seviyorsun değil mi?

Ahmet: evet, çikolata çok güzel.

Anne: evet anlıyorum seni seviyorsun daha fazla yemek istiyorsun. Seninle birlikte koyduğumuz kuralı hatırlamanı istiyorum. Günde küçük bir paket yeme hakkın var. Daha fazlası sağlığın için zararlı.

Ahmet: ama istiyorum

Anne: Yarın hakkını kullanabilirsin.

Ahmet: tamam. Yarın yiyeceğim.

Anne: yemekten sonra senin için tatlı yapmamı istersen helva yapabilirim.

Ahmet: evet, yaşasın helva istiyorum.

Anne: tamam anlaştık.

Sorular: Annesi Ahmet'e karşı nasıl bir tutum sergiliyor?

Ahmet bu tutumdan nasıl etkilenir?

Bu tutum Ahmet'in gelişimini nasıl etkiler?

Bu hafta çocuk gelişimini ve aile tutumlarını konuştuk, haftaya iletişim becerilerini konuşacağız. Dinlediğiniz için teşekkürler. Oturumu güzel bir öykü okuyarak bitirmek istiyorum.

3. OTURUM

ÇOCUĞA OYUN YOLUYLA İŞ BİRLİĞİ EĞİTİMİ

Geçen oturumumuzda çocuk gelişiminden, ebeveyn tutumlarından bahsetmiştik. Bu oturumda nitelikli zaman geçirme ve oyundan bahsedeceğiz.

Kim olursak olalım ister hâkim ister doktor ister dede ister hala ister anne ister eş ister ev hanımı hiç fark etmez herkes karşısındaki kişinin kendisine ilgi göstermesini, sözünün dinlenmesini, davranışlarının görülmesini ister.

Şimdi sizden şimdiye kadar gördüğünüz en iyi öğretmenin beş özelliğini, kötü öğretmenin beş özelliğini yazmanızı istiyorum.

(düşünüp yazmaları için biraz zaman verilir.)

Özelliklerini yazdınız şimdi de sizden bu iki kişi hakkında ki duygularınızı yazmanızı istiyorum.

- Bu iki öğretmen ile ilişkileriniz nasıldı?
- Çocuğunuzla olan ilişkinizde davranışlarınız hangi öğretmene daha çok benziyor?
- Davranış olarak iyi öğretmene mi kötü öğretmene mi daha çok benzemek istersiniz?
- Çocuklarınız istedik davranış gösterdiklerinde iyi öğretmen gibi tepki verebiliyor musunuz?
- Çocuklarınız istenmedik davranış sergilediklerinde iyi öğretmen gibi tepki verebiliyor musunuz?

Gönüllü olanlardan cevaplar alınır sonra ki etkinliğe geçilir.

Şimdi sizden saat saat son üç gün boyunca yaptıklarınızı yazmanızı istiyorum.
(yazmaları için vakit verilir.)

- Sizce üç gününüz nasıl geçmiş? Verimli geçirebilmiş misiniz?
- Listenize baktığınızda nelere en çok vakti ayırmışsınız?
- Gün içinde çocuklarınıza ayırdığınız vakit ne kadar?

Çocuklar ilk yıllarında aileleriyle çok vakit geçirmek isterken ilkokul ve lise yıllarına doğru bu sürede azalma görülür. Bu gelişim özelliklerindedir ve normaldir. Ama her yaşta çocuğun ailesiyle kaliteli vakit geçirmeye ihtiyacı vardır. Çocukla birlikte olduğunda çocuğa odaklanmış olmak, tv telefon ev işleriyle alakadar olmamak gerekir.

Nitelikli vakit geçirmek için gerekli olan aşağıdaki başlıklar açıklanır

1. Senin için buradayım
2. Seni dinliyorum, anlıyorum
3. Seni önemsiyorum
4. Senle beraber olmaktan mutluyum

Çocukla oyun oynamak

Oyun çocukların gelişimine olumlu katkı sağlar. Bedensel, zihinsel, sosyal ve duygusal alanlarda çocuğu destekler.

Çocuklarımızın günde üç anı çok önemlidir. Sabah uyandıkları an, dışarıdan eve döndükleri an ve uyumadan önceki an. Bu üç anı kısa da olsa kaliteli geçirebilmek çok önemlidir.

Sizden siz çocukken anne ya da babanızın sizinle oynadığı bir oyun var mıydı? Bunu düşünmenizi istiyorum. O ana gidin ne hissettiğinize odaklanın.

SORU: çocuklarımız oyun oynamak istiyor mu? Oyunlarını ne zaman oynuyorlar?

Ebeveynlerin çocuklarıyla oyun oynaması gelişimlerini desteklemek açısından önemlidir. Her gün çocuğumuza özel vakit ayırabilmek onları için çok önemlidir. Çocuğumuzla oyun oynarken şunlara dikkat etmeliyiz. (aşağıdaki başlıklar açıklanır)

Oyuna başlamadan önce

1. Oyunu önemseyin
2. Oyun seçimi
3. Oyun alanınızı ve zamanınızı düzenleyin
4. Özel zamanı çocuğa açıklanmak
5. Sınırları belirlenmek

Oyun sürecinde

1. Vücut duruşunuzu çocuğunuza göre ayarlayın
2. Oyun yönetimini çocuğunuza verin
3. Oyunu çocuğa öğretmeyin
4. Bilişsellikten uzak durun
5. Yansıtma yapın
6. Cesaretlendirin ve övün
7. Olumsuz davranışlarda neler yapmalıyız?

Oyun sonunda

1. Çocuğu hazırlayın
2. Oyunu bitirin

sizden çocuğunuzla oynadıktan sonra nasıl hissettiğinizi, gözlemlerini birkaç cümle olarak yazmanızı istiyorum. Diğer oturumda bizimle paylaşmanızı isteyeceğim. “Bir saatini alabilir miyim?” hikayesini okuyarak oturumu bitirmek istiyorum.

4. OTURUM İLETİŞİM BECERİLERİ

Geçen oturumumuzda nitelikli zaman geçirme ve oyundan bahsetmiştik. Bu oturumda iletişim becerilerinden bahsedeceğiz. Küçük bir etkinlikle başlayalım.

Etkinlik: Kulaktan kulağa. Söylenen cümle bütün katılımcıların birbirlerinin kulağına söylenmesi sağlanır.

Söylenen cümle değişirse “cümle neden değiştii” diye sorulur. Değişmezse “neden değişmedi” diye sorulur cevaplar alınır.

Etkili ve dikkatli dinlemenin sonuçlarını gördük birlikte. Geçen oturumda bahsettiğimiz gibi çocuklar gelişirken ailelerinin rehberliğine ihtiyaç duyarlar. Doğru rehberlik için kaliteli iletişim şarttır. Kaliteli iletişimin ilk adımı da çocuğu bir birey olarak kabul etmektir.

Örnek olay okunur buradaki iletişim engelleri hakkında konuşulur.

Karşımızdakini nasıl dinlemeliyiz?

Soru: Çocuklarımızı her zaman dikkatlice dinleyebiliyor muyuz?

Soru: siz konuşurken başka işlerle ilgilenen size dikkat vermeyen kişiyle konuşmaya devam edebilir misiniz?

şimdi gönüllü biriyle bir drama yapmak istiyorum. (karşımdaki konuşurken ilkinde başka şeylerle uğraşarak dinleyeceğim, ikinci seferinde dikkatimi ona vererek dinleyeceğim)

Soru: İlk seferinde nasıl dinledim?

Neler hissettiniz?

İkinci konuşmada nasıl dinledim?

O konuşmada nasıl hissettiniz?

Bedenen dinleme haline girmek çok önemlidir. Karşımızdaki kişiye dinlendiğini hissettirir.

Soru: siz çocuğunuzu nasıl dinliyorsunuz?

Çocuğumuzu dinlerken duygularının farkında olup isimlendirmek önemlidir.

Örneğin: oğlunuz “kardeşim oyun oynamama izin vermiyor sürekli kurduğum oyunu bozuyor.”

Kardeşin sen oynarken seni rahatsız ediyor ve sen bunu istemiyorsun, oyununu bozması seni kızdırıyor.

Çocuğu dinlemenin onun gelişimi için birçok faydası vardır

- İlişki kurmayı öğrenir
- Kendini ifade etmeyi öğrenir
- Kelime haznesi gelişir
- Sorunla baş edebilme yeteneği gelişir
- Kendine güvenir

Bu maddeler detaylandırarak anlatılır.

Çocuğa kendimizi İfade edebilmek

Zaman zaman hepimiz çocuğumuzun yaptığı bazı davranışlara (yere su dökme, kardeşine vurma, oyuncakları toplamama vb.) kızabilir üzülebiliriz. Çocuğumuzu azarlar veya ceza verebiliriz.

Sen nasıl bir çocuksun!

Hiç laftan anlamıyorsun!

Çok tembelsin, kaç kere söyledim oynadıktan sonra topla şunları diye! Toplamazsan telefona bakamazsın!

Soru: peki böyle davranmak sorunu çözüyor mu?

Şimdi kendi üstümüzden bir örnek verelim. Eşiniz eve geldi bu nasıl bir yemek yapmışsın niye tuzuna doğru düzgün bakmıyorsun. Nasıl bir kadınsın sen? Dese nasıl hissedersiniz?

Soru: ilişkilerimizde duygu ve düşüncelerimizi doğru ifade edebilmek neden önemlidir?

Kendimizi nasıl ifade etmeliyiz?

Küçük bir etkinlik yapmak istiyorum. Küçük bir kağıda saygısız çocuğa ait davranışları yazabilir misiniz?

*bir çok tanım davranış çıktı neden bu kadar çok sizce?

*çocuğumuzun hoşumuza gitmeyen bir davranışı sonucunda ona sen ne saygısız çocuksun desek, çocuğumuz bundan ne anlar?

Hoşumuza gitmeyen davranışları çocuğumuzun kişiliğine atfetmeden davranışa yönlendirmemiz gerekir. Sadece davranışı söylemek de yeterli olmaz davranışın bizde oluşturduğu duyguyu da söylemek gerekir.

DAVRANIŞ NE?	DAVRANIŞIN ETKİSİ NE?	BANA HİSSETTİRDİ? NE
Çocuğumuzun ya da karşımızda ki kişinin hoşumuza giden ya da gitmeyen davranışı ne? Bunu ona açık bir şekilde ifade etmek gerekiyor.	Bu davranış beni nasıl etkiledi? Bana zararı ya da faydası nedir?	Bunun sonucunda ben ne hissettim?

Örneğin; Çocuğunuz oyuncaklarıyla oynadı ve toplamadı.

- Oyuncaklarını toplamadığın zaman senin yerine ben toplamak zorunda kalıyorum iyice yoruluyorum ve sinirleniyorum.

Davranışı etkisini ve bizde oluşturduğu duyguyu söylemek kendimizi daha doğru ifade edebilmemizi sağlar. Birkaç örneği beraber yapalım

*oğlunuz tabağında ki yemeği ikaz etmenize rağmen bitirmiyor.

*kızınız górdüđü oyuncağı almanız için sizi sürekli çekiftiriyor.

*televonda arkadaşınızla konuşurken kızınız sürekli sizinle konuşmaya çalışıyor.

*evinizi toplarken oğlunuz size yardım etti.

Evet bizim hoşumuza giden davranış ya da bizi rahatsız eden davranış karşısında kendimizi güzelce ifade edebilmek karşı tarafın bizi daha iyi anlamasını sağlayacaktır. Hem hedeflediğimiz davranış değişikliğini sağlarız hem de çocuğumuzun kişilik bütünlüğüne, saygısına zarar vermemiş oluruz. Bugün ki oturumun sonuna geldik bir öykü okuyarak oturumu tamamlamak istiyorum.

5. OTURUM

OLUMLU DAVRANIş GELİşTİRME (PAYLAşMA, YARDIMLAşMA, İş BİRLİĞİ) VE OLUMSUZ DAVRANIşLARI AZALTMA (SALDIRGANLIK, KÜFÜR VB.)

Geçen hafta iletişim becerilerinden, kendimizi nasıl ifade etmemiz gerektiğinden bahsetmiştik. Geçen haftadan bugüne kadar olay-duygu-etki üçlüsünü kullanarak çocuğunuzla iletişime geçebildiniz mi? Örnek vermek isteyen var mı?

Öğrendiklerimizi hemen çok iyi bir şekilde uygulayamayabiliriz. Yeni beceriler öğreniyoruz. Öğrendiklerimizi uygulamaya geçirdikçe daha iyi yapabildiğinizi göreceksiniz. Siz uygulamada istikrar sağlarsanız çocuğunuzda bu yönteme alışacaktır. Başta yöntem oturana kadar etkili olmadığını düşünmeniz normal.

SORU: çocuklarınızın nasıl biri olmasını istiyorsunuz?

Sizin de belirttiğiniz gibi çalışkan, dürüst, düzenli, adaletli, kendine güvenen, başarı gibi özelliklere sahip olmasını istiyoruz. Bu davranışları kazanması için ne yapıyoruz? Neler yapmamız gerekiyor?

Aklımızda tutmamız gereken ilk kural çocuklar ve filler unutmaz sözü. Çocuklarlar gördüklerini unutmaz ve onu hayatlarına geçirirler. Sözlerimizden çok daha fazla etkili olan şey davranışlarımızdır. Dağınık olan annenin çocuğundan düzenli olmasını beklemesi gerçekteşmesi güç bir beklentidir.

Bu oturumda olumlu davranışları artırmak için etkili olan yöntemlerden bahsedeceğiz.

1. Önleyici açıklamalar yapmak

Şimdi size bir örnek olay okuyacağım. onun üstünden konuşmaya devam edelim.

Altı yaşındaki Ayşe misafir odasında oyuncaklarıyla oynamak istiyor.oyunu bittikten sonra annesi Halime hanım Ayşe oyuncaklarını getirmeden oyun oynamaya başlamadan önce Ayşe'ye “misafir odasının toplu olması benim için önemli, oyununu oynadıktan sonra oyuncaklarını hemen toplamanı istiyorum ya da kendi odanda oynayabilirsin.” Der.

*Halime Hanım Ayşe'den ne yapmasını istedi?

Markete gittiğinizde çocuğunuzun çok fazla şey almasını istemiyorsunuz başta nasıl bir önleyici konuşma yapabilirsiniz?

2. Ortamı hazırlamak

Çocuğumuzun istediğimiz davranışı yapabilmesi için gerekli ortamı hazırlamamız gerekir. Dişini fırçalamasını istediğimiz çocuğumuza diş fırçası macun temin etmemiz gerekir.

3. Kuralları ve sınırları belirlemek

Her ortamda yaşamı kolaylaştırmak ve ilişkileri düzenlemek için kurallara ihtiyaç vardır. Çocuğun kurallarla karşılaştığı ilk yer yuvasıdır. Kendi ailesinde kuralları görmeyen, kurallarla yaşamayan çocuk okul hayatına başladığında okula uyumda zorlanmaktadır. Bu yüzden çocuklarımızı yetiştirirken önemli mevzulardan biri de kuralları ve sınırları öğretmektir.

Kurallar;

*Kısa, açık ve anlaşılır olmalıdır.

*Herkes kurallardan haberdar olmalıdır.

*Kurallar yapacağımız işlerde bize yol gösterici olmalıdır.

*Kurallar uygulanabilir olmalıdır.

*Kurallar çocuğun gelişim düzeyine uygun olmalıdır.

Bugün ailece kendinize çay saati gibi özel bir zaman ayarlayıp evinizde gerekli olan kuralları belirlemenizi istiyorum.

Evimiz için gerekli olan en önemli kuralımız nedir?	Bu kurallara neden ihtiyacımız var?	Kurallara uyulmadığında ne ile karşılaşacağız?

4. Tutarlı olmak

Koyduğumuz kurallarda, çocuğumuzun verdiğimiz tepkilerde tutarlı olmamız çok önemlidir. Bunu örnek olay üstünden konuşalım. Bana evde ki kurallarınızdan örnek verebilir misiniz?

5. Takdir etmek

Çocuğumuzun yaptığı olumlu davranışlara odaklanmamız çocuğumuzun onları artırmasına etki eder. Çocuğunuz sizin istediğiniz gibi davrandığında o davranışını övmeniz o davranışı yapma sıklığını artıracaktır.

Takdir ederken neler dikkat edelim

- Hangi davranışı övdüğünüzü açık bir şekilde belirterek takdir edin
- Takdir istenen davranış yapıldığı anda yapılmalı geciktirmemeli
- Davranışın bizde oluşturduğu duygu söylenmeli

Size bir araştırmadan bahsetmek istiyorum.

Bir sınav yapılmış ve başarılı olan çocuklara 3 farklı geri bildirim verilmiş

1. Gruba: “çok akıllısın, çok başarılı bir çocuksun” gibi çocuğun kişiliğine yönelik geri bildirim cümlesi kullanılmış.
2. Gruba: “planlı çalışmak seni başarıya götürdü” gibi davranışa yönelik geri bildirim cümlesi kullanılmış.
3. Gruba: “bu iş için gerekli planları yapıp düzenli ve azimli bir şekilde planını uyguladın. Karşılaştığın zorluk ve güçlüklerle baş ettin. Bu işi tekrar yapacak olsaydın neleri farklı yapardın?” gibi nasıl başarılı olduğuna, sürece ilişkin artı ve

eksilere, yöntemlerine ve daha farklı neler yapabileceğine yönelik geri bildirim cümleleri kullanılmıştır.

Çocuklara bu geribildirimler verildikten sonra onlara gelişim düzeylerinin üzerinde bir sınav yapılmış bu sınavda

1. Grup: en başarısız olan ve çabuk pes eden grup
2. Grup: biraz çaba sarf eden grup
3. Grup: en fazla çaba ve emek sarf eden grup olmuş.

Soru: Bu araştırma sonucu hakkında ne düşünüyorsunuz?

Bu hafta size göndereceğim takdir çizelgesini doldurmanızı istiyorum.

TAKDİR FORMU				
TARİH	OLUMLU DAVRANIŞ	TAKDİR İFADESİ	ÇOCUĞU NUZUN YAPTIĞI DAVRANIŞ	SİZE HİSETTİRDİĞİ

ÖDÜL VERME VE PUAN SİSTEMİ OLUŞTURMA

Bazı kazanılması süreç isteyen davranışlarda takdirin ötesinde motivasyonunu artırmak için daha somut şeylere ihtiyaç duyar çocuklar.

Soru: Siz ne tür hediyeler ödülleri kullanıyorsunuz?

Soru: Çocuğunuzda hangi olumlu davranışlar kazandırmak istiyorsun?

Her birimizin çocuğumuzun yapmasını istediğimiz davranışlar var. Burada ilk düşünmemiz ve yapmamız gereken bu listedeki davranışların bizde olup olmadığı. Çocuğumuzda görmek istediğimiz davranışı çocuğumuzun bizde görmesini

sağlamalıyız. En etkili öğretim yöntemi o davranışı yaşayıp sergileyip çocuğumuza rol model olmaktır.

Olumlu davranış kazandırırken dikkat etmemiz gereken noktaları konuşalım

- Yapmasını istediğiniz davranış açık ve net olmalıdır
- Çocuğa yapmasını istediğiniz davranışı söyleyin, yapmayacağı davranışı değil, olumlu cümleler kurmaya özen gösterin.
- Küçük hedeflerle ilerlemelisiniz
- Aynı anda bir çok davranış için program yapmayın, davranış sayısını az tutun

Davranış için verebileceğimiz ödüller için gelin birlikte liste yapalım. (gelen cevaplardan bir liste oluşturulur.)

Küçük adımlar için verilecek puanları ve hediyelerin toplam puanlarını birlikte belirleyelim. (hangi hediye kaç puan olacağı konuşulur.)

3-6 yaş grubunda ki çocukların 2-3 günde bir ödül almalarını sağlayacak bir program yapılmalı.

Önlemler alsak da kurallarımız olsa da bazen çocuklarımız istenmedik davranışlarda bulabilirler. Bu davranışlara karşı bizim tepkimiz bazen sert ve fazla olabilir. Bu durumlar çocuğumuzu nasıl etkiler ondan bahsedelim biraz

Soru: Sizin çocukluğunuzda aileniz tarafından size verilen aklınıza gelen herhangi bir ceza var mı?

- Nasıl hissettirdi?

Soru: şimdi siz de aynı cezaları çocuğunuza uyguluyor musunuz? Çocuğunuz ne hissediyor olabilir?

Sözlü ve duygusal cezalar

Bana hoşunuza gitmeyen olumsuz bir davranış örneği verebilir misiniz? O örnek üstünden sözel ve duygusal cezalar hakkında konuşalım.

Fiziksel cezalar

Soru: Dayağın zararları neler olabilir?

Olumlu yöntemler

1. Davranışa sebep olan nedeni bulmak

Davranışın neden yapıldığını bulmak davranışı değiştirmenin ilk basamağıdır. Burnuyla oynayan çocuğun burnu temizlenmeden, ona rahatsızlık veren durum giderilmezse çocuğun burnuyla oynama davranışı devam eder. Acıkan bebeğe yemek verilmezse ağlaması devam eder.

2. Görmezlikten gelme, teşvik

Dikkat çekmek için yapılan davranışlarda görmezlikten gelmek en etkili yöntemdir. Çocuğun olumlu davranışların anında yapılan geri bildirim ve ilgi bu tür davranışları azaltıp olumlu davranış yapması için teşvik edecektir.

3. Seçenek sunmak

Çocuğa seçimi kendisinin yapması, özgürlük alanının oluşması için bazı seçenekler sunmak etkili yöntemlerdendir. Çocukta karar verme becerisinde gelişmesine katkı sağlar.

4. Davranışın sonuçlarını ve zararlarını çocuğa anlatmak

Davranışı yaptığında neler olacağı ne gibi şeylerle olaylarla durumlarla karşılaşacağı çocuğa net bir şekilde anlatılır.

5. Davranışın sonucunu çocuğa yaşatmak

Ödev yapmamakta ısrar eden çocuğa bunun sonucunu yaşaması için fırsat verin. Ödev yapmak istemiyorsa ödev yapmadan okula gitsin. Çantasını hazırlamayı sürekli ihmal eden çocuğunuza okula öyle gitmesi için fırsat verin. Derste kitapsız kalması onu zor durumda bırakacaktır.

6. Farklı çözüm yolları düşündürmek

Yaptığı davranışın yerine neler, hangi davranışları yapabilir bunu düşünmesini isteyin.

7. Davranışın sonucunun sorumluluğunu çocuğa vermek

Siz çocuğunuza kurabiyeyi örtü üzerinde oturarak yemesini söylüyorsunuz oturarak yemediğinde ona kurabiye veremeyeceğinizi açıkladığınız ama o ısrarla yürüyerek yemeye

devam ediyor. Çocuğunuz sizden tekrar kurabiye istediğinde önceden yaptığınız uyarıyı hatırlatıp kurabiye vermeyerek onu davranışının sonucuyla yüzleştirmeniz gerekiyor. Burada ki tavrınız ve ses tonunuz çok önemli. Bu sizin verdiğiniz bir ceza değil onun davranışının sorumluluğu. Onun kendi seçimi.

Soru: Çocuğunuzda değiştirmek istediğiniz davranış için örnek verebilir misiniz? Konuştuğumuz bu başlıkları o örnekle pekiştirelim.

Bugün de oturumumuzun sonuna geldik. Bir öykü okuyarak tamamlamak istiyorum.

6. OTURUM

DUYGU DÜZENLEME

Hoş geldiniz. Geçen hafta istenmeyen davranışları azaltmaktan bahsettik. Geçen haftadan bu yana öğrendiklerimizle ilgili paylaşmak istediğiniz örnek olaylar var mı?

Soru: Duygu nedir? Duygular enden var?

Şimdi hepinizden bizimle bir duygu paylaşmanızı istiyorum. (duygu-düşünce davranış vs verilen örneğe göre geri bildirim verilir. Duygu farkındalığı oluşturulmaya çalışır.

Duyguların fark edilmesi

Duygularımızı üç farklı düzeyde yaşarız.

Birinci düzey; kalp atışı, yüz kızarması, terleme, için kıpır kıpır olması, ellerde uyuşma biyo-fizyolojik değişikliklerdir.

İkinci düzey; davranışlarımız ve hareketlerimizdir, gülme, sarılma, ileri geri gidip gelme, mimikler, bakışlar, ağlama, saldırgan davranışlar

Üçüncü düzey ise duygunun ifade edilmesidir. Mutluyum, karanlıktan korkuyorum vb.

Duyguların işlevi

Duygularımız bizim için hayati öneme sahiptir. Savaş ya da kaç temel içgüdümüzün ana kaynağı duygularımızdır.

Duyguları ifade etmek

Duygularımızı ifade edebilmek için ilk önce farkında olmamız gerekiyor. Farkında olup adlandırabilmemiz. Duygularımızı fark ettiğimizde davranışlarımızı düzenlemek daha kolaydır. Öfkelenen bir çocuk duygusunun farkına varamadığında, duygularını ifade edemediğinde saldırgan davranışlar sergiler. Duygularını ifade edebilen, anlaşıldığını düşünen çocuklarda daha olumlu davranışlar sergilemektedir.

Soru: Çocuklarınız size duygularını ifade eder mi? Nasıl ifade eder? Siz nasıl tepki verirsiniz?

Genellikle yapılan yanlışlardan birisi çocuğun ya da kişinin duygularını reddetmektir. Korkan çocuğa bunda korkacak ne var, üzülen çocuğa sen bebek misin buna üzülür mü insan, kardeş kıskançlığı yaşayana sen abisin çok ayıp böyle yapman gibi sürekli duygularını bastırarak cümleler kurulur. Evet bazı duyguların kabulü zordur. Kardeş kıskançlığı gibi. Ama her duygu normaldir. Bütün duygular bizim için.

Sizinle duygu düzenleme egzersizi yapalım biraz. Ben uygun olmayan duygu ifadeleri söyleyeyim birlikte bu uygun olmayan ifadeyi nasıl uygunla çevirebileceğimiz birlikte bulalım.

*bunda korkulacak bir şey yok => karanlık olduğunda korkuyorsun. Karanlıkta seni tam olarak korkutan ne? Aklına neler geliyor? Ne olacağını düşünüyorsun?

*bunun neyine kızdın? Oyunda olur böyle şeyler => arkadaşın elinden oyuncakını zorla aldığı için arkadaşına kızmışsın

Her konuda olduğu gibi duyguları ifade etmede de çocuklarımız bizi rol model alır. Duygularımızı nasıl yaşadığımız, onları nasıl ifade ettiğimiz, duyguyu davranışlarımıza nasıl yansıttığımızı çocuklarımız zihinlerine kaydeder. Bir kişiye kızdığımızda bu kişiyle olan bütün iletişiminizi kestiğinizde çocuğunuzun aldığı ders birine kızarsam onunla bütün ilişkilerimi kesmeliyim olacaktır.

Ebeveynlerin fikir ayrılığına düştüğü konularda sakin ve saygı çerçevesi içinde konuşabilmeleri fikir ayrılıkları olsa da bunu saygılı bir şekilde ifade edebilirim mesajını çocuğa verecektir.

Duygularımızı doğru ifade etmekle ilgili gönüllü olanlarla küçük canlandırmalar yapalım. (verilen örneklerle ve gönüllü olanlarla canlandırmalar yapılır.)

Duygu düzenleme

Soru: duygularımızı ayarlamak dediğimizde aklınıza ne geliyor?

Duygularımızı ayarlamak, kişinin fizyolojik, davranışsal ve bilişsel düzeyde duyguları kontrol edebilmektir. Örneğin, sinirlendiğimizde yürümemiz ya da nefes alıp vermemiz, saldırgan davranışlardan uzak durmamız gibi. Duygularımızı ayarlayamadığımızda yaşadığımız sorunun sonuçları büyüyor. Örneğin çok sinirlenen birinin sinirlendiği kişiyi darp etmesi olayın çözümüne değil daha büyümesine sebep olacaktır. Tuvalet eğitimi verirken altına yapan çocuğunuzun bacağına vurmanız ya da poposunu yakmakla tehdit etmeniz çocuğun tuvalet eğitimini ketleyecek kaygısını artıracak kabızlık sorununa yol açabilecektir.

(aile eğitim programı 7-11 yaş 6.oturum 167. Sayfada ki çocuğumun duyguları ve ben etkinlik formu açılır ve örnekler paylaşılır.)

Soru: sosyal gelişim diyince sizin aklınıza neler geliyor?

Sosyal ve duygusal gelişim derken çocuğun çevresindeki kişilerle ilişkilerinin güvenli ve olumlu olmasından, toplum ahlakı ve kurallarına uygun davranış sergilemesinden bahsediyoruz.

Sosyal gelişimin temeli bebeklik döneminde bebeğin çevresiyle kurduğu ilişkiye bağlıdır. Annesiyle babasıyla kurduğu güvenli bağlanma çok önemlidir. Bu nasıl olur? Annenin emzirirken sevgi odaklı emzirmesi, bakım ve ihtiyaçlarını zamanında giderebilmesi, gerekli ten temasını sağlayıp güvende hissettirebilmesi güvenle bağlanmayı desteklemektedir.

Sosyal gelişimin ilk basamağı çocuğun kendisini tanımasıdır. Sonrasında çevresindekileri anlayabilmesi, güvene dayalı ve olumlu ilişkiler kurabilmesidir.

Benlik gelişimi

Çocuğun ben kimim? Sorusuna cevap verebilmesidir. Çocuğun yeteneklerini, özelliklerini, huylarını tanıması, seçimlerini yapabilmesi benlik gelişimiyle ilgilidir.

Çocuklar büyüdükçe ben yapacağım cümlelerini duyma sıklığımız artar. Bu da insanın temel ihtiyaçlarından olan özerk olma ihtiyacındandır. Kendine yetebilmek her insanın istediği bir temel ihtiyaçtır. İnsan özerk olmak isterken diğer insanlarla da ilişki içinde olmak ister. İkisini birlikte nasıl yapacağımıza bakacak olursak

Çocuğun bağımsız olmak istediği davranışlarda onu teşvik ederek kendi başına halletmesine; arkadaşları ve bizle ihtiyacı olan ilişkiyi kurmamız gerekiyor.

Sosyal gelişimi desteklemek için;

- 1) Çocuğun kendini tanımasına destek olun
- 2) Duygularını ifade etmesine destek olun
- 3) Duygularına uygun tepki verin
- 4) Başkalarını anlayabilmesi için destekleyin

(Bu başlıkları örnek olaylar üstünden açıklanır)

Sosyal gelişim için önemli olan diğer bir başlık ise iç denetim gelişimidir. Davranışlarımızı kontrol edebilmeye toplum içinde kendi irademizle uygun davranışlar sergilemeye iç denetim diyoruz. Otorite figürü ya da ceza verecek kişi etrafta yokken kurallara uygun davranan kişiler iç denetim becerisine sahip kişilerdir. İç denetim korku ve şiddetle değil, sevgi sabır ve ilgiyle verilir. Korku ve şiddetle kurallara uydurulmaya çalışılan çocuk otorite başında olmadığına kurallara uymama davranışı gösterecektir. Sevgi ve ilgiyle kurallar öğretilen çocuk anne babası olmasa da kurallara uygun hareket edecektir. Hepimiz dürüst, ahlaklı, saygılı, yardımsever, çalışkan, uyumlu vb özelliklerde çocuklar yetiştirmek isteriz. Çocuklarımıza bu davranışları öğreteceğimiz ilk yer ailedir. Evinde öğrendiği davranışları okulda pekiştiren çocuk yetişkinliğinde bu olumlu davranışları kişiliğine oturtmuş olur.

Bugün ki oturumumuzun da sonuna geldik. Bu oturumla beraber aile eğitim programımızı da bitirmiş olduk. Katılımlarınız için hepimize çok teşekkür ediyorum. Her zaman dediğim gibi öğrendiklerimizi hemen çok iyi uygulayamayabiliriz. Ama uygulamaya devam ettikçe ne kadar iyileşeceğinizi göreceksiniz. Uygulamak bize zor gelecek muhakkak. Bu yöntemler devamlılık ve sabır istiyor. Burada da şöyle bir karar vermemiz gerekiyor. ZOR KARARLAR ALIP KOLAY BİR HAYAT YAŞAMAK MI İSTİYORUM, KOLAY KARARLAR ALIP ZOR HAYAT MI YAŞAMAK İSTİYORUM?. Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

